RATNAVALI

BHASHANATIKA

VIDVAN K. P. GOVINDA PISHAROTI
PANDIT, PRESIDENCY COLLEGE,
MADRAS.

നമ്പർ 2

രത്നാവലി

ഭാഷാനാടിക

ഗ്രന്ഥകർത്താ

വിദ്വാൻ കെ. പി. ഗോവിന്ദപ്പിഷാരടി

പ്രസിഡൻസി കോളേജ് മലയാളപണ്ഡിതർ

മദിരാശി

പ്രസാധകൻ

കെ. കരുണാകരപ്പിഷാരടി

തെക്കൻ ചിററൂർ

കൊച്ചിസംസ്ഥാനം

1935

വില ഉറുപ്പിക. 1—0—0

Copies available in :

The Balamanorama Press, Mylapore, Madras.

ഉപോൽഘാതം

വിദ്യാസാഗരഗ്രന്ഥാവലിയിലെ രണ്ടാംപുസ്തകമായ രത്നാവലി ഭാഷാനാടിക എഴുതിക്കഴിഞ്ഞതിന്നുശേഷമാണു് ഈ കൃതിയുടെ മൂലമായ സംസ്കൃതഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മററു രണ്ടു തർജ്ജമകൾ മുദ്രിതമായി പുറത്തുവന്നതു്. ഈ കഥ മുൻകൂട്ടിയറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ രത്നാവലീനാടികയുടെ സ്ഥാനത്തു മറെറാന്നാക്കുവാൻ എനിക്കിടയാകുമായിരുന്നു. ഏതായാലും എഴുതിക്കഴിഞ്ഞതിനെ ഇനി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ ഞാൻ സങ്കോചപ്പെടുന്നില്ല. ഒരു സുന്ദരിയുടെ രൂപം മററു രണ്ടു ചിത്രകാരന്മാർ വരച്ചിട്ടുണ്ടെന്നതു മൂന്നാമതൊരുവന്റെ തൂലികയ്ക്കു് അതിന്നു് ഇടം കൊടുക്കരുതെന്നില്ലല്ലോ. എന്നുതന്നെയല്ല, വരയ്ക്കപ്പെട്ട ചിത്രങ്ങളുടെ താരതമ്യനിരൂപണത്തിന്നു് അവയുടെ എണ്ണത്തിൽ ഒന്നെങ്കിലൊന്നു് അധികമായിരിക്കുന്നതുമാണല്ലോ അഭിലഷണീയമായിരിക്കുക. ആകയാൽ ഞാൻ ഉപോൽഘാതസഹിതമായ ഈ കൃതി രസികജനത്തിന്റെ പ്രീതിപ്രസാദങ്ങൾക്കായി തൽപാദപത്മങ്ങളിൽ സവിനയം സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ഗ്രന്ഥകർത്താവു്

രത്നാവലീനാടിക ശ്രീഹർഷന്റെ കൃതിയാണെന്നും അദ്ദേഹം പലസാമന്തന്മാരെയുംഭരിച്ചുപോന്നൊരുരാജാ

വായിരുന്നുവെന്നും ഈ രൂപകത്തിന്റെ പ്രസ്താവനയിൽതന്നെ വിശദമായിപ്പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മററു രണ്ടു കൃതികളാണു നാഗാനന്ദവും പ്രിയദർശികയും. അദ്ദേഹം ക്രിസ്ത്വബ്ദം 606 മുതൽ 647 വരെ സ്ഥാനേശ്വരത്തു വാണ രാജാവാണെന്നു ഭാഷാനാടകമായ നാഗാനന്ദത്തിന്റെ അവതാരികയിൽ വിസ്തരിച്ചിട്ടും ഉണ്ട്.

രൂപകഭേദങ്ങൾ

സംസ്കൃതകാവ്യങ്ങളെ ദൃശ്യങ്ങളെന്നും ശ്രവ്യങ്ങളെന്നും രണ്ടുതരമാക്കി പിരിയ്ക്കാവുന്നതാണ്. അവയിൽ ചതുർവ്വിധാഭിനയങ്ങളോടും ഗീതാദിയായ ഇതര ലളിതകലകളുടെ സമുചിതസമ്മേളനത്തോടുംകൂടി അരങ്ങത്തു നടന്മാരാൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടു കാണാകുന്നവയാണു ദൃശ്യങ്ങൾ. ഇവയ്ക്കു രൂപകങ്ങളെന്നാണു സാമാന്യമായി പേർ പറയാറുള്ളതും. ഇവയെ

നാടകാഖ്യം പ്രകരണം ഭാണം പ്രഹസനം ഡിമം
വ്യായോഗം സമവാകാരം വീഥ്യങ്കേഹാമൃഗങ്ങളും

എന്നിങ്ങിനെ പത്തുവിധമായി വിഭജിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇവയ്ക്കുപുറമെ നാടികതുടങ്ങിയുള്ള പതിനെട്ടുമാതിരി ഉപരൂപകങ്ങളുമുണ്ട്. പ്രകരണാദികളായ രൂപകങ്ങൾക്കും നാടികാദികളായ ഉപരൂപകങ്ങൾക്കും പറഞ്ഞിട്ടുള്ള വിശേഷവിധികൾനീക്കിയാൽ ശേഷമുള്ള ലക്ഷണം നാടകത്തിന്റേതാകുന്നു. ആകയാൽ നാടകംതന്നെയാണു മററുള്ള രൂപകങ്ങൾക്കെല്ലാം മാതൃകയായുള്ളതു്. വസ്തു

വിന്റെയും നായകന്റെയും രസത്തിന്റെയും സ്വഭാവമനുസരിച്ചാണു രൂപകങ്ങൾക്കു പരസ്പരഭേദമുളവാകുന്നതു്. പ്രസ്തുതകൃതി നാടികയെന്ന വകുപ്പിൽ പെട്ടതാകയാൽ അതിന്റെ ലക്ഷണം താഴെ ചേൎത്തുകൊള്ളുന്നു.

1. നാലങ്കങ്ങളിൽ വിമൎശരഹിതമായ നാലു സന്ധികളോടുകൂടി കൈശികീവൃത്തിവിശിഷ്ടമായി രചിക്കപ്പെട്ട കല്പിതമായ ഇതിവൃത്തം; 2. ധീരലളിതവൎഗ്ഗത്തിൽപെട്ട പ്രഖ്യാതനൃപൻ നായകൻ, അദ്ദേഹത്തിൽ നവാനുരക്തയും നൃപവംശജയും അന്തഃപുരസംബന്ധിയോ സംഗീതചതുരയോ ആയവളുമായ കന്യക നായിക, ഇവൾക്കു പുറമെ നായകനുള്ള രാജനന്ദിനിയും അടിക്കടി മാനവതിയും പ്രഗത്ഭയുമായ ജ്യേഷ്ഠപത്നി, സ്ത്രീകൾക്കു പ്രാചുൎയ്യം ഇത്തരത്തിലുള്ള പാത്രനിയമം; 3. ശൃംഗാരത്തിനു അംഗിത്വം, പ്രഥമപത്നിയിലും നവാനുരാഗിണിയായ മുഗ്ദ്ധയിലുമായി നായകാനുരാഗത്തിനു സാങ്കൎയ്യം, നേതാവിന്റെ ജ്യേഷ്ഠാത്രസ്തതയോടുകൂടിയുള്ള നായികാനുരാഗവും ജ്യേഷ്ഠാവശഗമായ നായികാപ്രാപ്തിയും, വീരാദികളായ മററു രസങ്ങളുടെ അംഗതയോടു കൂടിയുള്ള സത്ഭാവം ഇങ്ങിനെയുള്ള രസാവസ്ഥ; ഈ മൂന്നുവിശേഷങ്ങൾക്കും പുറമെ നാടകസാധാരണമായ നാന്ദി പ്രസ്താവന സൂച്യസൂചനാപ്രകാരങ്ങൾ ഭരതവാക്യം ഇത്യാദിയുമടങ്ങിയിരിക്കുന്ന രൂപകവിശേഷമാണു നാടിക.

"നാടികാസട്ടകാദീനാം നായികാദിവ്വിശേഷണം"

എന്ന നിയമപ്രകാരം നായികയുടെ നാമത്തിൽനിന്നാ

ണ് ഈ കൃതിക്കു രത്നാവലിയെന്ന പേരുണ്ടായിട്ടുള്ളതു്. ഇതിലെ ഇതിവൃത്താദിയെ ഇനി വിചാരകോടിയിലേക്കു് അവതരിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

വസ്തു

"നാടികാ ക്ഌപ്തവൃത്താ സ്യാൽ"
"ലക്ഷ്യതേ നാടികാപ്യത്ര സങ്കീർണ്ണാന്യനിവൃത്തയേ
തത്ര വസ്തു പ്രകരണാന്നാടകാന്നായകോ നൃപഃ
പ്രഖ്യാതോ ധീരലളിതഃ"

എന്നു തുടങ്ങിയുള്ള ആലങ്കാരികസമയം അനുസരിച്ചു പ്രകരണത്തിലേതെന്നപോലെ നാടികയിലെ വസ്തു ഉൽപാദ്യമായാണിരിക്കേണ്ടതു്. എന്നാൽ ഇതിലെ നായകൻ നാടകത്തിനുതകിയ പ്രഖ്യാതവർഗ്ഗത്തിൽ പെട്ട നൃപനമായിരിക്കണം. ഒരു പ്രഖ്യാതനൃപനെ കഥാനായകനാക്കുമ്പോൾ തത്സഹചരരായ ആളുകളുടേയും തത്സംബന്ധങ്ങളായ ദിക്കുകളുടേയും നാമസ്ഥിത്യാദികളുംകൂടി ഒട്ടൊട്ടു സ്വീകാര്യമായി വരാവുന്നതാണു്. അപ്പോൾ പ്രഥമദൃഷ്ടിയിൽ ഇതിവൃത്തത്തിനും പ്രഖ്യാതത്വംതന്നെയാണുള്ളതെന്നു തോന്നുവാൻ ഇടയുണ്ടു്. എന്നാൽ വാസ്തവം മറിച്ചുമായിരിക്കും. ആകയാൽ ഈ വിഷയത്തിൽ രത്നാവലീനാടികയുടെ സ്ഥിതി എന്താണെന്നുനോക്കുക.

ക്രിസ്ത്വബ്ദം ഒന്നാംനൂററാണ്ടിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ഗുണാഢ്യൻ പൈശാചിയിലെഴുതിയതും, ആറാംനൂററാ

ങ്ങളിൽ രചിക്കപ്പെട്ട കാവ്യാദർശത്തിൽ "കഥാ ഹി സർവ്വഭാഷാഭിഃ സംസ്കൃതേന ച ബധ്യതേ ഭൂതഭാഷാമയീം പ്രാഹുരത്ഭുതാർത്ഥാം ബൃഹൽക്കഥാം" എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളപ്രകാരം ശ്രീഹർഷന്റെ കാലത്തു കേളികേട്ടു നിലനിന്നിരുന്നതും, പതിനൊന്നാം നൂററാണ്ടിൽ ക്ഷേമേന്ദ്രന്നു ബൃഹൽക്കഥാമഞ്ജരിയും സോമദേവന്നു കഥാസരിത്സാഗരവും ചമയ്ക്കുന്നതിന്നു മൂലമായിത്തീർന്നതും, ഇപ്പോഴും തീരെ നശിച്ചിരിക്കുന്നതുമായ ബൃഹൽക്കഥ ശ്രീഹർഷന്നു രത്നാവലീനിർമ്മിതിയിൽ മാർഗ്ഗദർശിയായിരുന്നിട്ടുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കാവുന്നതാണ്. ബൃഹൽക്കഥ നാമാവശേഷമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, സോമദേവൻ അതിനെ കഥാസരിത്സാഗരമാക്കി തർജ്ജമചെയ്തിട്ടുള്ളതിൽ "യഥാമൂലം തഥൈവൈതന്ന മനാഗപ്യതിക്രമഃ ഗ്രന്ഥവിസ്തരസംക്ഷേപമാത്രം ഭാഷാ ച ഭിദ്യതേ" എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതനുസരിച്ചു മൂലത്തിന്നും അതിന്റെ പരാവർത്തനത്തിന്നും തമ്മിൽ കഥാസംബന്ധമായി ഗണിക്കത്തക്ക ഭേദമുണ്ടാകുവാൻ വഴിയില്ലെന്നു തെളിയുകയാൽ, കഥാസരിത്സാഗരത്തെ മുൻനിറുത്തിക്കൊണ്ടു നമുക്കു രത്നാവലിയിലെ പ്രഖ്യാതോൽപാദ്യഭേദങ്ങളെ തിരിച്ചറിയാവുന്നതാണ്. അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതായാൽ, കഥാസരിത്സാഗരത്തിലെ മൂന്നാംലംബകത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളപ്രകാരം ഉദയനന്റെ മന്ത്രിയായ യൌഗന്ധരായണൻ തന്റെ സ്വാമിയെക്കൊണ്ടു മഗധരാജപുത്രിയായ പത്മാവതിയെ വരിപ്പിക്കുന്ന കഥാഭാഗമാണ് ശ്രീഹർഷനെ രത്നാവലീനിർമ്മിതിയിൽ ഉദ്യുക്തനാക്കീട്ടുള്ളതെന്നും, വാസവദത്ത യൌഗ

ന്ധരായണൻ രുമണ്വാൻ വസന്തകൻ കൗശാംബി ഇത്യാദിനാമങ്ങൾ അദ്ദേഹം മൂലത്തിൽനിന്നാണ് എടുത്തിട്ടുള്ളതെന്നും, എന്നാൽ പ്രസ്തുതനാടികയിലെ സംഭവങ്ങൾ മുഴുവനും അദ്ദേഹം കല്പിച്ചുണ്ടാക്കീട്ടുള്ളതാണെന്നും അറിയാവുന്നതാണ്.

വത്സരാജനായ ഉദയനൻ തന്റെ തലസ്ഥാനമായ കൗശാംബിയിൽവെച്ചു സിംഹളേശപുത്രിയായ രത്നാവലിയെ അനുരാഗിക്കുന്നതും ഒടുവിൽ പത്നിയായെടുക്കുന്നതുമായ കഥയാണ് ഈ നാടികയിലെ പ്രതിപാദ്യവിഷയം. ഇതിന്റെ കെട്ടുപാടുകൾ വായനക്കാർ കുറച്ചൊന്നു മുൻകൂട്ടിയറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടതാകയാൽ അവയെ താഴെ ചേർത്തുകൊള്ളുന്നു.

സിംഹളരാജനായ വിക്രമബാഹുവിനു രത്നാവലി എന്ന ഒരു മകളുണ്ടായിരുന്നു. അവളെ വേൾക്കുന്ന രാജാവ് ഉടൻതന്നെ സാർവ്വഭൗമനാകുമെന്നു യോഗീശ്വരനായ ഒരാൾ ഒരു ദീർഘദർശനവും ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഉദയനന്റെ പ്രധാനമന്ത്രിയായ യൗഗന്ധരായണൻ ഇതറിഞ്ഞു സചിവായത്തസിദ്ധിയായ സ്വാമിയെക്കൊണ്ട് അവളെ വരിപ്പിക്കാൻ ഉറച്ചുവെങ്കിലും ഇക്കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനു നേരിട്ട മൂന്നു വിഘ്നങ്ങളും ചില്ലറയായിരുന്നില്ല. ഉദയനന് അവന്തീശപുത്രിയായ വാസവദത്ത മഹിഷിയായുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, അവൾ തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ഇതരപത്നീസ്വീകാരത്തിന് അനുകൂലയാകയില്ലെന്നല്ല വിഘ്നകാരിണിയാകുവാനും ഇടയു

ണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ തനിക്കു സാപത്ന്യഖേദമേകുന്നതായാലും ഈ നൂതനവിവാഹം രാജാവിനെ ചക്രവൎത്തിയാക്കുന്നതാണെന്നു ദൃഢമായി അവളെധരിപ്പിച്ച് അവളിൽനിന്നുണ്ടാകാവുന്ന പ്രതിബന്ധത്തെ യൌഗന്ധരായണൻ മുൻകൂട്ടിത്തന്നെ തീൎത്തുവെച്ചിരുന്നു.

തന്റെ പുത്രിക്ക് ഏററവുമനുരൂപനായ വരൻ അക്കാലത്തു് ഉദയനനായിരിക്കുമെന്നു വിക്രമബാഹുവിനു നല്ല ബോധമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും, അദ്ദേഹം മരുമകളായ വാസവദത്തയ്ക്കു സാപത്ന്യക്ലേശം ഏകരുതെന്നോൎത്തു വത്സരാജനു രത്നാവലിയെക്കൊടുപ്പാനായി യൌഗന്ധരായണനിൽനിന്നു വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന പ്രാൎത്ഥനകളെ നിരസിച്ചുകൊണ്ടാണിരുന്നതു്. എന്നാൽ തന്ത്രനിപുണനായ ആ മന്ത്രിവൎയ്യൻ ലാവാണകത്തിൽവെച്ചുണ്ടായ ഒരഗ്നിബാധയാൽ വാസവദത്ത തീപ്പെട്ടുവെന്ന ഒരു കിംവദന്തി പുറപ്പെടുവിച്ച് അതു സിംഹളത്തിലെല്ലാം പരത്തിച്ചതിനുശേഷം ഉദയനന്റെ കഞ്ചുകിയായ ബാഭ്രവ്യനെ അവിടേക്കയച്ച് അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു സിംഹളേശനിൽനിന്ന് ഉളവായിരുന്ന രണ്ടാമത്തെ തടസ്സവും ഇല്ലാതാക്കിച്ചു. എന്നാൽ മേൽപറഞ്ഞതൊന്നും ഉദയനന്റെ അറിവോടുകൂടിയല്ല നടന്നിട്ടുള്ളതും.

ഇനി രാജാവിനു വാസവദത്തയിലുള്ള അനുരാഗം ദൃഢമൂലമായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം മറെറാരു കന്യകയെ പത്നിയാക്കാൻ മടിച്ചെങ്കിലോ എന്നു യൌഗന്ധരായണനുണ്ടായിരുന്ന വലിയ ശങ്കയാണു മൂന്നാമത്തെ

വിഘ്നം. ഇതിൻനിവാരണമായി താൻ കണ്ടുവെച്ചിരുന്ന സൂത്രം അദ്ദേഹം മററാരേയും അറിയിച്ചിട്ടുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. വാസവദത്തയ്ക്കും രത്നാവലിക്കും പരസ്പരം പേരുകൊണ്ട് അറിയാമായിരുന്നുവെന്നല്ലാതെ നേരിട്ടു കാണ്മാൻ ഇടയുണ്ടായിട്ടില്ലെന്ന സംഗതി യൌഗന്ധരായണന്ന സ്വകാൎയ്യനിൎവ്വഹണത്തിൽ വലിയ സഹായമായിത്തീൎന്നു. ആകയാൽ വാസവദത്തയുടെ കൈയിൽ രത്നാവലിയെ ഒരനാഥയുടെ നിലയ്ക്ക് അൎപ്പിക്കാമെന്നും, മദനോത്സവം അടുത്തിരിക്കയാൽ അതിനിടയ്ക്ക് അന്തഃപുരത്തിൽവെച്ച് ഉദയനൻ അവളെക്കണ്ട് അവളുടെ രൂപലാവണ്യത്തിൽ മയങ്ങിക്കൊള്ളുമെന്നും, അതിനുശേഷമാവാം അദ്ദേഹത്തോടു പരമാൎത്ഥം പറയുവാനെന്നും കരുതി യൌഗന്ധരായണൻ ബാഭ്രവ്യനോട് അവളെ സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെല്ലുവാനാണ് ഏൎപ്പാടുചെയ്തിരുന്നതു്.

ഇത്തവണ യൌഗന്ധരായണന്റെ പ്രാൎത്ഥനയനുസരിച്ചു വിക്രമബാഹു തന്റെ പുത്രിയെ സ്ത്രീധനമായി മുമ്പുതന്നെ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന ഒരു രത്നമാലയണിയിച്ചു ബാഭ്രവ്യനോടും തന്റെ മന്ത്രിയായ വസുഭൂതിയോടുംകൂടി സിംഹളത്തിൽനിന്നു കൌശാംബിയിലേക്കയച്ചുവെങ്കിലും വഴിക്കു കപ്പലുടയുകയാൽ അതിലുണ്ടായിരുന്നവരെല്ലാം സമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങിപ്പോകയാണുണ്ടായതു്. എന്നാൽ ദൈവാധീനംമൂലം സിംഹളത്തിൽനിന്നു മടങ്ങിയിരുന്ന കൌശാംബിക്കാരനായ ഒരു കച്ചവടക്കാരന്

ഒരു പലകയിൽ പിടികൂടികിടന്നിരുന്ന രത്നാവലിയെ ആഴിയിൽനിന്നെടുത്തു സംരക്ഷിപ്പാനും രത്നമാലയാൽ ആളെത്തിരിച്ചറിഞ്ഞു കൌശാംബിയിൽ കൊണ്ടുചെന്നു യൌഗന്ധരായണന്റെ കൈയിൽ ഏല്പിച്ചുകൊടുക്കുവാനും കഴിഞ്ഞു. സമുദ്രത്തിൽനിന്നു മറെറാരുവിധത്തിൽ കരയ്ക്കെത്തിയ ബാഭ്രവ്യനും വസുഭൂതിയും, വത്സരാജ്ഞയനുസരിച്ചു കോസലാക്രമണത്തിനു പോയിരുന്ന രുമണ്വാനോടുകൂടി ചേരുകയാണുണ്ടായതു്. രാജപുത്രി മരിച്ചിരിക്കുമെന്നു കരുതിയിരുന്ന ഇവർ അക്കാൎയ്യം മററുള്ളവരിൽനിന്നു മറച്ചുവെക്കയുംചെയ്തു.

ഇപ്രകാരം ദൈവോപലാളിതതന്ത്രനായ യൌഗന്ധരായണൻ രത്നാവലിയെ സാഗരത്തിൽനിന്നു കിട്ടിയെന്നനിലയ്ക്കു സാഗരികയെന്നപേരോടെ വാസവദത്തയ്ക്കു കൊടുക്കുകയും രാജ്ഞി അവളെ പരിജനമായി സ്വീകരിക്കയുംചെയ്തു. താൻ ഇപ്പോൾ എത്തിയിരിക്കുന്നതു് ഏതൊരുദിക്കിലാണെന്നും, ആ രാജ്യത്തിലെ രാജ്ഞി ദയാലുവായ ഒരു മാന്യന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം തന്നെ ഭൃത്യയായെടുത്തിട്ടുണ്ടെന്നും, താൻ ആരായിരുന്നാലും തന്റെപരമാൎത്ഥം വിദേശത്തുവെച്ചു മററാരെയും ധരിപ്പിക്കാതിരിക്കയാണു തനിക്കു നല്ലതെന്നു് ആ മാന്യൻ തന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നുമല്ലാതെ സാഗരികയ്ക്കു മറെറാന്നും അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു.

വിഷ്കംഭത്തിൽ യൌഗന്ധരായണൻ കഴിഞ്ഞതും വരുവാനുള്ളതുമായ ഈ സംഗതികളെ അല്പാല്പമായി

സൂചിപ്പിച്ചതിനുശേഷം നാടികയിലെ കഥ പൌരന്മാരുടെ മദനോത്സവാഘോഷത്തിന്റെ ഇടയ്ക്കുവെച്ചാണു തുടങ്ങുന്നതു്.

ഒന്നാമങ്കം. രാജാവു വസന്തകനോടുകൂടി മണിമേടയിലിരുന്നു പൌരന്മാരുടെ മദനോത്സവാഘോഷം കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കെ, രണ്ടു ചേടികൾ വന്നു വാസവദത്തയുടെ ആവശ്യപ്രകാരം അദ്ദേഹത്തെ അനംഗപൂജ കാണ്മാൻ മകരന്ദോദ്യാനത്തിലേക്കു ക്ഷണിക്കുന്നു. അതനുസരിച്ചു് ഉദയനൻ വിദൂഷകനോടുകൂടി ആ പൂന്തോട്ടത്തിൽ എത്തിയതിനുശേഷം വാസവദത്തയും പരിവാരസമേതയായി അവിടേക്കു ചെല്ലുന്നു. താൻ ഭർത്താവിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽപെട്ടുപോകാതെ കാത്തുപോന്നിരുന്ന സാഗരികയെ അകമ്പടിക്കാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ കണ്ടിട്ടു രാജ്ഞി അവളെ ഉപായത്തിൽ തിരിച്ചയച്ചുവെങ്കിലും അനംഗപൂജ കാണ്മാനുള്ള കൌതുകത്താൽ അവൾ അവിടെത്തന്നെ വൃക്ഷങ്ങൾക്കിടയിൽ മറഞ്ഞുനില്ക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നതു്. എങ്കിലും സ്വകാര്യംകൊണ്ടു കാമനെ അർച്ചിക്കുവാനായി പൂവറുത്തുകൊണ്ടിരുന്ന അവൾക്കു്, അതിനിടയ്ക്കു വാസവദത്ത നടത്തിയ കുസുമായുധാരാധനം കാണ്മാനേ കഴിഞ്ഞില്ല. അവൾ പിന്നീടു നോക്കിയപ്പോൾ വാസവദത്ത പതിയെ സൽക്കരിക്കുകയാണു ചെയ്തിരുന്നതു്. സാഗരിക രാജാവിന്റെ സൌന്ദര്യാതിരേകത്താൽ അദ്ദേഹത്തെ അനംഗനാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിക്കയും, പിന്നീടു വൈതാളികവചനത്തിൽനിന്നു അദ്ദേഹം തനിക്കു വരനായി നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട ഉദയനനൃപനാണെന്നറിഞ്ഞു്

അദ്ദേഹത്തിൽ അത്യന്തം അനുരക്തയായിത്തീരുകയും ചെയ്യുന്നു.

രണ്ടാമങ്കം. പിറേറന്നാളുച്ചതിരിഞ്ഞു കദളീഗൃഹത്തിൽവെച്ചു മദനാതുരയായ സാഗരിക ഹൃദയവല്ലഭന്റെ ചിത്രം എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കവെ, ശാരികയെ തിരിച്ചുകൊടുപ്പാൻ അവളെത്തേടിക്കൊണ്ടു് അവിടെക്കെത്തിയ സുസംഗത മറഞ്ഞുനിന്നു് അവളുടെ രഹസ്യമെല്ലാം അറിഞ്ഞതിനുശേഷം അടുത്തുചെന്നപ്പോൾ കാമദേവന്റേതെന്നു് അവളാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ട വത്സരാജരൂപത്തിനരികെ രതിയുടേതെന്ന ഭാവത്തിൽ അവളുടെ രൂപവും വരച്ചു, പരമാൎത്ഥമെല്ലാം അവളെക്കൊണ്ടു പറയിച്ചു, ശീതോപചാരത്താൽ അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നു. ഇതിനിടയ്ക്കു കുതിരലായത്തിൽനിന്നു ചങ്ങല പൊട്ടിച്ചോടിപ്പോന്ന ഒരു കുരങ്ങു് ആ വഴിക്കെത്തി അവരെ പേടിപ്പിക്കയും, അവർ ശാരികക്കൂടും ചിത്രപ്പലകയും എടുക്കാതെ ഒളിച്ചോടിമാറിയപ്പോൾ, ആ കൂട്ടിലുണ്ടായിരുന്ന തീൻപണ്ടത്തിനുവേണ്ടി അതു തുറന്നു പക്ഷിയെ പറപ്പിച്ചുകളഞ്ഞു കടന്നുപോകയും ചെയ്യുന്നു. ദോഹദപ്രയോഗത്താൽ കുസുമിതയായ നവമാലികയെ സന്ദൎശിപ്പാൻ നൎമ്മസചിവനോടൊന്നിച്ചു് ആ വഴിക്കു ചെന്നിരുന്ന രാജാവിന്റെ ചെവികളെ കുളുൎപ്പിച്ചുകൊണ്ടു താൻ കുറച്ചുമുമ്പു കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്ന അനുരാഗാവിഷ്കരണരൂപമായ ചേടീസംവാദം ഉരിയാടിയ ശാരിക വിദൂഷകന്റെ ഭോഷത്വംമൂലം പറന്നുപോകുന്നു. അതിനെ

പിന്നുടൻ കദളീഗൃഹത്തിലെത്തിയ വത്സേശ്വരൻ അവിടെക്കിടന്നിരുന്ന ചിത്രപ്പലകയിലുള്ള കന്യകാരൂപം കണ്ടു കൌതുകാവിഷ്ടനായിരിക്കെ, ശാരികയെത്തേടീട്ടും കണ്ടുകിട്ടായ്കയാൽ വിഷണ്ണകളായിത്തീൎന്ന സാഗരികയും സുസംഗതയും ആ പലകയെങ്കിലുമെടുക്കാമെന്നോൎത്തു് അവിടെക്കെത്തുന്നു. രാജാവിനും സാഗരികയ്ക്കും പരസ്പരം അടുത്തുകണ്മാനിടയായെങ്കിലും വാസവദത്തയുടെ വരവുണ്ടെന്നറിഞ്ഞു് അവൎക്കു പെട്ടെന്നു പിരിയേണ്ടതായിത്തീരുന്നു. ഈ അവസരത്തിൽ പുഷ്പിതയായ നവമാലികയെ കാണ്മാൻ പുറപ്പെട്ടുചെന്നിരുന്ന ദേവിയുടെ നേത്രങ്ങൾക്കു യാദൃച്ഛികമായി ആ ചിത്രപ്പലകയാണു് ലക്ഷ്യമായി ഭവിക്കുന്നതു്. ഉടനെ അവൾ കുപിതയായി പുറപ്പെടുകയും രാജാവു് അവളെ സമാധാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അനുഗമിക്കയും ചെയ്യുന്നു.

മൂന്നാമങ്കം. ഒന്നോ രണ്ടോ നാൾക്കുശേഷം നായികാനായകന്മാരുടെ ഒരു സമാഗമം അന്നുസന്ധ്യകഴിഞ്ഞാലുടൻ നടക്കുമാറു സുസംഗതാവിദൂഷകന്മാർ ഗൂഢമായാലോചിച്ചതു കാഞ്ചനമാല മറഞ്ഞുനിന്നറിഞ്ഞു വിവരം വാസവദത്തയെ ധരിപ്പിക്കയാൽ, അതനുസരിച്ചു വാസവദത്താരൂപധാരിണിയായ സാഗരികയ്ക്കുപകരം വാസവദത്തയും കാഞ്ചനമാലാരൂപധാരിണിയായ സുസംഗതയ്ക്കുപകരം കാഞ്ചനമാലയുമായി വിദൂഷകനെ സങ്കേതസ്ഥലത്തേക്കു ചതിച്ചുകൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെന്നു നായകന്റെ

ഉള്ളുകള്ളിയും വ്യക്തമായറിയുന്നു. ചന്ദ്രോദയത്തോടുകൂടി പരമാൎത്ഥമെല്ലാം വെളിപ്പെട്ടതിന്നുശേഷം വാസവദത്ത കോപനൈരാശ്യങ്ങളോടുകൂടി തിരിച്ചുപോകയും, അ മാനിനി ആത്മഹത്യയ്ക്കൊരുമ്പെട്ടേക്കുമോ എന്നാശങ്ക രാജാവിനെ ബലമായലട്ടുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇതിനിടയ്ക്കു, ജ്ഞാതസങ്കേതയായ രാജ്ഞി മുൻകൂട്ടിത്തന്നെ സുസംഗതയെ വിലക്കീട്ടുണ്ടായിരുന്നതറിഞ്ഞ സാഗരിക ദേവീവേഷത്തിൽ ഒളിച്ചോടിപ്പോന്നു സങ്കേതസ്ഥലത്തിനടുത്തുള്ള അശോകത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽവെച്ചു തൂങ്ങിമരിക്കാനൊരുങ്ങവെ, അതുകണ്ടുചെന്നരാജാവു് അവളെ വാസവദത്തയാണെന്നോൎത്തു തടയുകയും പിന്നീടു സാഗരികയാണെന്നറിഞ്ഞു സമാധാനിപ്പിക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, ഇതെല്ലാം മറഞ്ഞുനിന്നുകണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന വാസവദത്ത അടുത്തുചെന്നു വിദൂഷകനേയും സാഗരികയേയും ബന്ധനസ്ഥരാക്കിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു. ഉടനെ രാജാവും ദേവിയെ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ കോവിലകത്തേയ്ക്കു തിരിയ്ക്കുന്നു.

നാലാമങ്കം. പ്രസന്നയായ രാജ്ഞി വിദൂഷകനെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വിട്ടുവിച്ചുവെങ്കിലും സാഗരികയെ എവിടെയോ ഒളിപ്പിച്ചിരിക്കയാൽ രാജാവു് ഇതറിഞ്ഞു വിഷാദിക്കവെ, വിജയവൎമ്മാവെത്തി കോസലം കീഴടക്കിയ സന്തോഷവൎത്തമാനം അദ്ദേഹത്തെ അറിയിക്കുന്നു. ഇതിനിടയ്ക്കു വാസവദത്ത അദ്ദേഹത്തെ വിനോദിപ്പിക്കാൻ ഒരൈന്ദ്രജാലികനെ അയച്ചുകൊടുക്കയും പിന്നീടു

ഭൎത്താവിനോടൊന്നിച്ചു ജാലവിദ്യ കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ അവിടെ വന്നെത്തിയ ബാഭ്രവ്യവസുഭൂതിമാരിൽനിന്നു രത്നാവലിയുടെ അപമൃത്യുവൃത്താന്തംകേട്ടു വ്യസനിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഉടൻതന്നെ അന്തഃപുരത്തിൽ ഒരു അഗ്നിബാധയുണ്ടാവുകയാൽ വാസവദത്തയുടെ ആവശ്യപ്രകാരം രാജാവു ബന്ധനസ്ഥയായ സാഗരികയെ അത്തീയിൽനിന്നു രക്ഷിക്കയും, ഐന്ദ്രജാലികനിൎമ്മിതമായ അതു കെട്ടതിന്നശേഷം സാഗരികതന്നെയാണു രത്നാവലി എന്നറിഞ്ഞ രാജ്ഞി അവളെ സസന്തോഷം രാജാവിന്നു കൊടുക്കുകയുംചെയ്യുന്നു.

ഇപ്രകാരം ഈ നാടികയിലെ സംഭവങ്ങളെല്ലാം കല്പിതമായി കാണാവുന്നതാണ്. ഇനി മൂലത്തിലെ മഗധരാജപുത്രിയായ പത്മാവതിയുടെ സ്ഥാനത്താണു രത്നാവലിയെ എടുത്തിട്ടുള്ളതെങ്കിലും, അവൾക്കു സിംഹളേശപുത്രീത്വംകൂടി കൊടുക്കുകയാലാണു ശ്രീഹൎഷന് അവളെ നിഷ്പ്രയാസം ആഴിയിൽ മുക്കുവാനും തന്നിമിത്തം കഥാഗതിയെ വേണ്ടമട്ടിലെല്ലാം തിരിപ്പാനും കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്. മൂലത്തിലുള്ള ലാവാണകാഗ്നികാൎയ്യത്തിന്റെ ഫലം ഇവിടെ വിവക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതും മറെറാരു മട്ടിലാണു്. ആകയാൽ ഇതിലെ വസ്തു കല്പിതമെന്ന ഇനത്തിലാണു് ഉൾപ്പെടുന്നതു്.

സന്ധ്യാദിലക്ഷണപൂൎത്തി

ദശരൂപകം തുടങ്ങിയുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ സാമാന്യലക്ഷണങ്ങൾക്കെല്ലാം ലക്ഷ്യങ്ങളെക്കാണുക ഒരു വിശിഷ്ട

കൃതിയാണു രത്നാവലിയെന്നതു സുപ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. അഞ്ചു നാന്ദീശ്ലോകങ്ങൾകൊണ്ടു കന്ദർപ്പപൂജയിൽ സാഗരികയുടെ പുഷ്പാഞ്ജലിപ്രദാനം, കാന്താസാമ്മുഖ്യത്തിൽ അവൾക്കുണ്ടായ സാധ്വസം, വാസവദത്താകൃതമായ നായകനിർഭത്സനം, ഐന്ദ്രജാലികകൃതമായ അഗ്നിബാധ, ആശിസ്സ് എന്നീമുറയ്ക്കു നാലങ്കങ്ങളുള്ളവയിൽ ഓരോന്നിന്റേയും ഭരതവാക്യത്തിന്റേയും അർത്ഥത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു—ശ്രീകണ്ഠൻ ഇത്യാദിശ്ലോകത്താൽ കവ്യാദിപ്രശംസാരൂപമായ പ്രരോചനയും ദ്വീപാന്തരമിത്യാദിയാൽ ബീജസൂചനാപൂർവ്വം പ്രസ്താവനാഭേദമായ കഥോദ്ഘാതവും നിറവേററി—"അതങ്ങിനെതന്നെ. ശങ്കിക്കയേ വേണ്ട" എന്നുതുടങ്ങി പ്രഥമാങ്കാവസാനംവരെയുള്ള ഭാഗത്താൽ മുഖവും, ദ്വിതീയാങ്കത്തിൽ പ്രതിമുഖവും, തൃതീയാങ്കത്തിൽ ഗർഭവും, ചതുർത്ഥാങ്കത്തിൽ അഗ്നിബാധയ്ക്കുശേഷം "ബാഭ്രവ്യ, ഈ കന്യക ആ രാജപുത്രിയെപ്പോലെ ഇരിക്കുന്നുവല്ലോ" എന്ന വസുഭൂതിവചനംവരെയുള്ള ഭാഗത്താൽ വിമർശവും, ശേഷമുള്ള അംശത്താൽ നിർവ്വഹണവുമെന്നിങ്ങിനെ അഞ്ചു സന്ധികളെ ആവശ്യമുള്ളിടത്തോളം അംഗങ്ങളോടും സൂച്യസൂചനാഭേദങ്ങളോടുംകൂടി ഉപയോഗിച്ചു—ഭരതവാക്യത്താൽ ഗ്രന്ഥസമാപ്തിവരുത്തുന്ന ശ്രീഹർഷൻ ലക്ഷണത്തിൽ യാതൊരുകോട്ടവും വരുത്തീട്ടില്ല.

എന്നാൽ ഭാവപ്രകാശികയിൽ "ചത്വാരഃ സന്ധയോ ലോപോऽവമർശസ്യ ഭവിഷ്യതി" എന്നു നാടികാ

ലക്ഷണമായി പറഞ്ഞിരിക്കെ, എങ്ങിനെയാണ് ഇവിടെ വിമൎശസന്ധിയുംമുള്ളതായി വിവരിച്ചതു് എന്നൊരു ചോദ്യമുണ്ടാകാം. പക്ഷെ, സാഹിത്യദൎപ്പണകാരൻ ഈ ഘട്ടത്തിൽ "സ്വല്പവിമൎശാഃ സന്ധയഃ" എന്നും രുചിരവ്യാഖ്യാനത്തിൽ ഇതിനെ "പ്രായേണ വിമൎശരഹിതാഃ, സത്യാവശ്യകേ കിഞ്ചിദ്വിമൎശേനാപി സഹിതാ ഇതി ഭാവഃ" എന്നു വിവരിച്ചും കാണുന്നുണ്ടു്. ആകയാൽ വിമൎശം വേണമെന്നില്ലെന്നും വേണ്ടിവരുന്നതായാൽതന്നെ ചുരുക്കിയേ ഉപയോഗിക്കാവൂ എന്നും തെളിയുന്നതുകൊണ്ടു മേൽപറഞ്ഞ ചോദ്യത്തിനു് അവകാശവും ഇല്ലാതായിത്തീരുന്നു.

സാമുദായികാചാരാദികൾ

വസന്തോത്സവം കൊണ്ടാടുക, അതിനു സാമന്തന്മാരും തലസ്ഥാനത്തു് ഒത്തുകൂടുക, ഈ സന്ദൎഭത്തിൽ നാടകം അഭിനയിക്കുക, സിദ്ധാദേശത്തിൽ യൌഗന്ധരായണനെപ്പോലുള്ളവൎക്കും വിശ്വാസമുളവാവുക, ഇന്ത്യയ്ക്കും സിംഹളത്തിനും തമ്മിൽ കച്ചവടം നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കു, ഈ രണ്ടു രാജ്യത്തിലേയും രാജാക്കന്മാൎക്കു പരസ്പരം വിവാഹാദിബന്ധമുണ്ടായിരിക്കുക, കാമപൂജ നടത്തുക, ചെകിത്താനെ പേടിക്കുക, സാഗരികതുടങ്ങിയുള്ള വിദഗ്ദ്ധമാൎക്കെന്നല്ല സുസംഗതയെപ്പോലുള്ള പരിജനത്തിനും ചിത്രം എഴുതുന്നതിൽ മിടുക്കുണ്ടാവുക, ജാലവിദ്യ പ്രചാരത്തിലിരിക്കുക എന്നിങ്ങിനെ എഴുനൂറാം

ണ്ടിൽ സാമുദായികവും മററുമായി ഭാരതഭൂമിയിൽ പലആചാരങ്ങളും സ്ഥിതികളും നിലനിന്നിരുന്നതായി രത്നാവലിയിൽനിന്നു നമുക്കറിയാവുന്നതാണു്.

കാലം

ഒന്നാമങ്കത്തിലെ കഥ മദനോത്സവം കൊണ്ടാടുന്ന ഒരു ദിവസം ഉച്ചതിരിഞ്ഞു അഞ്ചോ ആറോ നാഴിക പകലുള്ളപ്പോൾ ആരംഭിച്ചു സന്ധ്യയോടുകൂടി അവസാനിക്കുന്നു. സൂത്രധാരൻ "വസന്തോത്സവത്തിനു നാനാദിക്കുകളിൽനിന്നു" എന്നും രാജാവു "മോടികൈക്കൊണ്ടിതു മാസമൊ മധു (i-10)" എന്നും ചേടികൾ "ഋഗമൊന്നാമതായ് മാധവമാം മാസം (i-16)" എന്നും പറഞ്ഞിരിക്കയാൽ പ്രസ്തുതസംഭവം നടക്കുന്നതു വസന്തകാലത്താണെന്നും, രാജാവു സൂര്യാസ്തമയത്തോടുകൂടി "ഉദയത്തിൽ.........വദിപ്പൂ! (i-25)"എന്നിങ്ങിനെ ചന്ദ്രോദയവും വർണ്ണിച്ചിരിക്കയാൽ അന്നു വെളുത്ത വാവായിരുന്നുവെന്നും വിശദമാകുന്നുണ്ടു്.

രണ്ടാമങ്കത്തിലെകഥ നടക്കുന്നതെന്നാണെന്നു നിശ്ചയിപ്പാൻ വഴിയില്ലെങ്കിലും, ഒന്നാമങ്കത്തിലേതു കഴിഞ്ഞു പിറേറന്നാളായിരിക്കണമെന്നു ഊഹിക്കാവുന്നതാണു്. സാഗരിക ഒന്നാമങ്കത്തിൽ ശാരികയെ സുസംഗതയുടെ കൈയിലേല്പിച്ചുകൊടുത്താണു മന്മഥപൂജാസ്ഥലത്തേക്കു പോയിരുന്നതു്. രണ്ടാമങ്കത്തിന്റെ ആദിയിൽ ആ കിളിയെ തിരിച്ചേല്പിക്കാൻ സുസംഗത സാഗരികയെ തേടിനടക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. അതു് അടുത്ത നാളിൽ

ആയിരിക്കണം. സാഗരിക ചിത്രം എഴുതുവാനുള്ള ഉപകരണങ്ങളോടുകൂടി കദളീഗൃഹത്തിലേക്കു പോകുന്നതു് അവളുടെ അന്നത്തെ പണിയെല്ലാം കഴിഞ്ഞു് ഉച്ചതിരിഞ്ഞിട്ടുമാകാം. പിന്നീടുള്ള സംഭവങ്ങളെല്ലാം തുടർന്തുടർന്നു നടക്കുന്നവയാണു്. രാജാവു ഖണ്ഡദാസനിൽനിന്നു ദോഹദവിദ്യ പഠിച്ചു അതുപയോഗപ്പെടുത്തിയതു് അന്നേദിവസമാണെന്നു നിപുണികയുടെ വാക്കിൽനിന്നു തെളിയുന്നുണ്ടു്. അതു കാലത്തുതന്നെ നടന്നിട്ടുമുണ്ടായിരിക്കണം. അങ്കാവസാനത്തിൽ സന്ധ്യാദിവർണ്ണനയൊന്നും കാണാത്തതുകൊണ്ടു ദ്വിതീയാങ്കസംഭവം അസ്തമയത്തിനുമുമ്പുതന്നെ അവസാനിച്ചിരിക്കാം.

മൂന്നാമങ്കത്തിന്റെ ആദിയിലുള്ള പ്രവേശകത്തിൽ കാഞ്ചനമാല "അവരെക്കൊണ്ടുതന്നെ തമ്പുരാട്ടിയുടെ വേഷം കെട്ടിയ സാഗരികയോടുകൂടി കാഞ്ചനമാലയുടെ ഉടുപ്പണിഞ്ഞ ഞാൻ ഇന്നു സന്ധ്യയ്ക്കുശേഷം ഇവിടെ വരാം" എന്ന സുസംഗതാവചനത്തെ മദനികയോടു പറഞ്ഞിരിക്കയാൽ തൃതീയാങ്കസംഭവം തുടങ്ങുന്നതു് ഒരു ദിവസം സന്ധ്യയ്ക്കാണെന്നു വ്യക്തമാകുന്നുണ്ടു്. അതു രണ്ടാമങ്കത്തിലേതു നടന്നതിനുശേഷം ഒന്നോരണ്ടോനാൾ കഴിഞ്ഞിട്ടായിരിക്കണം സംഭവിക്കുന്നതു്. "സുസംഗതേ, തോഴരുടെ വല്ലായ്മക്കു സാഗരികാനുരാഗമല്ലാതെ മറെറാരു കാരണവുമില്ല" എന്നു വസന്തകൻ സുസംഗതയോടും "ശീലായ്മയിലിരിക്കുന്ന തമ്പുരാനു് ആശ്വാസമുണ്ടോ എന്നറിവാൻ പോയ നിന്നെക്കാണായ്കയാൽ മാഴ്കിക്കൊണ്ടാണു തമ്പുരാട്ടി എന്നെക്കല്പിച്ചയച്ചതു"

എന്നു മദനിക കാഞ്ചനമാലയോടും പറയുന്നുണ്ടു്. ഇതിനെല്ലാംകൂടി ഒന്നോരണ്ടോ ദിവസത്തെ ഇട വേണ്ടതായി വരാം. എന്നുതന്നെയല്ല, "നിജശോഭവെന്ന .....അടരൊത്തുകൊണ്ടുതാൻ (iii 13)" എന്നിങ്ങിനെ വൎണ്ണിതമായ ചന്ദ്രോദയത്തിനുമുമ്പു, പരമ്പരയായുള്ള അനവധി ആൾമാറാട്ടത്തിനും തെററിദ്ധാരണകൾക്കും ഇടയേകിക്കൊണ്ടു പ്രസ്തുതസംഭവങ്ങളെ അത്ര സരസമാക്കിത്തീക്കുവാൻ സഹായിച്ചു ആ കൂരിരുട്ടും ആറോഎട്ടോനാഴിക നേരത്തേക്കുണ്ടായിരുന്നതായി വിചാരിക്കാവുന്നതിനാൽ അന്നു തൃതീയയോ ചതുൎത്ഥിയോ ആയിരിപ്പാനേ വഴിയുള്ളു. ചന്ദ്രോദയത്തിനുശേഷം നടക്കുന്ന കഥാഭാഗത്തിനു സുമാറു് ഒരുമണിക്കൂറിടയും വേണ്ടതായിവരാം. ആകയാൽ തൃതീയാങ്കസംഭവം ദ്വിതീയാങ്കത്തിലേതു നടന്നതിനുപിമ്പു് ഒന്നോരണ്ടോനാൾ കഴിഞ്ഞതിനു ശേഷം ഒരുദിവസം സന്ധ്യയ്ക്കു തുടങ്ങി എട്ടോ പത്തോ നാഴിക രാവുചെല്ലുമ്പോൾ അവസാനിക്കുന്നുവെന്നാണല്ലോ വന്നുകൂടുന്നതു്.

നാലാമങ്കത്തിലെ കഥ നടക്കുന്നതു് ഇന്നപ്പോഴാണെന്നു് ഒരിടത്തുനിന്നും തെളിയുന്നില്ല. എന്നാൽ മറഞ്ഞുനിന്നു തരംനോക്കിക്കൊണ്ടു തന്ത്രം പ്രയോഗിച്ചിരുന്ന യൌഗന്ധരായണന്റെ കാൎയ്യശേഷം പിന്നെയും നീട്ടിവെക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ലായ്കയാൽ മൂന്നാമങ്കത്തിലേതു കഴിഞ്ഞു പിറേറന്നാൾതന്നെ നാലാമങ്കത്തിലേതും നടത്തിച്ചുവെന്നു് ഊഹിക്കാവുന്നതാണു്. വാസവദത്ത സാഗരികയെ ഉജ്ജയിനിയിലേക്കു് അയക്കയാണെന്നു

മുൻകൂട്ടിപ്പറഞ്ഞുപരസ്യപ്പെടുത്തീട്ട് ഗൂഢസ്ഥലത്തേക്കു മാററിയതു തലേന്നാൾ അർദ്ധരാത്രിയിലും, ശല്യകാരണം നീക്കുകയാൽ വിദൂഷകനെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വിടുവിച്ചതു് അന്നുകാലത്തും ആയിരിക്കണം.

ഇപ്രകാരം രത്നാവലിയിലെ സംഭവങ്ങൾ സമഗ്രമായി നടക്കുന്നതു നാലോ അഞ്ചോ നാളുകൾകൊണ്ടാണെന്നു വിചാരിക്കാവുന്നതാണു്.

ദേശം

വത്സരാജ്യത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമായ കൌശാംബിയിലുള്ള രാജധാനിയിലും അതിനോടുചേർന്നുള്ള ഉദ്യാനങ്ങളിലുംവെച്ചാണു് ഈ നാടികയിലെ സംഭവങ്ങളെല്ലാം നടക്കുന്നതു്. പുരൂരവസ്സിൽനിന്നു പത്താംതലമുറയായ കുശാംബനാൽ പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ടാണു് ഇതിനു കൌശാംബിയെന്നു പേരുണ്ടായതു്. യമുനാതീരത്തു, പ്രയാഗയിൽനിന്നു് ഏകദേശം മുപ്പതു നാഴിക മേൽഭാഗത്തായി, പണ്ടു വിശ്വവിശ്രുതമായിക്കിടന്നിരുന്ന ഈ പട്ടണം ഇപ്പോൾ ഒരു കുഗ്രാമം ആയിട്ടാണു തീർന്നിരിക്കുന്നതു്.

നാലാമങ്കത്തിൽ രുമണ്വാനാൽ ജിതമായെന്നു പറയപ്പെട്ടതു ദക്ഷിണകോസലമാണു്. കോസലാധിപൻ "വിന്ധ്യാദ്രി വിട്ടായതിൻ നേരൊത്തുള്ള ഗജേന്ദ്രഘോരഘടയാൽ ദിക്കും മറച്ചു്" എത്തുകയാണല്ലോ ചെയ്തിരിക്കുന്നതു്. ജഗൽപ്രസിദ്ധന്മാരായ സൂര്യവംശഭൂപാലന്മാർ ഭരിച്ചുപോന്നതു മേൽപറഞ്ഞതിൽനിന്നു ഭിന്നമായ ഉത്തരകോസലവും ആകുന്നു.

സിംഹളം ഇപ്പോഴത്തെ സിലോൺ ആകുന്നു എന്നും, അതിനടുത്തുള്ള മറെറാരു ദ്വീപമാകുന്നു എന്നും രണ്ടു പക്ഷങ്ങളുണ്ടു്.

ലാവാണകം മഗധയ്ക്കടുത്തുള്ള ഒരു ഗ്രാമമാണു്. അവന്തി നർമ്മദയ്ക്കു വടക്കായിക്കിടക്കുന്ന ഒരു രാജ്യമാണു്. ഇതിന്റെ തലസ്ഥാനമായിരുന്നു ശിപ്രയുടെ തീരത്തു കേളികേട്ടുനിലനിന്നിരുന്ന ഉജ്ജയിനി.

പാത്രങ്ങൾ

നായകൻ. വത്സരാജ്യത്തിലെ രാജാവും,

വിനീതൻ മധുരൻ ത്യാഗി
ദക്ഷൻ പ്രിയംവദൻ
രക്തലോകൻ വാഗ്മി ശുചി
രൂഢവംശൻ സ്ഥിരൻ യുവാ
ബുദ്ധ്യുത്സാഹസ്മൃതിപ്രജ്ഞാ-
കലാമാനസമന്വിതൻ
ശൂരൻ ദൃഢൻ നൽതേജസ്വി
ശാസ്ത്രചക്ഷുസ്സു ധാർമ്മികൻ

എന്നിങ്ങിനെ ദശരൂപകത്തിൽ പരിഗണിതമായ നായകസാമാന്യഗുണങ്ങളിൽ മിക്കതുമുള്ളവനും,

ചിന്തയറെറാൻ കലാസക്തൻ
സൌമ്യശീലൻ സുഖാന്വിതൻ
സ്ത്രീജിതൻ ധീരലളിത-
നേതാവായുള്ള പാത്രമാം

എന്നിങ്ങിനെ നാടികാനേതാവായ ധീരലളിതന്റെ പ്രത്യേകിച്ചുണ്ടായിരിക്കേണ്ട ഗുണങ്ങൾക്കെല്ലാം വിളനിലവുമായ ഉദയനനാകുന്നു പ്രസ്തുതകൃതിയിലെ നായകൻ. ശത്രുക്കളെ വെന്നു, രാജ്യഭാരം തുടങ്ങിയുള്ള ഗൌരവമേറിയ കാൎയ്യമെല്ലാം സചിവാരിയെ ഏല്പിച്ചു, നിശ്ചിന്തനും ക്ഷേമയുക്തരായ പ്രജകളുടെ പ്രീതിക്കും പാത്രമായിരിക്കെ, വസന്താരംഭത്തിൽ വിചിത്രാലങ്കാരഭൂഷിതനായി നൎമ്മസചിവനോടൊന്നിച്ച് ഉത്സവാഘോഷത്തിലും ഉദ്യാനദൎശനാദിയിലും അത്യാസക്തനായി, വാസവദത്തയിൽ ലയിച്ച മനസ്സോടെ അന്തഃപുരസുഖം പരിപൂൎണ്ണമായനുഭവിക്കുന്ന നിലയിൽ ചിത്രീകൃതനായാണ് അദ്ദേഹം കഥാരംഭത്തിൽതന്നെ നമ്മുടെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷീഭവിക്കുന്നത്.

“ദേവ, നിസ്സാരസംഗതികളായി ഭവാൻ ഭരതകുലം അരുതിപ്പെടുത്തുന്നുവല്ലോ” എന്ന ബാഭ്രവ്യവചനത്താൽ അറിയാവുന്നവിധം ശുദ്ധവംശതയും, “ലോകാഹ്ലാദിനി വത്സരാജകഥ!” എന്നു സൂത്രധാരനെക്കൊണ്ടും “സമസ്തഹൃത്തിലാവാസം” എന്നു യൌഗന്ധരായണനെക്കൊണ്ടും പ്രശംസിപ്പിക്കുമാറു ലോകരഞ്ജകത്വവും, സാഗരികയെക്കൊണ്ടു കണ്ടമാത്രയിൽതന്നെ അനംഗനാണെന്നു തെററിദ്ധരിപ്പിക്കത്തക്ക രൂപഗുണവും, ശത്രുവായിരുന്നാലും പോരിൽ പൌരുഷംകാട്ടിമരിച്ച കോസലേശനെ പുകഴ്ത്തുമാറു വിശാലഹൃദയത്വവും ഉള്ളവനാകുന്നു ഉദയനൻ.

രത്നാവലിയിലെ കഥ രാജ്യഭരണസംബന്ധമായ ഒന്നല്ലായ്കയാൽ ഇതിൽ നായകന്റെ തന്ത്രനൈപുണ്യത്തെപ്പററി അധികമൊന്നും പ്രതിപാദിച്ചുകാണ്മാൻ വഴിയില്ല. എങ്കിലും "നാടോ നിർജ്ജിതശത്രു, തന്ത്രഭരണമോ സന്മന്ത്രിയാൽ, ക്ഷേമമോ കേടററുള്ള ജനത്തിൽ" എന്ന അവസ്ഥകൾ വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടിരിക്കയാലും, "അദ്ദേഹം എങ്ങിനെയാണു് എന്നെ അറിയിക്കാതെ ഇതുചെയ്തതു്?" എന്നു യൌഗന്ധരായണനെ ഉദ്ദേശിച്ചു താൻ ചെയ്യുന്ന ആത്മഗതത്താൽ മന്ത്രിക്കും തന്റെ സമ്മതംകൂടാതെ ഒന്നിലും പ്രവേശിച്ചുകൂടാ എന്നായിരുന്നു തന്റെ ഏർപ്പാടെന്നു വന്നുകൂടുന്നതിനാലും, "പിന്നെയും രാജ്ഞിയോതാവിടുന്നു സ്വേച്ഛപോൽ ചെയ്യുമല്ലം" എന്നിടത്തു ലളിതനായകനു് ഒരു വിധത്തിലും അനിഷ്ടമാകാത്ത ഒരു കാര്യത്തിൽപോലും സ്വേച്ഛാചാരിയായിരുന്ന മന്ത്രി സ്വാമിഭീതനായി കാണപ്പെടുകയാലും ഉദയനൻ ഭരണവിഷയത്തിലും യോഗ്യനായിരുന്നുവെന്നു തെളിയുന്നുണ്ടു്.

ഉദയനന്റെ സ്വഭാവത്തിൽ ഏററവും മുന്തിനില്ക്കുന്നതു സ്ത്രീജിതത്വമാണു്. "മദനികേ, കല്പിക്കുന്നു എന്തതന്നെയാണു് എനിക്കധികമിഷ്ടമായതു്, ഈ മദനോത്സവത്തിൽ വിശേഷിച്ചും!" എന്നിങ്ങിനെ ദേവീകൈങ്കര്യമാണു താൻ പൂമാലപോലെ ശിരസ്സിൽ അണിഞ്ഞിരുന്നതു്. കന്ദർപ്പപൂജകാണ്മാൻ ദേവിയുടെ ക്ഷണം എത്തിയപ്പോഴും താൻ അതു് ഒരുത്സവത്തിന്റെ ഇടയ്ക്കുണ്ടായ മറെറാരുത്സവമായാണു ഗണിക്കുന്നതു്. "പ്രേമത്താൽ........മദംസഹ്യമോ? (III-16)"

ഇത്യാദിസന്ദർഭങ്ങളിൽ തനിക്കു വാസവദത്തയിലുള്ള സ്നേഹത്തിന്റെ മാററു് ഇത്രയാണെന്നു താൻ ഉരച്ചുകാട്ടിത്തരുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ വത്സരാജൻ ബഹുകളത്രവാനാണെന്ന വാസ്തവവും ഈ ഘട്ടത്തിൽ സ്മരണീയമാണു്.

"സങ്കേതത്തിൽ......മയക്കുന്നു മാം! (III-10)" എന്നിടത്തു സാഗരികാഭിലാഷത്തിനുമുമ്പുതന്നെ താൻ അഭിസാരികാരതിരസികനായിരുന്നുവെന്നും "പെട്ടെന്നു ....ധ്രുവം. (II-4)" എന്നിടത്തു പതിയുടെ അന്യാസംഗമമറിഞ്ഞു ചൊടിച്ച പത്നിയുടെ അവസ്ഥാവിശേഷം കണ്ടുകണ്ടു നല്ലതഴക്കം വന്നിട്ടുള്ളവനാണു താൻ എന്നും അദ്ദേഹം തെളിയിക്കുന്നുണ്ടു്. അങ്ങിനെ ഇരിക്കെ, ത്രൈലോക്യസുന്ദരിയായ സാഗരികയെക്കണ്ടു് അദ്ദേഹം ഭ്രമിച്ചതിൽ ഒരു അത്ഭുതവുമില്ല. അദ്ദേഹത്തിനു് ഈ ദശയിൽ മുളച്ചുവളൎന്ന അനുരാഗവും, ഇതറിഞ്ഞു പലവിധത്തിലും ഇതിനു മുടക്കമുണ്ടാക്കുവാൻ തുനിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന പ്രഥമപത്നിയുടെ ആഭിജാത്യത്തിലുണ്ടായിരുന്ന അത്യാദരവും "വീപ്പാൽ......... നിന്നിലും!! (III-19)" എന്നിങ്ങിനെ തുല്യബലങ്ങളായി പൊരുതുവെങ്കിലും ഒടുവിൽ രണ്ടാമത്തതുതന്നെയാണു് ആദ്യത്തേതിനു കീഴടങ്ങേണ്ടതായി തീരുന്നതു്.

ഒരുവനു തന്റെ സ്നേഹബഹുമാനാദികൾക്കു പാത്രീഭൂതയായിത്തീൎന്ന ഒരു പത്നിയുള്ളപ്പോൾ മററൊരുവളിലും സ്നേഹമുളവാവുക, ആദ്യത്തേവളുണ്ടാക്കുന്ന

തടസ്സങ്ങളെക്കൊണ്ടു രണ്ടാമത്തേവളെ സ്വീകരിപ്പാൻ തരമില്ലാതാവുക, പൂൎവ്വപത്നിയുടെ ആനുകൂല്യത്താൽ മാത്രമേ നവാനുരാഗിണിയെ പ്രാപിപ്പാൻ നിവൃത്തിയുള്ളു എന്നിരിക്കയാൽ ജ്യേഷ്ഠയെ സാമാദ്യുപായങ്ങളെക്കൊണ്ടു വശത്താക്കി ഇഷ്ടം നിറവേറുക, എന്നു തുടങ്ങിയുള്ള ദശാവിശേഷങ്ങളിൽ ബഹുകളത്രവാന്മാൎക്കുണ്ടാകാവുന്ന കുഴപ്പങ്ങളും വികാരഭേദങ്ങളും ആകുന്നു വത്സരാജനിൽ ചിത്രീകൃതമായി കാണപ്പെടുന്നതു്.

വിദൂഷകൻ. കുസുമവസന്തകനാമവാനും, കൎമ്മം വപുസ്സ് വേഷം ഭാഷ എന്നിവയാൽ ഹാസ്യം ഉളവാക്കുന്നവനും, കലഹരതിയും, നായകന്റെ നൎമ്മസചിവനും ഭക്ഷണപ്രിയനുമായ ബ്രാഹ്മണനാകുന്നു വിദൂഷകൻ.

“സമം നൎമ്മത്തിനോ താങ്കൾ (i-10)” എന്നിങ്ങിനെ രാജാവു തന്നെ സൎവ്വോപരിയായ് ഗണിക്കയാൽ “ഈ മഹോത്സവം താങ്കളുടേതും മന്നന്റേതുമല്ല, ബ്രാഹ്മണനായ എന്റേതാകുന്നു” എന്നു പറയത്തക്ക ഒരു വിടുവായനും, സാഗരികയെക്കൊണ്ടു പ്രഥമദൎശനത്തിൽ കുരങ്ങാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിപ്പിക്കുമാറു വിരൂപിയും, ചേടികളുടെ ഇടയിൽ ചെന്നു നൃത്തംചെയ്യാനിച്ഛിക്കുന്ന ഒരു വങ്കപ്രഭുവും, “പാടുവാനുള്ളതോ! എന്നാൽ ഇതുകൊണ്ടു് എനിക്കെന്തുവേണം?” എന്നിങ്ങിനെ സംഗീതത്തെ അവഗണിക്കത്തക്ക അരസികനും, “അടിമയാണിവൾ .... മാറ്റുവും” എന്ന ശ്ലോകത്തെ

ളുകളായി ഗണിക്കുമാറു വേദാനഭിജ്ഞന്മാരാകുന്നു രത്നാവലിയിലെ വിദൂഷകനായ വസന്തകൻ.

നായികാനായകന്മാരുടെ പരസ്പരാനുരാഗത്തിനു ക്രമോൽക്കർഷമുണ്ടാകുവാൻ വേണ്ട സഹായം ചെയ്യുകയാണു് ഒരു വിദൂഷകന്റെ മുഖ്യകൃത്യം. അതു വസന്തകൻ നല്ലപോലെ നിർവ്വഹിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. മൂന്നാമങ്കത്തിൽ നായികാനായകന്മാർ സങ്കേതസ്ഥലത്തുവെച്ചു് ഒരു കൂടിക്കാഴ്ച കഴിപ്പാനുള്ള കൌശലം അദ്ദേഹമാണു സ്വസംഗതയെക്കൊണ്ടു കണ്ടുപിടിപ്പിക്കുന്നതു്. ഇതിനെപ്പററിത്തന്നെയാണു കാഞ്ചനമാല "മന്ത്രീന്ദ്രനായ വസന്തക, നന്നായി വളരെനന്നായി! ഈ സന്ധിവിഗ്രഹവിഷയത്തിൽ അങ്ങുന്നു പ്രധാനമന്ത്രിയായ യൌഗന്ധരായണനെപ്പോലും താഴ്ത്തിവെച്ചാണല്ലോ പെരുമാറുന്നതു്" എന്നിങ്ങിനെ ഹാസ്യപ്രധാനമായി പുകഴ്ത്തുന്നതും. "തോഴരെ, താങ്കൾ കാണുന്നില്ലയോ? രാഗനിമഗ്നനായ സൂര്യഭഗവാൻ സന്ധ്യാദേവിയുടെ കുറിയനുസരിച്ചിട്ടെന്നപോലെ അസ്തശിഖരത്തിലുള്ള വനത്തിലേക്കു് ഇതാ ചെല്ലുന്നു" ഇത്യാദിസന്ദർഭങ്ങളിൽ ആദിത്യനെപ്പോലെ ഭവാനും സാഗരികാരത്നസങ്കേതനായി മാധവീലതാമണ്ഡപത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടാലും എന്നതുടങ്ങിയുള്ള സൂചനകളാൽ രാജാവിനെയും—"സാഗരികേ, തേൻമൊഴി തൂകിയാലും. കോപിഷ്ഠയായ ദേവി മുള്ളുവാക്കു കൊണ്ടു മുറിപ്പെടുത്തിയ സുഹൃത്തിൻചെവിക്കു ഭവതിയുടെ മധുരാലാപം അമൃതധാരയായി തീരട്ടെ" ഇത്യാദിപ്രോത്സാഹനത്താൽ സാഗരികയേയും പരസ്പരോന്മുഖ-

യാകുന്നതിൽനിന്നു വസന്തകന്റെ ഈ വിഷയത്തിലുള്ള സാമൎത്ഥ്യമിത്രയാണെന്നു നമുക്കൂഹിക്കാവുന്നതാണ്.

"ഞാൻ ഉദ്ദേശിച്ചതുപോലെ താങ്കളെത്തന്നെയാണ് ഇതിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നതു്. ഇന്നു മററാരാണു കാമസമാനരൂപനായുള്ളതു?" "തോഴരേ, ഇപ്രകാരമുള്ളവർ ഇത്തരത്തിലെങ്കിലും താങ്കളോടുകൂടി ചേരാം എന്നുമോഹിച്ചെഴുതിയ സ്വന്തരൂപത്തിൽ നോക്കുവാനും തോന്നാത്തവിധം താങ്കൾക്കെന്താണു തന്നിൽ ഇത്ര അനാസ്ഥ?" ഇത്യാദിസന്ദൎഭങ്ങളിൽ തനിക്കു ഉദയനനിൽ എത്രമാത്രം ഭക്തിസ്നേഹബഹുമാനാദിയുണ്ടെന്നു വിദൂഷകൻ വിശദമാക്കുന്നുണ്ട്. രാജാവിനെ സഹായിപ്പാൻ "ദേവി, ഞങ്ങൾ ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു സുന്ദരിയെ ഇതേവരെയും കണ്ടിട്ടില്ലെന്നു ഞാൻ പൂണൂൽപിടിച്ചു സത്യംചെയ്യുന്നു" എന്നിങ്ങനെ അണപറയേണ്ടതായി വന്നാൽ അതിനും ഈ ബ്രാഹ്മണൻ തയ്യാറാണ്. "എടി പച്ചപ്പരമാൎത്ഥിനി, ഈ വിദ്വാൻ വസന്തകനാണ്. നീയുണ്ടോ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വക്രോക്തിവൈഭവം അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു?" എന്നു വാസവദത്ത കാഞ്ചനമാലയോടു് അപവാരിതമായി പറയുന്നതിൽനിന്നു വസന്തകന്റെ ഇത്തരത്തിലുള്ള അസത്യകഥനം സുപ്രസിദ്ധമാണെന്നും തെളിയുന്നുണ്ട്. ഈ മിത്രസ്നേഹം അദ്ദേഹത്തെ "ദേവി, ഏതൊരാൾക്കും സ്വന്തരൂപമെഴുതുവാൻ കൌതുകമാണെന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടപ്പോൾ, ഈ കോമളികയിൽ തനിക്കുള്ള മിടുക്കു കാട്ടാനാണു തോഴർ ഇങ്ങിനെ ചെയ്തതു" ഇത്യാദി

സന്ദർഭങ്ങളിൽ പ്രത്യുൽപന്നമതിയാക്കിത്തീർക്കുവാനും ഉതകുന്നുണ്ടു്.

ആഴം കുറഞ്ഞ ഉള്ളുള്ളവനാകയാൽ വിദൂഷകനുണ്ടാവുന്ന ഭാവഭേദങ്ങൾ സഹസോൽപന്നങ്ങളായാണു് അവഭാസിക്കുന്നതു്. ശാരികയുടെ ശബ്ദം കേട്ടമാത്രയിൽ അദ്ദേഹം ബകുളമരത്തിൽ ചെകിത്താന്റെ വാഴ്ചയുണ്ടെന്നു ഭയപ്പെടുന്നു. "തോഴരേ, ജയിച്ചതു നമ്മൾ തന്നെ" എന്നുപറഞ്ഞു വാസവദത്തയുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു് അവളിൽനിന്നു മറച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന ചിത്രപ്പലക താഴെ വീഴുമെന്നും ഓർക്കാതെ കൈകളുയർത്തിനൃത്തം ചെയ്യുമാറു് അദ്ദേഹം പെട്ടെന്നു സന്തോഷഭരിതനായിത്തീരുന്നു. വിജയവർമ്മാവു യുദ്ധവൃത്താന്തം പറയുവാനാരംഭിക്കെ, "എന്റെ ഉള്ളു പതറുന്നു, വേഗമാവട്ടെ" എന്നുഴറത്തക്കവണ്ണം വിദൂഷകൻ വേഗത്തിൽ പരിഭ്രമിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്.

താൻ ഭോജനപ്രിയനാണെന്നതാണു് അദ്ദേഹത്തിനുള്ള മറെറാരു വിശേഷം. മഞ്ജരീഖണ്ഡമെന്നു കേട്ടമാത്രയിലും ഖണ്ഡശബ്ദത്തിന്റെ അസാധാരണാർത്ഥമായ ശർക്കരയിൽ മനസ്സുടക്കുകയാൽ "ഈ ഖണ്ഡംകൊണ്ടു മോദകമുണ്ടാക്കാമോ" എന്നാണു് അദ്ദേഹം മദനികയോടു ചോദിക്കുന്നതു്. നാലാമങ്കത്തിൽ രാജാവിനാൽ പ്രസാദിതയായ വാസവദത്ത തന്നെ ഊട്ടിയപ്രകാരവും അദ്ദേഹം ഭംഗിയായി വിവരിക്കുന്നുണ്ടു്.

ബ്രാഹ്മണചാപല്യവും വിദൂഷകനെ വിട്ടുപിരിയാറില്ല. അദ്ദേഹം ശബ്ദമുണ്ടാക്കിച്ചിരിച്ചു ശാരികയെ

പറപ്പിച്ചുകളയുന്നു. "രാഗം.........വിഘ്നം!" (II;18)" എന്നു രാജാവിനെക്കൊണ്ടു പറയിക്കുമാറു് അദ്ദേഹം സാഗരികയെ അകററുന്നുണ്ടു്. [illegible] അദ്ദേഹത്തിന്റെ കക്ഷത്തിൽനിന്നു വീണ ചിത്രപ്പലക കണ്ടിട്ടാണു വാസവദത്ത രഹസ്യമറിയുന്നതു്. സുസംഗതാസഹിതയായ സാഗരികയാണെന്നോർത്തു കാഞ്ചനമാലാസഹിതയായ വാസവദത്തയെയാണു് അദ്ദേഹം സങ്കേതസ്ഥലത്തേക്കു കൊണ്ടുചെല്ലുന്നതും. എന്നാൽ വിദൂഷകന്റെ നോട്ടക്കുറവോട്ടുകൂടിയുള്ള ഇത്തരംപ്രവൃത്തികളാണു കഥാഗതിയെ വേണ്ടവഴിക്കെല്ലാം കാര്യോന്മുഖമായി പ്രസരിപ്പിക്കുന്നതെന്നും നാം പ്രത്യേകമോർക്കേണ്ടതാണു്.

ഇപ്രകാരം ആകൃതി പ്രകൃതി പ്രവൃത്തി എന്നിവയെക്കൊണ്ടു രത്നാവലിയിലെ വിദൂഷകൻ ആലങ്കാരികസമയത്തിന്നു് ഏററവും യോജിച്ചവനായിട്ടുണ്ടെന്നു കാണാവുന്നതാണു്.

നായിക. സിംഹളേശനായ വിക്രമബാഹുവിന്റെ മകളും, സാഗരികാവസ്ഥയിൽ ദേവിയുടെ പരിചാരികയുമായ രത്നാവലിയാണു കഥാനായിക. ഉന്നതകുലത്തിൽ ജനിക്കുക, ചെറുപ്പത്തിൽ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ ലാളനയ്ക്കു പാത്രീഭവിക്കുക, യൌവനാരംഭത്തിൽ യോഗ്യനായ വരനു പ്രതിശ്രുതയാക, ദൈവദുർവ്വിപാകത്താൽനേരിട്ട ജീവാപായത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടാലും വിദേശത്തുചെന്നു പലസങ്കടങ്ങളും അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു്

അജ്ഞാതവാസംചെയ്തു, ഒടുവിൽ ഭാഗ്യാതിരേകംമൂലം തന്റെ മനസ്സിന് അത്യന്തമിണങ്ങിയ നിശ്ചിതവരനോടുകൂടി ചേൎന്നു ധന്യധന്യയായിത്തീരുക എന്നിങ്ങിനെ നായികയ്ക്കുണ്ടായ വിവിധാവസ്ഥകളെയാണ് ഈ കൃതിയിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

തന്റെ പ്രവൃത്തികളിലും സംഭാഷണത്തിലും പ്രത്യേകിച്ചു് ആത്മഗതങ്ങളിലും ആഭിജാത്യത്തിനൊത്ത മനോഗുണവും തനിക്കുണ്ടെന്നാണു രത്നാവലി സൎവ്വത്ര തെളിയിക്കുന്നതു്. അവൾക്കുള്ള ദേവീഭക്തി, ഉദയനാനുരാഗം, വിനയം, സഖീജനവാത്സല്യം, അപമാനഭീതി, സൌന്ദൎയ്യം, ആലേഖ്യവിജ്ഞാനം എന്നിവയും ഗണനീയങ്ങളാണു്.

ഉദയനന്ന പ്രേമഭാജനമായ ഓമനയായും, ദേവിക്കു ശല്യകാരണമായും, സുസംഗതയ്ക്കു പ്രിയസഖിയായുമിരിക്കുന്ന ഈ മുഖ്യനായികയെ കേന്ദ്രീഭവിപ്പിച്ചാണു് ഈ കൃതിയിലെ സംഭവങ്ങളെല്ലാം നടക്കുന്നതു്.

രസം

രത്നാവലീനാടികയിലെ അംഗിരസം ശൃംഗാരം ആകുന്നു. സാൎവ്വഭൌമത്വജനകമായ രത്നാവലീപ്രാപ്തിക്കു ഹേതുവും ദൈവാനുകൂല്യോപേതവുമായ യൌഗന്ധരായണവ്യാപാരമാകുന്ന ബീജം ദ്വീപാന്തരം ഇത്യാദിശ്ലോകത്താൽ സൂചിതവും വിഷ്കംഭത്തിൽ ഉപക്ഷിപ്തവുമായതിനുശേഷം— വിചിത്രാലങ്കാരഭൂഷിത

നായി രംഗപ്രവേശം ചെയ്ത ധീരലളിതനായകൻ വസന്താരംഭമാകുന്ന മനോഹരകാലത്തു രമ്യദേശവിശേഷത്താലും ചേടികളുടെ മദനോദ്ദീപകമായ പാട്ടിനാലും ആട്ടത്താലും മുഗ്ദ്ധീകൃതചിത്തനായി, വാസവദത്തയുടെ ക്ഷണമനുസരിച്ചു മകരന്ദോദ്യാനത്തിൽ ചെന്നു മദനപൂജകണ്ടു, ദേവീകൃതസൽക്കാരസ്വീകാരസമയത്തു നായികയാൽ അനംഗനാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിക്കപ്പെട്ടും പിന്നീടു വൈതാളികവചനത്തിൽനിന്നു് ഉദയനനാണെന്നു് അറിയപ്പെട്ടും നായികാനിഷ്ഠമായ രതിക്കുള്ള വിശിഷ്ടാലംബനമായിത്തീരുന്നു.

മുളച്ചുവേരൂന്നിയ രതിയോടുകൂടിയ നായിക വിരഹവിനോദാർത്ഥം പ്രിയതമന്റെ രൂപമെഴുതുവാൻ കദളീഗൃഹത്തിൽചെന്നു് ആ മനോഹരദിക്കിന്റെ വിജനതയാൽ വളൎന്ന അശ്രുപാതദീൎഘനിശ്വാസാദിയായ സാത്വികങ്ങളോടും ഹൃദയാല്പചാപലരൂപമായ വാഗാരംഭാനുഭാവത്തോടും കൂടിയവളായി—ഇഷ്ടസാദ്ധ്യത്തിനു വഴികാണായ്കയാൽ മരിക്കുകയേ ഉള്ളൂ എന്നറിഞ്ഞു് അതിനുമുമ്പു പ്രിയതമരൂപം ഒരിക്കൽകൂടെ കാണ്മാൻ ചിത്രമെഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, അതു മറഞ്ഞുനിന്നു കണ്ടു് അടുത്തുചെന്ന തോഴിയിൽനിന്നു രഹസ്യം മറയ്ക്കാനൊരുങ്ങിയതു ഫലപ്പെടായ്കയാൽ അവളോടു സംഗതി തുറന്നുപറഞ്ഞു, തൽകൃതശീതോപചാരാദിയാലും വിട്ടൊഴിയാത്ത ജ്വരത്തോടുകൂടി “അടിമയാണിവൾ......... മാഴ്ക്കുവും (ii-1)” എന്നിങ്ങിനെ കാമാവസ്ഥയുടെ

ചരമകോടിയിലെത്തി മൂൎച്ഛിക്കവെ, അയോഗവിപ്രലംഭത്തിന്റെ രേഖകളിൽ മിക്കതും പരിപുഷ്ടമായിത്തീരുന്നു.

അനന്തരം വാനരാഗമനത്രസ്തകളായി സാഗരികയും സുസംഗതയും ഒളിച്ചുമാറിയപ്പോൾ, കുസുമിതയായ നവമാലികയെക്കാണ്മാൻ ചെന്നിരുന്ന നായകന്റെ ചെട്ടെന്നിത്യാദി (II-2) പ്രകൃതവൎണ്ണനയാൽ ദേവിയുടെ ഭാവിയായ ഈൎഷ്യാമാനം സൂചിതമായതിനുശേഷം— ശാരികാവചനശ്രവണത്താൽ ഒരു കാമിനി ഒരു സുന്ദരനെ ഗൂഢമായഭിലഷിക്കുന്നുണ്ടെന്നും "എന്നാൽ മനസ്സിരുത്തി കേൾക്കുക, എനിക്കു പുതുമയുള്ള ഒരു വഴിയുമായി" എന്നിങ്ങിനെ തദനുരാഗപാത്രം താനായിരിക്കാമെന്നും അനുമാനിച്ച് അഭിലാഷയുക്തനായ നായകൻ ആ കഥ തുടൎന്നുകേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കവെ വിദൂഷകനാൽ പറപ്പിക്കപ്പെട്ട കിളിയെത്തേടി കദളീഗൃഹത്തിൽചെന്നു തന്റെയും ആ കാമുകിയുടേയും രൂപമുള്ള പലക കണ്ടു "വിലാസഹാസ്സാൽ.........ഹംസിപോൽ? (II-8) എന്നിങ്ങിനെ അവളെ തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിക്കുന്നു. ഇതിനിടയ്ക്കു ശാരികയെ തേടീട്ടും കിട്ടാതെ ചിത്രപ്പലകയെടുപ്പാൻ അവിടെവന്നു മറഞ്ഞുനിന്നിരുന്ന നായികയുടെ ചെവികളെ കുളൎപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അവളെച്ചിത്രഗതയായ്ക്കണ്ടിട്ടുണ്ടായ സ്വാഭിലാഷത്തെ വൎണ്ണിച്ച്, അവളാൽ വരയ്ക്കപ്പെട്ട തന്റെ രൂപത്തിൽ "എഴുതവെ......... ഇരിപ്പൂ! (II-11)" എന്നിങ്ങിനെ തൽക്കരസ്പൎശജനിതാനളാവതാപം ഉൽപ്രേക്ഷിച്ച്, അവളുടെ മാരമാലിനെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന മൃണാളശയ്യയും (II-12) മാറിലണിഞ്ഞ

നളിനീപത്രവും (II-13) പീനസ്തനങ്ങളിൽ ചേൎത്ത മൃണാളഹാരവും (II-14) കണ്ടു, "അയ്യോ കഷ്ടം! കാമഭ്രാന്തുകൊണ്ടു തമ്പുരാൻ ഇതാ ഓരോന്നു പുലമ്പുവാനും തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു" എന്നു സുസംഗതയെക്കൊണ്ടു വിചാരിപ്പിക്കുമാറു് ഉന്മാദയുക്തനായിത്തീരുന്നതോടുകൂടി നായകഗതമായ അയോഗദശാവിശേഷങ്ങളും സാമാന്യമായി പരിപുഷ്ടമാകുന്നുണ്ടു്.

ഇപ്രകാരം "പൂൎവ്വം രക്താ ഭവേന്നാരീ പുമാൻ പശ്ചാൽ തദിംഗിതൈഃ" എന്ന ക്രമമനുസരിച്ചു നായികാനായകന്മാരുടെ ഹൃദയങ്ങളെ അയോഗവിപ്രലംഭത്തിന്റെ ചരമാവസ്ഥയോളം എത്തിച്ചതിനുശേഷം—അവർ പരസ്പരസന്ദൎശനത്തിനിടയേകി ഉടൻതന്നെ അവരെ ദേവ്യാഗമനത്രസ്തരാക്കിപ്പിരിച്ചു—പുഷ്പിതയായ നവമാലികയെക്കാണ്മാൻ ചെന്ന വാസവദത്തയ്ക്കു യാദൃച്ഛികമായി ചിത്രപ്പലക കണ്ടു രഹസ്യമൂഹിപ്പാൻ വഴിയുണ്ടാക്കി കവി അവളെ തലവേദനയെന്ന നാട്യത്തിൽ പിണക്കി അയയ്ക്കുന്നു.

നായികാനായകന്മാരുടെ പരസ്പരരതിയുടെ പ്രവാഹം ദേവീകൃതവിഘ്നമായ അണകെട്ടുകൊണ്ടു തടയപ്പെടുകയാൽ കൂലോൽഭേദനം ചെയ്യുമാറുയൎന്നു സുസംഗതാവിദൂഷകോപദിഷ്ടമായ സങ്കേതസന്ദൎശനമാൎഗ്ഗത്തിൽകൂടി പൂൎവ്വാധികശക്തിമത്തായൊഴുകിയും—വാസവദത്ത വിദൂഷകനെ ചതിച്ചുകൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെന്നു രഹസ്യമറിഞ്ഞു പിണങ്ങിപ്പോയതോടുകൂടി നിവാരിത

മായും—ദേവീരൂപധാരിണിയായ നായികയുടെ സമാഗമത്തിൽ ലബ്ധപ്രസരമായും—രഹസ്യം വീണ്ടും വ്യക്തതരമായറിയുകയാൽ ദേവി നായികയേയും വിദൂഷകനേയും ബന്ധനസ്ഥരാക്കിക്കൊണ്ടുപോയപ്പോൾ നിരുദ്ധമാൎഗ്ഗമായും—പ്രസാദിതയായ രാജ്ഞി വസുഭൂതിബാഭ്രവ്യന്മാരിൽനിന്നു നായികയുടെ യാഥാൎത്ഥ്യമറിഞ്ഞു് അവളെ നായകനു ദാനംചെയ്യുന്നതോടുകൂടി സൎവ്വാതിശായിയായ പരിപോഷം പ്രാപിച്ചും പ്രേക്ഷകഹൃദയത്തിൽ ശൃംഗാരമായി അവഭാസിക്കുന്നു.

വിദൂഷകവചനാദിയിൽ ഹാസ്യവും, "തന്നെബ്ബന്ധിച്ചു.........നീങ്ങീടവേ (II-2-3)" "കോട്ടം വിട്ടുള്ള.........മേന്മേൽ (IV-14)" എന്നീ ഘട്ടങ്ങളിൽ ഭയാനകവും, നായികയുടെ ഉൽബന്ധനോദ്യമം വാസവദത്തയുടെ രത്നാവല്യപമൃത്യുശ്രവണം എന്നീ സന്ദൎഭങ്ങളിൽ കരുണവും, "പോരാട്ടത്തിനു............ഞമണ്ടാൻ (IV-5-6)" എന്നിടത്തു വീരവും, "കുസുമായുധഭഗവാൻ ഇവിടെ പ്രത്യക്ഷനായിത്തന്നെയാണല്ലോ വന്നു പൂജകൈക്കൊള്ളുന്നതു്" "അല്ലിത്താരിനകത്തിതാ.................ആടികളിച്ചുണ്ടിതാ (IV-11)" "കല്യാണശോചക്ഷണ.........ഞാൻ (IV-12)" "ഉന്നതകുലത്തിൽ പിറന്ന സിംഹളേശനായ വിക്രമബാഹുവിന്റെ മകളാണല്ലോ ഈ തന്വംഗി" ഇത്യാദിസന്ദൎഭങ്ങളിൽ അത്ഭുതവും അംഗിരസാനുഗുണ്യമായി വ്യഞ്ജിക്കപ്പെടുന്നുണ്ടു്.

ഇപ്രകാരം രത്നാവലീനാടികയിലെ ഇതിവൃത്തം സവിസ്തരമായും ഇതരാംശങ്ങൾ സംക്ഷിപ്തമായും ഈ ഉപോൽഘാതത്തിൽ നിരൂപിതമായി.

കെ. പി. ഗോവിന്ദപ്പിഷാരടി

നാടികാപാത്രവിവരണം

പുരുഷന്മാർ:—

രാജാവ്—വത്സരാജ്യാധിപനായ ഉദയനൻ, നായകൻ.

വിദൂഷകൻ—വസന്തകൻ, നായകന്റെ നർമ്മസചിവനായ ബ്രാഹ്മണൻ.

യൌഗന്ധരായണൻ—നായകന്റെ പ്രധാനമന്ത്രി.

വിജയവർമ്മാവ്—യുദ്ധവർത്തമാനം നായകനെ അറിയിക്കുന്ന ആൾ.

കഞ്ചുകി—ബാഭ്രവ്യൻ.

വസുഭൂതി—സിംഹളേശനായ വിക്രമബാഹുവിന്റെ മന്ത്രി.

ഐന്ദ്രജാലികൻ—ശംബരസിദ്ധി.

സ്ത്രീകൾ:—

രത്നാവലി—സാഗരികാനാമധാരിണിയായ സിംഹളേശപുത്രി, നായിക.

സുസംഗത—നായികയുടെ പ്രിയസഖി, വാസവദത്തയുടെ പരിചാരിക.

വാസവദത്ത—നായകന്റെ പത്നി, അവന്തീശനായ പ്രദ്യോതന്റെ മകൾ, സിംഹളഭൂപനായ വിക്രമബാഹുവിന്റെ മരുമകൾ.

കാഞ്ചനമാല
ചൂതലതിക
മദനിക
നിപുണിക — വാസവദത്തയുടെ പരിചാരികമാർ.

വസുന്ധര—നടയിൽ തവണക്കാരി.

രംഗാപ്രവിഷ്ടപാത്രങ്ങൾ:—

വിക്രമബാഹു—നായികയുടെ പിതാവും വാസവദത്തയുടെ മാതുലനുമായ സിംഹളേശ്വരൻ.

രുമണ്വാൻ—നായകന്റെ സേനാപതി.

ജയവർമ്മാവ്—രുമണ്വാന്റെ അനുജൻ.

ഖണ്ഡദാസൻ—നായകനെ മോഹവിദ്യ ഉപദേശിച്ച സന്യാസി.

കൌശാംബിക—നായകന്റെ കോവിലകത്തുള്ള ഒരു പരിചാരിക.

RATNAVALI

BHASHANATIKA

രത്നാവലി

ഭാഷാനാടിക

ഒന്നാമങ്കം

പൊൽത്താർബാണവിമാഥിസേവ തുടരെ-
ത്തന്മൌലിയിൽ ത്തൂകവാ,-
നെത്തിച്ചാഞ്ഞുനിവന്നു, കൊങ്ക ചുമടായ്
കമ്പിട്ടു, മുക്കണ്ണനാൽ
മുത്തോടീക്ഷിതയായ ഗൌരി പുളക-
സ്വേദപ്രകമ്പാംഗിയാ-
യാത്തവ്രീഡമതിത്തു തെററിയ സുമം
താങ്ങാക നിങ്ങൾക്കലം! ൧

അത്രയുമല്ല,

ഔത്സുക്യത്താൽ ത്വരിച്ചീടിലുമുരുസഹജ-
ഹ്രീയൊട്ടം പിന്തിരിഞ്ഞും,
വത്സേ! ചെല്ലങ്ങചെല്ലെന്നളിജനമരുളെ-
ക്കാന്തസാമ്മുഖ്യമാർന്നും,
സത്സൌധത്തിൽ പരങ്ങിപ്പുളകിതതനുവായ്
ചെന്നുചേർന്നാദ്യമാകും
തത്സംഗത്തിൽ ത്വരാലിംഗിത ശിവ സതതം
നിങ്ങളെക്കാത്തിടട്ടേ! ൨

അത്രതന്നെയുമല്ല,

കിട്ടീ മീനാങ്കനെൻപെൺകടലിന്ന മഥനം
നിങ്കൽനിന്നെന്നു; നേരെ-
കെട്ടിക്കൂപ്പുന്ന നീയോ ജള! വിപഥഗയാം
പെണ്ണിനെപ്പിന്നെയിന്നും;
വിട്ടാലും *കൃഷ്ണകണ്ഠ! ഗ്രഹ;-മിനി കടിലാ-
ലാളനം യോഗ്യ;-മെന്നെ-
ക്രുദ്ധാക്കേണ്ടെന്ന കോപിച്ചമരമയിവരാ-
ലുക്തനീശൻ സഹായം! ൩

എന്നുതന്നെയുമല്ല,

തീയ്യോ മൂന്നും ജ്വലിച്ചു ത്രിനയനദഹനോ-
ജ്ജ്വാലയാൽ; വീണു കർമ്മം
ചെയ്യുന്നോരും ഭയത്താൽ ചപലഗണഹൃതോ-
ഷ്ണീഷരായ്; കൂപ്പിനിന്നാൻ
നിയ്യു താണങ്ങന്നു ദക്ഷൻ; പ്രലാപനപരയായ്
തീർന്നു തൽപത്നി; വാനോ-
രയ്യയ്യോ! പാഞ്ഞു;-വെന്നാക്രന്ദഹതിയുമയോ-
ടോതുമീശൻ സഹായം! ൪

വിശേഷിച്ച്,

അമൃതകിരണനെല്ലോ വെററി, വിണ്ണോ-
രമിതമന,-സ്സനുപദ്രവം ദ്വിജന്മാർ,
ക്ഷമ നിരുപമസർവ്വസസ്യസമ്പ,-
ത്തമലയശസ്സവനീശപൂർണ്ണചന്ദ്രൻ! ൫

* "കൃഷ്ണ ! കണ്ഠഗ്രഹം" എന്നും പദച്ഛേദം ചെയ്യേണ്ടതാണ്.

(നാന്ദ്യന്തത്തിൽ സൂത്രധാരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സൂത്ര—വളരെ വിസ്തരിച്ചിട്ട് എന്തുവേണം? വസന്തോത്സവത്തിന്ന നാനാദിക്കുകളിൽനിന്ന വന്നിട്ടുള്ളവരും ശ്രീഹർഷരാജനെ വഴങ്ങിക്കഴിയുന്നവരുമായ സാമന്തന്മാർ ഇന്ന് ആദരവോടുകൂടി എന്നെ വിളിച്ചു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു—"നമ്മുടെ സ്വാമിയായ ശ്രീഹർഷദേവൻ അപൂർവ്വകഥകൊണ്ടലങ്കരിച്ചു രത്നാവലിയെന്ന ഒരു നാടിക നിർമ്മിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന കേട്ടുകേൾവിയുണ്ട്. ഞങ്ങളാരും അത് ആടിക്കണ്ടിട്ടുമില്ല. അതുകൊണ്ടു സകലരേയും രസിപ്പിച്ചുപോരുന്ന ആ രാജാവിനെ ആദരിക്കാനും ഞങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കാനുമായി അതു വേണ്ടുംവണ്ണം അഭിനയിച്ചു കാട്ടിത്തന്നാലും" എന്ന്. ആകയാൽ ഞാൻ ഇപ്പോൾ വേഷങ്ങൾക്കുവേണ്ട ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം ചെയ്ത് ഇവരുടെ മോഹം സാധിപ്പിച്ചുകൊടുക്കുന്നുണ്ട്. (ചുറ്റിനടന്നു നോക്കീട്ട്) കാണികളുടെ മനസ്സാണെങ്കിൽ ആവർജ്ജിതമായും ഇരിക്കുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ,

ശ്രീകണ്ഠൻ കവി ഹർഷഭൂപതി! കലാ-
മർമ്മജ്ഞരിസ്സഭ്യരും!
ലോകാഹ്ലാദിനി വത്സരാജകഥ! പോ-
രാണ്ടുള്ള നാമാട്ടുവാൻ!
ഏകീടും ഫലമിച്ഛപോലിവ തനി-
ച്ചോരോന്നുമേ; പിന്നെയോ? -
ന്നേകോപിച്ചു ഗുണങ്ങളൊക്കെയുമഹോ!
മൽപുണ്യപൂരത്തിനാൽ.

ന്ന

(അണിയറയ്ക്കുനേരെ നോക്കീട്ട്) ആര്യ്യേ, ഇത്രത്തോളം ഒന്നു വന്നാലും.

(നടി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

നടി—ആര്യ്യ, ഞാൻ ഇതാ എത്തിയിരിക്കുന്നു.

സൂത്ര—ആര്യ്യേ, ഈ രാജാക്കന്മാരെല്ലാം രത്നാവലീ നാടിക ആടിക്കാണ്മാൻ മോഹിച്ചാണിരിക്കുന്നതു്. ആകയാൽ ഭവതി അതിലേക്കുവേണ്ട വേഷംകെട്ടിയാലും.

നടി—(ഉൽക്കണ്ഠാഭാവത്തോടെ) ആര്യ്യ, സ്വസ്ഥനായിരിക്കയാൽ ഭവാനുതന്നെ ആടുവാൻ തോന്നിക്കൂടേ? ഭാഗ്യംകെട്ട എനിക്കാണെങ്കിൽ അതിനൊക്കുമോ? ആകപ്പാടെ സന്താനമായി നമുക്കുള്ളതു് ഒരേ ഒരു മകളാണു്. അവളെ താലിചാർത്തിച്ചയപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളതു് ഏതോ ഒരു ദിക്കിലേക്കും! ഇത്ര ദൂരത്തിരിക്കുന്ന ഒരാളുമായുള്ള വിവാഹം നടക്കുന്നതുതന്നെ എങ്ങിനെയാണെന്നോർത്തു് എനിക്കു മനസ്സുരുകുന്നു. പിന്നെയാണോ ഞാൻ ആടാനും ഒരുങ്ങേണ്ടതു്?

സൂത്ര—ആര്യ്യേ, ദൂരത്തിരിക്കുന്ന ആളുമായെന്നോർത്തു ഭവതി കുഴങ്ങേണ്ട. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ,

ദ്വീപാന്തരം സാഗരമദ്ധ്യമെന്ന-
ല്ലപൂർവ്വമാം ദിക്കിവയിങ്കൽനിന്നും
സ്വാപേക്ഷിതം കൊണ്ടിഹവന്നണപ്പാ-
നപായിയാം ദൈവ,-മിണങ്ങിയെന്നാൽ. ൧

(അണിയറയിൽ)

അതങ്ങിനെതന്നെ. ശങ്കിക്കയേ വേണ്ട.

സൂത്ര—(കേട്ട് അണിയറയ്ക്കുനേരെ നോക്കീട്ട്) ആര്യേ, ഇനിയും എന്തിന്നു താമസിക്കുന്നു? എന്റെ അനുജൻ യൌഗന്ധരായണന്റെ വേഷം കെട്ടി ഇതാ എത്തിക്കഴിഞ്ഞു. ആകയാൽ മേലിൽവേണ്ടതു ചെയ്വാനായി നമുക്കും ഇവിടെനിന്നു തിരിക്കുക.

നടി—ആര്യ, അങ്ങിനെതന്നെ.

(രണ്ടാളും പോയി.)

പ്രസ്താവന

(അനന്തരം യൌഗന്ധരായണൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

യൌഗ—അതങ്ങിനെതന്നെ. ശങ്കിക്കയേ വേണ്ട. (ദ്വീപാന്തരമെന്നുതുടങ്ങിയുള്ള ശ്ലോകം ചൊല്ലീട്ട്) അല്ലെങ്കിലെങ്ങിനെയാണു സിദ്ധാദേശപ്രാൎത്ഥിതയായ ആ സിംഹളേശപുത്രിക കപ്പലുടയുകയാൽ സമുദ്രത്തിൽ വീണപ്പോൾ ഒരു പലകയിൽ പിടികിട്ടിയതു്? എങ്ങിനെയാണു സിംഹളത്തിൽനിന്നുമടങ്ങുന്ന കൌശാംബിക്കാരനായ ഒരു കച്ചവടക്കാരനു ദുരവസ്ഥയിൽപെട്ട ആ കുമാരിയെ രക്ഷിച്ചു രത്നമാലയാൽ ആളെത്തിരിച്ചറിഞ്ഞു് ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നാക്കാനും തരമായതു്? (സന്തോഷത്തോടെ) എല്ലാംകൊണ്ടും സ്വാമിയുടെ ശ്രേയസ്സു വളരുവാൻ തന്നെയാണു ഭാവിക്കുന്നതു്. (ആലോചിച്ചു്) ഞാൻ ആ

കന്യകയെ ഗൌരവത്തോടുകൂടി രാജ്ഞിയുടെ കൈയിൽ അപ്പിച്ചതും വളരെ നന്നായി. കഞ്ചുകിയായ ബാഭ്രവ്യൻ സിംഹളേശമന്ത്രിയായ വസുഭൂതിയോടൊന്നിച്ചു സമുദ്രത്തിൽനിന്നു കഷ്ടപ്പാടോടെ കരയേറ്റിട്ടു, കോസലാധിപനെജ്ജയിപ്പാൻ പോയിരുന്ന രുമണ്വാനോടുകൂടി ചേൎന്നിട്ടുണ്ടെന്നും ഞാൻ അറിഞ്ഞു. ഇപ്രകാരം ഉദ്ദേശം മിക്കവാറും സാധിച്ചുമട്ടിലായാലും എനിക്കു് ഒരു സമാധാനവും ഉണ്ടാകുന്നില്ല. ഹാ! ഭൃത്യന്നു നേരിടാവുന്ന ഒരു കുഴപ്പം!

ദേവശ്രേയസ്സോൎത്തു ഞാൻ പ്രക്രമിക്കെ-
ദ്ദൈവം പിന്താങ്ങുകയാൽ കാൎയ്യമെല്ലാം
കൈവന്നീടും; പിന്നെയും രാജഭീത്യാ
താവീടുന്നു സേവപ്പപോൽ ചെയ്യുമൂലം. വൃ.

(അണിയറയിൽനിന്നു് വൈതാളികാലാപം കേൾക്കമാറാകുന്നു.)

യൌഗ— (ചെവിയോൎത്തു സന്തോഷത്തോടെ) അയേ! ഇതാ മൃദംഗത്തിന്റെ മുഴക്കനാദത്തോടിണങ്ങിയ ഗാനാമൃതത്താൽ മഞ്ജുളതരമാക്കപ്പെട്ട ഹസ്തതാഡനഘോഷം പൌരന്മാരുടെ മുന്നണിയിൽനിന്നു മുഴങ്ങുന്നു. ആകയാൽ ദേവൻ മദനോത്സവത്താൽ വളൎന്ന പൌരാമോദം കാണ്മാൻ മണിമേടയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടിരിക്കണം.

കൈവിട്ടു വിഗ്രഹവിചിന്ത, സമസ്തഹൃത്തി-
ലാവാസ,- മാത്തരതി, കൂട്ടു വസന്തകന്താൻ,
ഈവണ്ണമുള്ള ഗുണമാകെയെഴുന്ന ദേവൻ
പൂവമ്പനായു് മഹിളേക്ഷയൊടെത്തിടുന്നു! ന

(മുകളിലേക്കു നോക്കീട്ട്) ഓഹോ! അവിടുന്നു മാളികയുടെ മുകളിൽ കയറിക്കഴിഞ്ഞുവല്ലൊ. ആകട്ടെ; മേലിൽ ചെയ്യേണ്ടതു ചിന്തിപ്പാനായി ഞാനും ഗൃഹത്തിലേക്കു തിരിച്ചേക്കാം. (പോയി.)

വിഷ്കംഭം

(അനന്തരം വസന്തോത്സവവേഷത്തോടുകൂടി രാജാവും വിദൂഷകനും ഇരുന്നുകൊണ്ടു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാജാ—(ഉല്ലാസത്തോടെ) സഖേ വസന്തക, നോക്കു!

നാടോ നിർജ്ജിതശത്രു; തത്ഭരണമോ
സന്മന്ത്രിയാൽ; ക്ഷേമമോ
കേടററുള്ള ജനത്തി;- ലദ്ദയിതയോ
പ്രദ്യോതസൽപുത്രിയാം;
മോടിക്കെത്തിയ മാസമോ മധു; സമാ
നന്ദത്തിനോ താങ്ക;-ളി-
ങ്ങോടിക്കൊത്തവ കാമനേകവതു പോ-
ലല്ലോ നമുക്കോ മഹം! ൧൦

വിദൂ—(ഹർഷത്തോടെ) തോഴരേ, താങ്കളുടെ പക്ഷപ്രകാരം അതങ്ങിനെതന്നെ. എന്നാൽ താങ്കളെക്കൊണ്ടു എന്നെപ്പററി ഇങ്ങിനെ പറയിക്കുന്ന ഈ മഹോത്സവം താങ്കളുടേതും മദനന്റേതുമല്ല, ബ്രാഹ്മണനായ എന്റേതാകുന്നു. (നോക്കീട്ട്) അല്ലെങ്കിൽ എന്തുവേണം ഇങ്ങിനെ വാദിച്ചിട്ട്? ഇതാ നോക്കു! മധുമത്തകളായ കാമിനിമാരുടെ സ്വേച്ഛാലിംഗനമേററു കൌതുകമുയർത്തുമാറു

നൃത്തംചെയ്യുന്ന നാഗരികന്മാരോടും, പരിസരങ്ങളെ മാറെറാലിത്തിരയിൽ മുക്കുന്ന മൃദംഗനാദത്താൽ ശ്രവണസുഖദമായ മാൎഗ്ഗമുഖങ്ങളോടും, വിതറപ്പെടുന്ന സുഗന്ധധൂളിയാൽ മഞ്ഞളിച്ച സകലദിക്കുകളോടുംകൂടിയ മദനോത്സവത്തിന്റെ ഭംഗി അന്യാദൃശംതന്നെ.

രാജാ—(പുറവുംനോക്കിസ്സന്തോഷിച്ച്) അഹോ! പൌരാമോദം പരമകാഷ്ഠയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇതാ നോക്കൂ,

അമ്പോടൌഷസരാഗമേററിവിതറും
കാശ്മീരപിഷ്ടാതവും,
പൊൻപണ്ടപ്രഭയും, തലയ്ക്കു ചൂടാം
കങ്കേളിമാല്യങ്ങളും
വെമ്പിത്തങ്കരസത്തിൽ മുക്കിയ ജന-
ത്തോടൊത്ത കൌശാംബി തൻ-
വമ്പിച്ചുള്ള വിഭൂതിയാലളകയും
മുന്നിട്ടു പീതാഭമായ്! ൧൧

അത്രതന്നെയുമല്ല,

ധാരായന്ത്രമുഖങ്ങളുന്നിന്നിടമുറി-
ഞ്ഞീടാതെ ചാടും പയഃ-
പൂരം പൂണ്ടൊരു പൂങ്കളത്തിലബലാ-
ഗണ്ഡാജ്ജപാലൽക്കുങ്കുമം
പാരം വീഴ്ത്തു പങ്കമാക്കി നടനം
ചെയ്യും ജനം പാദസ-
ഞ്ചാരത്താലരികത്തെഴുന്ന തറയും
ചെഞ്ചാന്തണീക്കുന്നുവോ? ൧൨

വിദൂ—തോഴരേ, ഈ നാഗരികന്മാർ ശൃംഗത്താൽ ചാമ്പിയൊഴിക്കുന്ന ജലം, മെയ്യിൽത്തറച്ചുറവു സീൽക്കാരവതികളായി ക്രീഡിക്കുന്ന ഈ ഗണികമാരേയും താങ്കാൾ ഒന്നു നോക്കിയാലും.

രാജാ—(ചുറ്റുംനോക്കീട്ട്) വയസ്യ, ഇതു കാണേണ്ടതുതന്നെ. ഇവിടെയാകട്ടെ,

എങ്ങുംപൊഴിച്ച പടവാസമിരുട്ടിയൊററ
മഞ്ഞി,-ക്കുറച്ചു മണിരശ്മിനിരീക്ഷ്യമായി,
ഓങ്ങീട്ടുയർത്തിയ ഫണായിതശൃംഗമേന്തി,-
ത്തിങ്ങിപ്പൂ നാഗഗൃഹശോഭ ഭുജംഗലോകം! ൧൬

വിദൂ—(നോക്കീട്ട്) തോഴരേ, നോക്കൂ! മദപാരവശതയാൽ ഇടറുന്ന പദവിന്യാസത്തോടെ നൃത്തംചെയ്തുകൊണ്ടു മദനിക ഇതാ ചൂതലതികയോടൊന്നിച്ച് ഇങ്ങോട്ടുതന്നെവരുന്നു.

(അനന്തരം വസന്തോത്സവവേഷത്തോടെ ദ്വിപദീഖണ്ഡം
പാടിക്കൊണ്ടു രണ്ടു ചേടികൾ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ചേടികൾ—

കാമസന്ദേശത്താൽ ചൂടിത്തേന്മാവിന്റെ-
ലോമനക്കുശലം കോരിച്ചേർത്തും,
കാമിനീമാനമൊഴിപ്പിച്ചൊഴിപ്പിച്ചും
കേമമായ് തെന്നലണഞ്ഞീടുന്നു! ൧൭

കോമളാശോകവും ചാരുബകുളവും
സീമ കവിയവേ പൂപ്പിച്ചെങ്ങും
കാമുകോന്മാദനം കാത്തുകാത്തല്ലല്ലോ!
ഭാമിനിമാർ മാഴ്കി മാഴ്കി വാഴ്വൂ!! ൧൮

ന്നമൊന്നാമതായ് മാധവമാം മാസം
മാനുഷസ്വാന്തം മൃദുവാക്കുന്നു!
സൂനചാപൻ പിന്നെപ്പൂവമ്പെയ്യുന്നതും
ദിനദിനമാക്കും കിറികിറി!! എന്നു

രാജാ—(നോക്കീട്ട്) അഹോ! പരിജനത്തിന്റെ ക്രീഡാരസം അതിരുവിട്ടു കവിയുന്നു. എങ്ങിനെ എന്നാൽ,

കുന്നോടൊക്കുംകുചത്താൽ കനിയുമിവരം മദോ-
ന്മത്തയായ് തന്റെ മദ്ധ്യം
ഭിന്നിക്കത്തക്കവണ്ണം പടുതരനടനം
ചെയ്യുവെ;-വ്രീഡയാലോ
ചിന്നുംകാർക്കൂന്തലോമൽസുമനിര വെടിവൂ,
പൊന്നണിക്കാൽച്ചിലമ്പും
നന്നാച്ചീറിച്ചിരിപ്പൂ, മണിസരഗണവും
മാറിലാഞ്ഞാഞ്ഞടിപ്പൂ? എന്ന

വിദൂ—തോഴരെ, ഞാനും ഇവരോടൊന്നിച്ചു നൃത്തംചെയ്തുകൊണ്ടു മദനോത്സവത്തെ മാനിക്കട്ടെയോ?

രാജാ—(മന്ദഹാസത്തോടെ) അങ്ങിനെചെയ്യാമല്ലോ.

വിദൂ—(എഴുന്നേറ്റു ചേടികളുടെ ഇടയിൽ ചെന്നു നൃത്തം ചെയ്തുകൊണ്ട്) മദനികേ, എന്നെയും ഈ ചർച്ചരി പഠിപ്പിച്ചാലും.

മദ—(ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) സാധുബ്രാഹ്മണ, ഇതു ചർച്ചരിയല്ല, മഞ്ജരിയുടെ ഖണ്ഡമാണ്.

വിദൂ—ഈ ഖണ്ഡംകൊണ്ടു മോദകമുണ്ടാക്കാമോ?

മദ—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) എയ്! വങ്കു; ഇതു പാടുവാൻ ഉള്ളതാണു്.

വിദൂ—പാടുവാനുള്ളതോ! എന്നാൽ ഇതുകൊണ്ടു എനിക്കെന്തുവേണം? ഞാൻ തോഴരുടെ അടുക്കലേക്കുതന്നെ പോകയാണു്.

മദ—ആട്ടെ, വരു ചച്ചരി പഠിപ്പിച്ചുതരാം.

(വിദൂഷകൻ ചച്ചരി എന്ന ഗതിവിശേഷത്തോടെ രാജാവിന്റെ അടുക്കലേക്കു മാറുന്നു.)

മദ—ചൂതലതികേ, നാം കളിപ്പാൻ തുടങ്ങീട്ടു കുറെ നേരമായി. ഇനി തമ്പുരാട്ടിയുടെ കല്പന തമ്പുരാനെ അറിയിക്കാം.

ചൂത—ഓ അങ്ങിനെതന്നെ.

ചേടികൾ—(അടുത്തുചെന്നു്) തിരുമേനി ജയിച്ചാലും.

മദ—തമ്പുരാനേ, തമ്പുരാട്ടി ഇവിടത്തോടു കല്പിക്കുന്നു (എന്നു പകുതിപറഞ്ഞു നാണം നടിച്ചിട്ടു്) അല്ലല്ല, ഇവിടത്തെ അറിയിക്കുന്നു.

രാജാ—(പുഞ്ചിരിയിട്ടു് ആദരവോടെ) മദനികേ, കല്പിക്കുന്നു എന്നുതന്നെയാണു് എനിക്കധികമിഷ്ടമായതു്, ഈ മദനോത്സവത്തിൽ വിശേഷിച്ചും! ആകയാൽ ദേവിയുടെ കല്പന എന്താണെന്നു പറഞ്ഞാലും.

മദ—തമ്പുരാട്ടി ഇവിടത്തോടപേക്ഷിക്കുന്നു—"ഞാൻ മകരന്ദോദ്യാനത്തിലെ അശോകത്തറയിൽ സുമബാണനെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു പൂജിപ്പാൻ ഒരുങ്ങുകയാണു്."

ആസ്ഥപുത്രന്നം അവിടെ അടുത്തുണ്ടായിരുന്നാൽ കൊള്ളാം" എന്നു്.

രാജാ— (പരമാനന്ദത്തോടെ) വയസ്യ, ഒരു ഉത്സവത്തിന്റെ ഇടയ്ക്കുണ്ടായ മറെറാരുത്സവമാണു് ഇതു്.

വിദൂ—എന്നാൽ നമുക്കു് അങ്ങോട്ടുതന്നെ പോകാം. ബ്രാഹ്മണനായ എനിക്കും സ്വസ്തിവാചനികം കിട്ടാതിരിക്കയില്ല.

രാജാ—മദനികേ, ഞാൻ മകരന്ദോദ്യാനത്തിൽ എത്തിക്കഴിഞ്ഞുവെന്നുതന്നെ നീ ചെന്നു ദേവിയെ അറിയിച്ചേക്കു്.

മദ—തിരുമനസ്സിലെ കല്പനപോലെ. (ചൂതലതികയോടുകൂടി പോയി.)

രാജാ—വയസ്യ, വരു താഴത്തേക്കിറങ്ങുക.

(രണ്ടാളും മാളികയിൽനിന്നു് ഇറങ്ങുന്നതായി നടിക്കുന്നു.)

രാജാ—വയസ്യ, മകരന്ദോദ്യാനത്തിലേക്കു വഴി കാട്ടിയാലും.

വിദൂ—തോഴർ ഇതിലേ ഇതിലേ.

(രണ്ടാളും പുറപ്പെടുന്നു.)

വിദൂ—(നോക്കീട്ടു്) തോഴരേ, ഇതാണു് ആ പൂങ്കാവു്. ഇതിലേക്കു കടക്കാം.

(രണ്ടാളും കടക്കുന്നതായി നടിക്കുന്നു.)

വിദൂ—(ചുററും നോക്കി വിസ്മയത്തോടെ) തോഴരേ, തെന്നലേററിളകിയ മാമ്പൂക്കുലകളിൽനിന്നു നിരന്തര

മായ്യതിരുന്ന പരാഗമായ മേൽക്കെട്ടിയോടും, മത്തഭ്രമരങ്ങളുടെ ഝങ്കാരത്തോടിണങ്ങിയ കുയിൽനാദമാകുന്ന സംഗീതത്തോടും കൂടിയ ഈ പൂന്തോട്ടം അഭ്യാഗതനായ താങ്കളെ സൽക്കരിപ്പാൻ ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്നതുപോലെ ശോഭിക്കുന്നു. വീക്ഷണത്താൽ താങ്കൾ ഇതിനെ സംഭാവനം ചെയ്യാലും.

രാജാ—(ചുററും നോക്കീട്ടു്) അഹോ! ഈ ഉദ്യാനത്തിന്റെ മനോഹരത്വം കേമം തന്നെ. ഇവിടെയാകട്ടെ,

പുത്തൻതൈത്തെപ്പവിഴത്തിനൊത്ത തളിരാ-
ലേററം തുടുത്തും, മദോ-
ന്മത്തേന്ദിന്ദിരചാരുഝങ്കൃതികളാ-
ലസ്പഷ്ടമായോതിയും,
മെത്തും തെന്നലടിച്ചുലഞ്ഞ ശിഖരം
മേന്മേൽ ചുഴററിച്ചുമി-
പ്രോത്തുംഗദ്രുമരാജിയിന്നു മധുവാ-
ന്നൽക്ഷീബമായോ ദൃശം? ഉവ്വ.

അത്രതന്നെയുമല്ല,

നാരീഗണ്ഡൂഷമദ്യം ബകുളമിഹ സുമാ-
മോദിയാക്കിക്കുടിപ്പൂ!
വാരുണ്യാരക്തവാമാമുഖശശി വിലസെ-
ച്ചെമ്പകം പൂത്തിടുന്നു!
പോരാളുന്നോരശോകാഹതികളിലബലാ-
നൂപുരം നിസ്വനിക്കെ-
പ്പാരാതേററററത്തെമട്ടളികുലവുമിതാ
മൂളുവാനും തുടങ്ങീ! എന്നു

വിദൂ—(ചെവിയോർത്തു്) തോഴരേ, ഈ കേൾക്കുന്നതു നൂപുരസ്വരം അനുകരിച്ചുള്ള മധുകരഝങ്കാരമല്ല, ദേവീപരിചാരികമാരുടെ നൂപുരത്തിന്റെ കിലുക്കം തന്നെയാണു്.

രാജാ—ഭവാൻ പറഞ്ഞതു വാസ്തവമാണു്.

(അനന്തരം ഉജ്ജ്വലവേഷത്തോടെ വാസവദത്തയും കാഞ്ചനമാലയും പുഷ്പഭാജനമെടുത്തുകൊണ്ടു സാഗരികയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, മകരന്ദോദ്യാനത്തിലേക്കു വഴികാട്ടു്.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി, ഇതിലേ എഴുന്നള്ളാം. (മുമ്പിലേക്കു നോക്കീട്ടു്) ഇതാണു മകരന്ദോദ്യാനം. ഇതാ ഇവിടെ പലതരത്തിലുള്ള വൃക്ഷങ്ങളും ലതകളും വാസന്തികമലരണിഞ്ഞു വണ്ടുകളുടെ മുരളിച്ചയാൽ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നു.

വാസ—കൊള്ളാം! ഇതു കാണേണ്ടതുതന്നെ.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി തൃക്കൺപാർത്താലും! വസന്തലക്ഷ്മി ഇളന്തളിരായ ചേലയുടുത്തു, പൂങ്കുലകളിലെ വണ്ടിണയായ വാർമുടിയേന്തി, കുയിൽനാദമായ കൊഞ്ചലുതിർത്തു് ഈ മാവിൻതോപ്പിൽ മെയ്യാണ്ടവളെന്നപോലെ ഇതാ വിലസുന്നു.

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, സത്യമായും കൌതുകത്തിലാണ്ട എന്റെ ദൃഷ്ടി ചെന്നുപെട്ട ദിക്കിൽനിന്നു മറെറാരിടത്തേക്കും തിരിക്കാതായിത്തീർന്നു. ആകട്ടെ; രക്താശോകം നില്ക്കുന്നിടത്തേക്കു് ഇനിയും എത്രദൂരമുണ്ടു്?

കാഞ്ച—അടുത്തായല്ലോ അതു്. ഇവിടുന്നു ഇതു കണ്ണിൽപ്പെടുന്നില്ലയോ? ഇടതൂർന്നുപൂക്കളെയണിഞ്ഞു വിളങ്ങുന്ന ഇതു തമ്പുരാട്ടി തന്നതാക്കിവെച്ചിട്ടുള്ള ആ മുല്ലവള്ളിയാണു്. ഇതാ മറെറാന്നു—പൂക്കാറായില്ലെങ്കിലും ഇന്നു പൂക്കും നാളെപ്പൂക്കുമെന്നു തമ്പുരാനെ എപ്പോഴും മോഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ നവമാലിക! ആകയാൽ ഇവിടുന്നു് എഴുന്നള്ളിയാലും.

(എല്ലാവരും ചുററിനടക്കുന്നു.)

കാഞ്ച—ഇതാണു് ആ രക്താശോകം. ഇവിടെ വെച്ചാണു തമ്പുരാട്ടിക്കു താരമ്പനെ പൂജിക്കേണ്ടതും.

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, എന്നാൽ പൂജക്കോപ്പുകൾ ഇവിടെക്കൊണ്ടുവാ.

സാഗ—(അടുത്തുചെന്നു്) തമ്പുരാട്ടി, ഇതാ എല്ലാം ഒരുക്കീട്ടുണ്ടു്.

വാസ—(സാഗരികയെക്കണ്ടു് ആത്മഗതം) അമ്പ! ഇവളെ ഇങ്ങോട്ടുതെളിച്ചുകൊണ്ടുപോന്ന പരിജനങ്ങളുടെ ഒരു തുമ്പില്ലായ്മ! ഞാൻ ആരുടെ കണ്ണിൽ പെടുത്താതെയാണോ ഇവളെക്കാത്തുപോരുന്നതു്, ഇവളിപ്പോൾ ആ ആളുടെ മുമ്പിൽത്തന്നെ ചെന്നുചാടുമായിരുന്നുവല്ലോ!! (ആലോചിച്ചു്) ആകട്ടെ; ഇങ്ങിനെ ചെയ്യാം. (പ്രകാശം) എടി സാഗരികേ, അകമ്പടിക്കാരെല്ലാം ഇന്നു മദിച്ചുകൊണ്ടു മദനോത്സവം ആഘോഷിക്കെ, ശാരികയെ നോക്കാതെ നീ എന്തിനു് ഇവിടേക്കു പോന്നു? പൂജയ്ക്കുവേണ്ടതെല്ലാം കാഞ്ചനമാലയുടെ കൈയിൽക്കൊടുത്തു വേഗം അവിടേക്കുതന്നെ ചെല്ലു്.

സാഗ — തമ്പുരാട്ടിയുടെ കല്പനപോലെ. (അങ്ങിനെ ചെയ്തു കുറച്ചുദൂരം പോയി സ്വഗതം) എന്നാൽ ശാരികയെ ഞാൻ സുസംഗതയുടെ കൈയിൽ ഏല്പിച്ചുകൊടുത്താണു പോന്നിട്ടുള്ളതു്. പിതാവിന്റെ അന്തഃപുരത്തിലുള്ളവർ അനംഗനെ അർച്ചിക്കാറുള്ളതുപോലെയോ ഇവർ ഇവിടെയും ചെയ്യുക എന്നറിവാൻ എനിക്കാഗ്രഹവുമുണ്ടു്. ആകയാൽ ഇട്ടിക്കിലെ സമ്പ്രദായം മറഞ്ഞുനിന്നുനോക്കുകതന്നെ. പൂജയ്ക്കുള്ള നേരമാകുമ്പോഴേക്കും ഭഗവാനെ ആരാധിപ്പാൻ ഞാനും കുറെപ്പൂവറുക്കട്ടെ. (അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതായി നടിക്കുന്നു.)

വാസ— കാഞ്ചനമാലേ, പ്രദ്യുമ്നഭഗവാന്റെ തിടമ്പു് അശോകക്കടയ്ക്കൽ പ്രതിഷ്ഠിക്കു്.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി കല്പിക്കുംപോലെ. (അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നു.)

വിദൂ—തോഴരേ, നൂപുരശബ്ദം കേൾക്കാതാകയാൽ ദേവി അശോകത്തറയിൽ എത്തിയിരിക്കാം.

രാജാ—(നോക്കീട്ടു്) ഓ! ഉള്ളതുതന്നെ. ഇതാ ദേവി!

സുമകോമളമഞ്ജുളാംഗി, മധ്യം
ശ്രമമേറും നിയമത്തിനാൽ ചടച്ചു,
സുമനോഹരചാപയഷ്ടിയായി-
സ്സുമനോബാണസമീപമാണ്ടുവാഴ്‌വൂ!! ൨൦

വയസ്യ, നമുക്കു് അടുത്തുചെല്ലുക. (അങ്ങിനെ ചെയ്തു്) അയി വാസവദത്തേ!

വാസ—(കണ്ടിട്ട്) ഓ! ആൎയ്യപുത്രൻ എത്തിയല്ലോ. ആൎയ്യപുത്രൻ ജയിച്ചാലും. ഈ പീഠത്തിൽ ഇരിക്കാം.

(രാജാവ് ഇരിക്കുന്നു.)

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി, തൃക്കൈകൊണ്ടുതന്നെ രക്താശോകത്തിന്മേൽ കുങ്കുമം ചാൎത്തീട്ട് പ്രദ്യുമ്നപൂജ നടത്തിയാലും.

വാസ—എന്നാൽ പൂജാദ്രവ്യങ്ങളെല്ലാം ഇവിടെ കൊണ്ടുവാ.

(കാഞ്ചനമാല കൊടുക്കുന്നു.)

(വാസവദത്ത അവയെ വാങ്ങി മേൽപറഞ്ഞവിധം ചെയ്യുന്നു.)

രാജാ—പ്രിയേ വാസവദത്തേ,

നീരാടീട്ടു വിശുദ്ധമായി വിലസും
 പൂമേനിയിൽ ചാരവേ-
യോരത്തുള്ള ചുവപ്പണിഞ്ഞ തിള-
 ങ്ങീടും പ്രവാളാംബരം
സാരസ്യത്തോട്ട് തറ്റുടുത്തു മകരാ-
 ങ്കാച്ഛസ്തൂണത്തോടൊത്ത നീ
പോരാടുന്ന വിശിഷ്ടമായ ചാരിമ-
 ത്തെന്നവള്ളിത്താമരേറവും! ൨൧

അത്രയുമല്ല,

സ്മരപൂജയിൽ നീയശോകമോമൽ-
ക്കരതാർകൊണ്ടു മതിച്ചു തൊട്ടനേരം
വരമഞ്ജരി മറ്റൊരെണ്ണമുണ്ടാ-
യതുമപ്പെട്ടതുപോലതും ലസിപ്പൂ! ൨൨

അത്രതന്നെയുമല്ല,

ഉടലില്ല തനിക്കു, നീ കളൂർക്കെ-
ന്നുടലിൽച്ചേർത്തിട്ടമൃതാസവം ലഭിപ്പാൻ;
ഉടനിങ്ങിനെയാത്തനംഗഭാവാൽ-
ക്കടമോക്ഷത്തെയനന്യജൻ പഴിയ്ക്കും. ൨൩

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി, ഇവിടുന്ന് അനംഗപൂജ നിറവേററി. ഇനി തമ്പുരാനേയും വേണ്ടതുപോലെ സൽക്കരിച്ചാലും.

വാസ—എന്നാൽ പുഷ്പവും കളഭവും ഇവിടെ കൊണ്ടുവാ.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി, ഇതാ എല്ലാം ഒരുക്കീട്ടുണ്ട്. (കൊടുക്കുന്നു.)

(വാസവദത്ത അവയെ വാങ്ങി നാട്യത്താൽ രാജാവിനെ പൂജിക്കുന്നു.)

സാഗ—(പൂവറുത്തിട്ട്) അയ്യോ കഷ്ടം! പൂവറുക്കുന്നതിൽത്തന്നെ മനസ്സിരുത്തുകയാൽ നേരംപോയതുണ്ടോ ഞാൻ അറിഞ്ഞു? ഏതായാലും ഇനി ഈ സിന്ദുവാരങ്ങളുടെ ഇടയിൽ മറഞ്ഞുനിന്നു നോക്കുകതന്നെ. (അങ്ങിനെ ചെയ്തു വിസ്മയത്തോടെ) എന്തൊരു കഥയാണിതു്! കുസുമായുധഭഗവാൻ ഇവിടെ പ്രത്യക്ഷനായിത്തന്നെ ആണല്ലോ വന്നു പൂജകൈക്കൊള്ളുന്നതു്. പിതാവിന്റെ അന്തഃപുരത്തിലാണെങ്കിൽ കാമദേവന്റെ പടത്തെയോ പ്രതിമയെയോ വെച്ചു പൂജിക്കാറുള്ളു. ആകട്ടെ; ഞാനും ഇവിടെ നിന്നിട്ടെങ്കിലും ഭഗവാനെ

അൎച്ചിക്കുന്നുണ്ടു്. (രാജാവിന്റെ നേൎക്കു പൂക്കളിട്ടു്) അല്ലയോ പൂവമ്പ, അവിടുത്തെ ചേവടിത്താർ ഞാൻ ഇതാ പണിയുന്നു. ദൎശനമാത്രത്താൽ അവിടുന്നു മേലിലും എന്നെ കടാക്ഷിക്കണേ! (ത്രപ്പയോടെ) കാമനെത്തന്നെ ഞാൻ കണ്ടു. (ശങ്കിച്ചുകൊണ്ടു്) ഇനി വല്ലവരും എന്നെ കണ്ടെത്തുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ ഞാൻ ഇവിടെനിന്നു മാറിയേക്കാം. (പിന്തിരിഞ്ഞു കാഞ്ചനപ്പുറം നടക്കുന്നു.)

കാഞ്ച—ആൎയ്യവസന്തക, ഇനി അവിടുന്നും സ്വസ്തിവാചനികം കൈക്കൊണ്ടാലും.

(വിദൂഷകൻ അടുത്തുചെല്ലുന്നു.)

വാസ—(കളഭവും പുഷ്പവും ആഭരണവും നല്കിക്കൊണ്ടു്) ആൎയ്യ, ഇതാ സ്വസ്തിവാചനികം.

വിദൂ—(പ്രസന്നമുഖനായി വാങ്ങിച്ചു്) ഭവതിക്കു സ്വസ്തി ഭവിക്കട്ടെ!

(അണിയറയിൽ വൈതാളികൻ)

അന്തിപ്പൊൻകിരണങ്ങളസ്തഗിരിയിൽ
ച്ചാൎത്തുംഗ്രമാനംബര-
പ്രാന്തത്തിങ്കലണഞ്ഞുപോ;-യുദയന-
ക്ഷോണീശരാകാശശിൻ!
ചെന്താരിന്റെ നിറം കവൎന്ന നയന-
പ്രീത്യുത്സവം നല്കിടും
നിൻതൃക്കാലു ഭജിക്കുവാൻ സഭയിലേ-
ക്കെത്തുന്നു സാമന്തരും. വ. ൪

സാഗ—(കേട്ടാനന്ദിച്ചു തിരിഞ്ഞുനിന്നു് ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി

രാജാവിനെ നോക്കിക്കൊണ്ട്) എന്താണിതു്! താതൻ എനിക്കു വരനായിക്കല്പിച്ചിട്ടുള്ള ആ ഉദയനനൃപനാണല്ലോ ഇദ്ദേഹം. കൊള്ളാം! പരാധീനതയാൽ ദൂഷിച്ചതായാലും എന്റെ ജീവിതം, എനിക്ക് ഇദ്ദേഹത്തെക്കാണ്മാന ഇടയായതുകൊണ്ട്, ഇന്നു ധന്യമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു.

രാജാ—അയെ! മനസ്സ് ഈ മഹോത്സവത്തിൽ ലയിച്ചിരിക്കയാൽ പകലവസാനിച്ചതും നാമറിയുന്നില്ല ദേവി, നോക്കു നോക്കു,

ഹൃദയത്തിലിരിപ്പു കാന്തനെന്നാ-
സ്സുദതിക്കൊപ്പമിതാ കിഴക്കുമിപ്പോം
ഉദയാദ്രി മറച്ചു ചന്ദ്രനെത്താൻ
വദനത്തിന്റെ വിളൎപ്പിനാൽ വഹിപ്പൂ! വ

ആകയാൽ നമുക്ക് അകത്തേക്കുതന്നെ പോകാം.

(എല്ലാവരും എഴുന്നേല്ക്കുന്നു.)

സാഗ—തമ്പുരാട്ടി പുറപ്പെട്ടുവല്ലോ. ഞാനും ഇവിടെനിന്നു വേഗത്തിൽ തിരിച്ചേക്കാം. (രാജാവിനെ മോഹത്തോടുകൂടി നോക്കി നെടുവീൎപ്പിട്ട്) ഭാഗ്യംകെട്ടവളാകയാൽ എനിക്കു കുറച്ചുനേരവുംകൂടി ഇദ്ദേഹത്തെ കണ്ടുകൊണ്ടിരിപ്പാനും കഴിയാതായല്ലോ! (രാജാവിനെ നോക്കിക്കൊണ്ട് പോയി.)

രാജാ—(കുറച്ചുനടന്ന്) പ്രിയേ,

തങ്കപ്പങ്കജമൊത്ത നിന്മുഖമഹ-
ങ്കാരത്തൊടത്തിങ്കളിൽ
തങ്കം ഹ്രാങ്കു തകൎത്തു; പത്മമതുക-
ണ്ടേറ്റുന്ന സങ്കോചവും;
നിൻകൈകങ്ങുമെഴുന്ന വൈശ്യകളൂയ-
ൎത്തീട്ടും ജയോൽഗീതി നി-
ശ്ശങ്കം നാണമിയററി ഭൃംഗിയെ ലയി-
പ്പിക്കുന്ന പൂമൊട്ടിലും! വന്നു

(എല്ലാവരും പോയി.)

മദനോത്സവം എന്ന ഒന്നാമങ്കം

ങ്ങിയതു്. (കണ്ണുനീരോടെ) ഭഗവൻ സൂനബാണ, വാനവരെയും മാനവരേയുമെല്ലാം വെന്നുവിളയാടുന്ന അവിടെക്കു് ഒരു പെണ്ണിനേയോ പോരാടുവാൻ കിട്ടിയതു്? ഈ നിലയിൽ എനിക്കെല്ലാംകൊണ്ടും ഊഴിവെടിയാറായിരിക്കുന്നു. ആകയാൽ വല്ലവരും വരുന്നതിനുമുമ്പു് ആ തിരുവുടൽ പലകയിലെഴുതീട്ടെങ്കിലും കണ്ടാനന്ദിച്ചുകൊണ്ടു് എന്റെ കഥ കഴിച്ചുകളാം. (നാട്യത്താൽ പലകയെടുത്തു കൈവിറയോടെ) അയ്യോ കഷ്ടം! ഉള്ള വല്ലാതെപ്പതറിയിരിക്കയാൽ കൈ വിറയ്ക്കുന്നു. എങ്കിലും ആ പൂമെയ്യൊന്നു കാണ്മാൻ മറ്റൊരുവഴിയുമില്ലായ്കയാൽ കഴിയുന്ന മട്ടിലെല്ലാം പണിപ്പെടുകതന്നെ. (എഴുതുന്നു.)

(അനന്തരം ശാരികക്കൂടെടുത്തുകൊണ്ടു സുസംഗത പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സുസം—(നോക്കീട്ടു്) ഇതാണു് ആ കദളീഗൃഹം. അകത്തേക്കു ചെല്ലട്ടെ. (അങ്ങിനെചെയ്തു്) ഇതാ സാഗരിക! ഇവളെന്താണു പിന്നെ മാരമാലിൽ മുഴുകിയപോലിരിക്കുന്നതു്? ചിത്രമെഴുതുന്നതിലുള്ള താൽപര്യത്താൽ ഇങ്ങോട്ടൊന്നുനോക്കാനും ഭാവിക്കുന്നില്ലെന്നോ? ആകട്ടെ; പിന്നാലെ പതുങ്ങിച്ചെന്നു് ഇവളെന്താണു വരയ്ക്കുന്നതെന്നു നോക്കുകതന്നെ. (അങ്ങിനെചെയ്യുന്നു.)

സാഗ—(കണ്ണുനീരോടെ) ആ കോമളവിഗ്രഹം ഞാൻ എഴുതിമുഴുമിച്ചു. എങ്കിലും ബാഷ്പധാരയുണ്ടോ അതു കാണ്മാൻ ഇടയാക്കുന്നു? ഭഗവൻ വിധേ, പരാധീന ശരീരയായ എനിക്കു തടസ്സംകൂടാതെ അദ്ദേഹത്തെ എന്നല്ല അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിത്രവും കാട്ടിത്തരരുതെന്നോ അവിടത്തെ ശാഠ്യം?

സുസം— (ചിത്രഫലകം നോക്കീട്ട് ആത്മഗതം) എന്താണിതു്! തമ്പുരാനെത്തന്നെയാണല്ലോ ഇവൾ എഴുതിയിരിക്കുന്നതു്. സാഗരികേ, നന്നായി വളരെ നന്നായി! അല്ലെങ്കിൽ അരയന്നപ്പേടയുടെ മനസ്സുണ്ടോ താമരപ്പൊയ്കയിലല്ലാതെ മറെറാരിടത്തു പതിയുന്നു?

സാഗ—(ഫലകയിൽ നോക്കീട്ട്) മലരമ്പന്റെ അഴകെല്ലാം കവൎന്ന തമ്പുരാനേ, മന്നിൽതാങ്ങായിരുന്നിട്ടും അവിടുന്നു് എന്തുകൊണ്ടാണു ബന്ധുവിരഹിതയും അനാഥയും അനാലംബ്യയുമായ എന്നെ കൃപാപഹരണത്താൽ ശത്രുവായിത്തീൎന്ന ഈ കാമന്റെ ദ്രോഹത്തിൽനിന്നു രക്ഷിക്കാത്തതു്? അല്ലെങ്കിൽ അവിടത്തെ മനസ്സറിയാതെ ഞാൻ എന്തിനു പുലമ്പുന്നു? (സൂക്ഷിച്ചുനോക്കീട്ട്) അയ്യോ! ഇതു തമ്പുരാന്റെ വെറും ചിത്രമായോ പരിണമിച്ചതു്!!

സുസം—(ആത്മഗതം) അനുരാഗാധിക്യത്താൽ മതിമറന്ന ഇവൾ ചിത്രഗതനായ തമ്പുരാനെപ്പോലും പ്രത്യക്ഷനെപ്പോലെ വൎണ്ണിച്ചു വിലപിക്കുന്നുവല്ലോ. ഇനി നേരിട്ടു ചെല്ലുകതന്നെ. (അരികിൽചെന്നു പ്രകാശം) തോഴി, ആരെയാണു വരച്ചിരിക്കുന്നതു്? അയ്യോ! ഇവൾ കേൾക്കുന്നില്ലല്ലോ. എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട തോഴി, സാഗരികേ, ആരെയാണു നീ വരച്ചിരിക്കുന്നതു് എന്നല്ലേ ഞാൻ ചോദിച്ചതു്?

സാഗ—(മുഖമുയൎത്തി സുസംഗതയെക്കണ്ടു്, മുഖംതിരിച്ചു കണ്ണുനീരടക്കുവാനും പലകമറയ്ക്കുവാനും യത്നിച്ചുകൊണ്ടു്, വല്ലായ്മ

കലർന്ന പുഞ്ചിരിയോടെ) ഓ! പ്രിയസഖിയായ സുസംഗതയോ!!

സുസം—ആരെയാണു നീ വരച്ചിരിക്കുന്നതു്?

സാഗ—സഖി, വരു ഇരിക്കു.

സുസം—(ഇതനം പലക ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു്) തോഴി, കാട്ടു കാട്ടു, ആരെയാണു വരച്ചിരിക്കുന്നതു്?

സാഗ—സഖി, മദനോത്സവത്തിൽ ഭഗവാനായ അനംഗനെ!

സുസം—(മന്ദഹാസത്തോടെ) അമ്പ! നീ വലിയ കേമി തന്നെ. എന്നാൽ ഈ കാമദേവൻ സത്യമായും രതിവിരഹിതനായാണു് ഇരിക്കുന്നതു്. ആകയാൽ ആ ന്യൂനത നീക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻ ഇതിൽ രതിയേയും വരയ്ക്കട്ടെ. (നാട്യത്താൽ പലകവാങ്ങി എഴുതുന്നു.)

സാഗ—(നോക്കീട്ടു നീരസത്തോടെ) സഖി, എന്തിനെന്നെയും നീ ഇതിലെഴുതി?

സുസം—(ചിരിച്ചിട്ടു്) തോഴി, വെറുതെയാണു് നീ ദേഷ്യപ്പെടുന്നതു്. നീ കാമനെയെന്നപോലല്ലേ ഞാൻ രതിയേയും എഴുതീട്ടുള്ളു? നീ എന്തിനാണു പിന്നെ പരിഭ്രമിക്കുന്നതും? ആകയാൽ നടന്നതെല്ലാം തുറന്നു പറഞ്ഞേക്കു.

സാഗ—(നാണിച്ചു കണ്ണുനീരോടെ) പ്രിയസഖി എല്ലാം അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഇനി എന്താണു മറയ്ക്കേണ്ടതായുള്ളതു്? (സുസംഗതയുടെ കൈപിടിച്ചു്) സഖി, എന്റെ

നാണത്തിന്നു് ഒരു കൈയുംകണക്കുമില്ല. ആകയാൽ ഇതു ഗൂഢമായി വെച്ചുകൊള്ളണേ.

സുസം—തോഴി, എന്തിനു നാണിക്കുന്നു? ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു കന്യകയ്ക്കു തീൎച്ചയായും ഇങ്ങിനെയുള്ള ഒരു വരനിലാണു മോഹമുദിക്കേണ്ടതു്. എന്നാലും ഞാൻ ഇതു് ആരേയും അറിയിക്കയുമില്ല. പക്ഷേ, ധാരണാശക്തിയേറിയ ഈ ശാരിക ഇപ്പോൾ കേട്ടതെല്ലാം വല്ലവരുടേയും മുമ്പിൽവെച്ചു ചിലയ്ക്കുന്നതായാൽ കാൎയ്യം കുഴപ്പത്തിലാകുമല്ലോ.

സാഗ—സഖി, ഈ വൎത്തമാനം ആരുടേയും മുമ്പിൽവെച്ചു ചിലയ്ക്കാതിരിക്കുവാൻ വേണ്ടതെല്ലാം ഈ ശാരികയെ പഠിപ്പിച്ചാലും.

സുസം—തോഴി, പേടിക്കേണ്ട; ഞാൻ അങ്ങിനെ ചെയ്തുകൊള്ളാം.

സാഗ—സഖി, സന്താപമാണല്ലോ ദുസ്സഹമാകുമാറു് ഇപ്പോൾ എന്നെ ബാധിക്കുന്നതു്! (മൂൎച്ഛിക്കുന്നു.)

സുസം—(സാഗരികയുടെ മാറിൽ തൊട്ടുനോക്കീട്ടു്) തോഴി, ആശ്വസിക്ക ആശ്വസിക്ക. ഈ പൊയ്കയിൽ ചെന്നു താമരയിലയും മൃണാളവും പറിച്ചെടുത്തു ഞാൻ ഇതാ എത്തിക്കഴിഞ്ഞു. (പോയി തിരിയെവന്നു, നാട്യത്താൽ താമരയില കൊണ്ടു ശയ്യയും മൃണാളംകൊണ്ടു വലയങ്ങളും നിൎമ്മിച്ചു, ബാക്കിയുള്ള ഇലയും മൃണാളവും സാഗരികയുടെ മാറിലും അണിയുന്നു.)

സാഗ—(ഇലകളെ നീക്കിക്കൊണ്ടു്) സഖി, താമരയിലയും മൃണാളവും വലിച്ചുകളഞ്ഞേക്കു. നീ എന്തിനാണു പാഴ്വേല ചെയ്തു കുഴങ്ങുന്നതു്?

അടിമയാണിവർ; മോഹമലഭ്യനാം
നെടിയവങ്കലു;-മുണ്ടതിലജ്ഞയും;
കൊടിയതാണനുരാഗവു;-മില്ല ഭൂ-
വെടികയെന്നിയെ മറെറാരു മാർഗ്ഗവും. ൧൪

(അണിയറയിൽ)

തന്നൊബ്ബന്ധിച്ച തങ്കത്തുടരഴറിമുറി-
ച്ചായതും കന്ധരത്താ-
ലൊന്നിച്ചാഞ്ഞാഞ്ഞിഴച്ചും, ചലചരണരണൽ-
കിങ്കിണിക്കോപ്പണിഞ്ഞും,
ഇന്നശ്വപ്പന്തിവിട്ടിട്ടൊരുകപി കുതിര-
ക്കാരെയും പിന്നിലാക്കി-
ച്ചെന്നെത്തീടുന്നു വത്സേശപരവസതിയില-
സ്ത്രീകളിൽ പേടി ചേർത്തും. ൧൫

അത്രതന്നെയുമല്ല,

ഓടീ മർത്ത്യതയററ ഷണ്ഡനിവഹം
കൈവിട്ടു നാണത്തൊടും;
നേടീ കഞ്ചുകികഞ്ചുകത്തിലഭയം
പേടിച്ചൊരിക്കുള്ളനും;
തേടീ ഹന്ത! കിരാതർ നാമസദൃശം
പർവ്വതഭാഗങ്ങളും;
കൂടീ കുബ്ജത കൂനനും മറയുവാൻ
കൂനാങ്ങു നീങ്ങീടവേ. ൧൬

സുസം—(കേട്ടു മുമ്പോട്ടുനോക്കി പരിഭ്രമിച്ചെഴുന്നേററു സാഗരികയുടെ കൈപിടിച്ചു്) തോഴി, എഴുന്നേല്ക്കു എഴുന്നേല്ക്കു. കുഴപ്പമുണ്ടാക്കുന്ന ഈ മരങ്ങോടി ഇങ്ങോട്ടുതന്നെയാണു് വരുന്നതു്. ആകയാൽ ഇതു നമ്മെക്കാണാതെ കടന്നു പോകുവോളം നമുക്കു് ഇടതൂർന്ന ഈ തമാലക്കൂട്ടത്തിലേക്കു മാറി മറഞ്ഞുനിന്നു നോക്കാം.

(രണ്ടാളും പേടിയോടുകൂടി അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നു.)

സാഗ—സുസംഗതേ, ചിത്രപ്പലക എടുക്കാതെയാണല്ലോ നാം പോന്നതു്! ആരെങ്കിലും വന്നു് അതു കണ്ടുവെങ്കിലോ?

സുസം—തോഴി, മററുള്ള കുഴപ്പങ്ങളൊന്നും ഓർക്കാതെ നീ എന്തുകൊണ്ടാണു ചിത്രപ്പലകയെമാത്രം അത്രസാരമാക്കുന്നതു്? നോക്കു്! ശാരികയ്ക്കുവേണ്ടി വെച്ചിരുന്ന ചോറും തൈരും കഴിപ്പാനായി അതിന്റെ കൂടു തുറന്നിട്ടു കുരങ്ങു് അതിനെ അതാ പറപ്പിച്ചുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നമുക്കിപ്പോൾ അതിനെ പിന്തുടരുക.

(രണ്ടാളും ചുററിനടക്കുന്നു.)

(അണിയറയിൽ)

ആഹാ! ആശ്ചര്യമാശ്ചര്യം!!

സാഗ—(നോക്കിപ്പേടിച്ചുകൊണ്ടു്) സുസംഗതേ, വല്ലാത്ത ആ കുരങ്ങാണെന്നു തോന്നുന്നു പിന്നെയും ഇങ്ങോട്ടു തിരിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

സുസം—(നോക്കീട്ടു മന്ദഹാസത്തോടെ) തോഴി, എന്തിനു പേടിക്കുന്നു? തമ്പുരാന്റെ ഉററചങ്ങാതിയായ ആര്യ വസന്തകനാണല്ലോ ഇദ്ദേഹം.

സാഗ—എന്നാൽ ഇദ്ദേഹത്തെ ഒന്നു കാണേണ്ടതാണു്. (താൽപര്യത്തോടുകൂടി നോക്കുന്നു.)

സുസം—ഇദ്ദേഹത്തെ കണ്ടിട്ടു നിനക്കെന്തുവേണം? ശാരിക അതാ പറന്നു ദൂരത്തായി. അതിനെ ചെന്നു പിടിക്കുക.

(രണ്ടാളും പോയി. പ്രഹൃഷ്ടനായ വിദൂഷകൻ തിരശ്ശീല തട്ടിനീക്കി പ്രവേശിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.)

വിദൂ—ആഹഹാ! ആശ്ചര്യമാശ്ചര്യം!! ധാർമ്മികനായ ഖണ്ഡദാസ, ഭവാന്റെ വൈഭവം കേമം തന്നെ. ഞാൻ ചെന്നു് ഈ സന്തോഷവർത്തമാനം തോഴരെ അറിയിക്കട്ടെ. (ചുറ്റിനടന്നു നോക്കീട്ടു്) തോഴർ ഇതാ ദോഹദപ്രയോഗത്തിലുള്ള വിശ്വാസംമൂലം, നവമാലികയെ പുഷ്പിതയായിക്കാണുക കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെങ്കിലും, അതു നടന്നിട്ടുണ്ടായതെന്നു തോന്നുമാറുള്ള സന്തോഷാധിക്യത്താൽ വികസിച്ച കണ്ണുകളോടുകൂടി ഇങ്ങോട്ടു തന്നെ വരുന്നു. അടുത്തുചെല്ലട്ടെ. (ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

(അനന്തരം രാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാജാ—(ഉല്ലാസത്തോടെ)

മൊട്ടെന്നൽക്കലികാളമേന്തിയുഴറി-
ജ്ജൃംഭിക്കയാൽ പാണ്ഡുവായ്,
തട്ടിക്കേറിയടിച്ചിടും ശ്വസനംമ-
റന്നീവു പൂമെയ്യുമായ്,
തോട്ടത്തിന്നു വിഭൂഷയായി; മദനാ-
ത്താങ്ങാതെന്നുഴം വല്ലി ഞാൻ
പാട്ടിൽ സ്വരൂപാന്തരമാക്കിയെണ്ണിയരിശം
ദേവിക്കു ചേർത്തും ധ്രുവം. ൪

വിദൂ—(സന്തോഷത്തോടെ അടുത്തു ചെന്നു്) തോഴരേ, താങ്കൾക്കു നല്ലകാലമായി. ആ മോഹം പ്രയോഗിച്ചപ്പോൾതന്നെ താങ്കളുടെ നവമാലിക ഇടതൂറെപ്പൂക്കളയണിഞ്ഞ ശാഖകളെക്കൊണ്ടു ദേവിയുടെ മാധവീലതയെക്കൂടി നിന്ദിച്ചുതുടങ്ങി.

രാജാ—വയസ്യ, അതിനെന്താണു സന്ദേഹം? മണിമന്ത്രൗഷധികളുടെ മാഹാത്മ്യം ഇത്രയിത്രയാണെന്നു കണക്കാക്കത്തക്കതല്ല. നോക്കൂ,

വൈകുണ്ഠന്റെ ഗളസ്ഥരത്നമടരിൽ
കണ്ടോടി ശത്രുക്കൾ;-ഉ-
ള്ളൊക്കെപ്പോയി ബിലത്തിൽ വാഴ്വു ഭുജഗം
മന്ത്രപ്രഭാവത്തിനാൽ;
ഹാ! കൈവന്ന തിരിച്ചുമന്ദമൃഷിയും,
ദിവ്യൗഷധത്തുമണം
ഇക്കും തെന്നലടിക്കെ, രാവണി പുരാ
കൊന്നിട്ടവർക്കാകെയും!! ൯

ആകയാൽ അവിടേക്കു വഴികാട്ടൂ. ഞാനും അതു കണ്ടു കണ്ണുണ്ടായതുകൊണ്ടുള്ള ഫലം അനുഭവിക്കട്ടെ.

വിദൂ—(തള്ളിച്ചയോടുകൂടി) തോഴർ ഇതിലേ ഇതിലേ.

(രണ്ടാളും ചുററിനടക്കുന്നു).

വിദൂ—(ഭയംനടിച്ചു രാജാവിന്റെ കൈ കടന്നുപിടിച്ചു്) തോഴരേ, വരു നമുക്കു് ഓടിപ്പോകാം. ഈ ബകുള മരത്തിൽ ഒരു ചെകിത്താന്റെ വാഴ്ചയുണ്ടു്.

രാജാ—എന്തൊരുഭോഷത്തമാണു് ഇതു്! വയസ്യ, പേടിക്കാതെ നടന്നുകൊള്ളൂ. പൈകിതന്മാർക്കും മറവുമുണ്ടോ ഇവിടെ വന്നു വന്നുകാട്ടാൻ വൈഭവം?

വിദൂ—(ചെവിയോർത്തു്) അതു് അക്ഷരങ്ങൾ തെളിയുമാറാണല്ലോ ഉച്ചരിക്കുന്നതും. ഞാൻ പറഞ്ഞതു പിടിച്ചില്ലെങ്കിൽ, മുമ്പോട്ടു ചെന്നു തന്നെത്താൻ ചെവിയോർത്തുനോക്കിയാൽ മതി.

രാജാ—(ചെവിയോർത്തുകൊണ്ടു്)

തെളിമയൊടുളവാകുന്നുണ്ടു വർണ്ണങ്ങളെല്ലാം;
കളരവമിതൊഴുകീടുന്നതും സ്ത്രീഗളംതാൻ;
എളിയൊരുതനുവല്ലാതെക്കേമാ നേർമ്മയേവം?
കിളിയുടെമൊഴിയെന്നാണൊക്കയാലോർപ്പു ഞാനും. ന്നു

(മുമ്പോട്ടുനീങ്ങി മുകളിലേക്കു നോക്കീട്ടു മന്ദഹാസത്തോടെ) ഓ! ഇതു് ഒരു ശാരികതന്നെ.

വിദൂ—(മേല്പോട്ടു നോക്കീട്ടു്) ഇതു് ഒരു ശാരികയാണെന്നോ വന്നുകൂടിയതു്? (ദേഷ്യത്തോടെ വടി ഉയർത്തിക്കൊണ്ടു്) എടി തെമ്മാടിച്ചി, വാസ്തവത്തിൽ വസന്തകൻ നിന്നെപ്പേടിച്ചുവെന്നോ നീ നിനച്ചതു്? കുറച്ചുനേരവും കൂടി അവിടെത്തന്നെ ഇരിക്കു്. ദുഷ്ടന്റെ മനസ്സുപോലെ വളഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഈ വടികൊണ്ടു ഞാൻ പാകമായ വിളാമ്പഴമെന്നോണം ഈ ബകുളത്തിൽനിന്നു നിന്നെ തല്ലിക്കൊഴിച്ചേക്കാം.

രാജാ—വയസ്യ, മൌഢ്യംമൂലം ഭവാൻ ഇതിനെ പേടിപ്പിക്കേണ്ട. ഇതു നമ്മെ രസിപ്പിക്കുമാറാണ് എന്തോ പറയുന്നതു്. നമുക്കു കേൾക്കുക.

(രണ്ടാളും ചെവിയോർത്തു നില്ക്കുന്നു.)

വിദൂ—എന്താണ് ഈ കേൾക്കുന്നതു—"സഖി, എന്തിനെന്നെയും നീ ഇതിലെഴുതി?" "തോഴി, വെറുതെയാണു നീ ദേഷ്യപ്പെടുന്നതു്. നീ കാമനെയെന്നപോലല്ലേ ഞാൻ രതിയേയും എഴുതീട്ടുള്ളു?" എന്നോ? (ആലോചിക്കുന്നതായി നടിച്ച്) തോഴരേ, ഇതെന്തായിരിക്കാം?

രാജാ—വയസ്യ, ഏതോ ഒരുവൾ അനുരാഗത്തോടെ വരച്ചു ഹൃദയവല്ലഭനെ സഖിയുടെ മുമ്പിൽ വെച്ചു കാമദേവനാക്കി മറച്ചപ്പോൾ, സമർത്ഥയായ ആ സഖി അതറിഞ്ഞു രതിവ്യപദേശത്തോടെ അവളെയും ആ പലകയിൽതന്നെ എഴുതിയെന്ന കഥയായിരിക്കാം ഇതു്.

വിദൂ—(വിരലുകൾകൊണ്ടു ഞൊടിച്ചിട്ട്) ശരി! നല്ല യുക്തിയുണ്ട്.

രാജാ—വയസ്യ, ശബ്ദിക്കാതിരിക്ക. ഇതു പിന്നെയും ഉരിയാടുന്നുണ്ട്.

വിദൂ—(ചെവിയോർത്ത്) തോഴരേ, ഇതു പറയുന്നു—"തോഴി, എന്തിനു നാണിക്കുന്നു? ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു

കന്യകയ്ക്കു തീൎച്ചയായും ഇങ്ങിനെയുള്ള ഒരു വരനിലാണു മോഹമുദിക്കേണ്ടതു്” എന്നു്. തോഴരേ, ഈ ചിത്രം ഏവളുടേയോ അവൾ കന്യകതന്നെ; കാണത്തക്ക സൌന്ദൎയ്യമുള്ളവളും ആയിരിക്കണം.

രാജാ—എന്നാൽ മനസ്സിരുത്തി കേൾക്കുക, എനിക്കു പുതുമയ്ക്കുള്ള ഒരു വഴിയുമായി.

വിദൂ—തോഴരേ, താങ്കൾ കേട്ടുവല്ലോ—“സഖി, താമരയിലയും മൃണാളവും വലിച്ചുകളഞ്ഞേക്കു. നീ എന്തിനാണു പാഴ്വേലചെയ്തു കഴിക്കുന്നതു്?” എന്നു്.

രാജാ—ഞാൻ കേട്ടുവെന്നുതന്നെയല്ല, ഇതിന്റെ താൽപൎയ്യവും കുറിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

വിദൂ—തോഴരേ, താങ്കൾക്കേ അറിവുള്ളു എന്നു നടിച്ചു ചാടിപ്പുറപ്പെടേണ്ട. ശാരിക ഇപ്പോഴും കുറുകുറുക്കിക്കൊണ്ടാണു് ഇരിക്കുന്നതു്. ആകയാൽ എല്ലാം കേട്ടതിനുശേഷം ഞാൻതന്നെ വ്യാഖ്യാനിച്ചുതരാം.

രാജാ—കൊള്ളാം! അപ്രകാരം ആവട്ടെ.

വിദൂ—(ചെവിയോൎത്തു്) ഈ ദുൎവൃത്ത നാലുവേദങ്ങളും പഠിച്ച ബ്രാഹ്മണനെന്നപോലെ ഇതാ ഋക്കുകളോതുന്നു.

രാജാ—വയസ്യ, എന്തോ നിനച്ചിരിക്കയാൽ ഞാൻ അത്രയ്ക്കു മനസ്സിരുത്തിയുള്ളു. ആകയാൽ കേട്ടതു് എന്നെ കേൾപ്പിച്ചാലും.

വിദൂ—ഇതു് ഇങ്ങിനെയാണു് ഓതിയതു്,

"അടിമയാണിവൾ; മോഹമലഭ്യനാം
നെടിയവങ്കല്ല;-മുണ്ടതിലജ്ജയും;
കൊടിയതാണനുരാഗവു;-മില്ല ഭ്രു-
വെടികയെന്നിയെ മറെറാരുമാർഗ്ഗവും."

രാജാ—ഭവാൻ മഹാബ്രാഹ്മണൻതന്നെ! ഇപ്രകാരമുള്ള ശ്ലോകങ്ങൾ ഭവാനല്ലാതെ മററാക്കറിയാം?

വിദൂ—പിന്നെ എന്താണിതു്?

രാജാ—ദാസ്യയായ ഒരു യുവതി താൻ കാമിക്കുന്ന പുരുഷനെ കിട്ടായ്കയാൽ മരിപ്പാനൊരുങ്ങവെ പാടിയ ഒരു ഗാഥ!

വിദൂ—(ഹഹഹായെന്നു് ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചിട്ടു്) തോഴരേ, എന്തിനാണു് ഈ വളച്ചുകെട്ടും പത്രാസ്സുമെല്ലാം? ചൊവ്വെപ്പറയാമായിരുന്നവല്ലൊ എന്നെക്കിട്ടാഞ്ഞിട്ടെന്നു്. ഇന്നു താങ്കളെയല്ലാതെ മററാരെയാണു താരവനെന്നിങ്ങിനെ ഒരു സുന്ദരിക്കു മറയ്ക്കേണ്ടതായുള്ളതു്?

രാജാ—(മുകളിലേക്കു നോക്കീട്ടു്) ഛി ഛി! എന്തപകടമാണു് ഈ ചെയ്തതു്? ശബ്ദമുണ്ടാക്കിച്ചിരിച്ചിട്ടാണു ശാരിക പേടിച്ചു പറന്നുപോയതു്.

(രണ്ടാളും അതിനെ തേടുന്നു.)

വിദൂ—അതു് ഈ കദളീഗൃഹത്തിലേക്കുതന്നെയാണു പോയിട്ടുള്ളതു്. നമുക്കു് അതിനെ തേടിച്ചെല്ലുക.

രാജാ—അങ്ങിനെതന്നെ.

(രണ്ടാളും ചുററിനടക്കുന്നു.)

രാജാ—

കന്നിക്കുംകുസുമശരാൎത്തി തോഴിയോട-
ക്കന്നാൽക്കണ്ണീൎകളരുളെദ്രവിച്ചതെല്ലാം
പിന്നീടസ്സ്ത്രീജ്ജ്യതശാരികാലിയോതി-
ത്തന്നെത്താനറിയുമവൻ കൃതാൎത്ഥനല്ലോ! ൭

വിദൂ—ഇതാണല്ലോ കദളീഗൃഹം. അകത്തേക്കു ചെല്ലുക.

(രണ്ടാളും അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നു.)

വിദൂ—തോഴരേ, തെണ്ടിത്തിരിഞ്ഞുപോയ ആ ശാരികയെ എന്തിനു തേടുന്നു? നമുക്കിപ്പോൾ മന്ദമാരുതാന്ദോളിതമായ കദളീദളങ്ങളാൽ കുളുൎപ്പിക്കപ്പെട്ട ഈ ശിലാതലത്തിലിരുന്നു കുറച്ചാശ്വസിക്കുക.

രാജാ—ഓ അങ്ങിനെതന്നെ.

(രണ്ടാളും ഇരിക്കുന്നു.)

(രാജാവു കന്നിക്കുമിത്യാദിശ്ലോകം വീണ്ടും ചൊല്ലുന്നു.)

വിദൂ—(ഒരു ഭാഗത്തേക്കു നോക്കീട്ടു്) തോഴരേ, തുറന്നിട്ട വാതിലോടുകൂടി കിടക്കുന്ന ഈ കൂടു് ആ ശാരികയുടേതായിരിക്കണം. ഇതാ കിടക്കുന്നു ആ ചിത്രപ്പലകയും. (എഴുന്നേറ്റുചെന്നു പലകയെടുത്തു് അതിൽ നോക്കി സന്തോഷത്തോടെ). തോഴരേ, താങ്കൾ വലിയ ഭാഗ്യവാൻതന്നെ.

രാജാ—(കൌതുകത്തോടെ) വയസ്യ, ഭവാൻ പറഞ്ഞതിൻെറ സാരമെന്തു്?

വിദൂ—ഞാൻ ഉദ്ദേശിച്ചതുപോലെ താങ്കളെത്തന്നെയാണു് ഇതിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നതു്. ഇനി മററാരാണു കാമസമാനരൂപനായുള്ളതു്?

രാജാ—(സന്തോഷത്തോടുകൂടെ കൈകൾ നീട്ടിക്കൊണ്ടു്) വയസ്യ, തന്നാലും,

വിദൂ—ഞാൻ തരുന്നില്ല. ആ കന്യകയേയും ഇതിൽതന്നെയാണു വരച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു ലാവണ്യവതിയെ കാട്ടിത്തരുന്നതിന്നു തക്കതായ സമ്മാനം കിട്ടേണ്ടതാണു്.

രാജാ—(പിടിച്ചുപറിച്ചു് അതിൽ നോക്കീട്ടു്)

വിലാസവാപ്യാൽ കമലാലയെത്തുലോം
തുലച്ചഹോ! ചിത്രഗതാഭിരാമയായ്
ബലാൽ സപക്ഷം തെളിയിച്ചു മാനസ-
ത്തിലെവളാണേറിയതിങ്ങു ഹംസിപോൽ? ൮

(അനന്തരം സാരികയും സുസംഗതയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സുസം—തോഴി, ശാരികയെ കണ്ടുകിട്ടിയതേ ഇല്ല. ആകയാൽ കദളീഗൃഹത്തിൽ ചെന്നു ചിത്രപ്പലകയെങ്കിലും എടുത്തുകൊണ്ടു തിരിച്ചുവരാം.

സാരി—ഓ അങ്ങിനെതന്നെ.

(രണ്ടാളും ചുററിനടക്കുന്നു.)

വിദൂ—തോഴരേ, എന്തുകൊണ്ടാണു് ഈ കന്യകയെ കരയുന്നമട്ടിൽ വരച്ചിരിക്കുന്നതു്?

സുസം—(ചെവിയോർത്തു്) ഈ കേൾക്കുന്നതു വസന്തകന്റെ ശബ്ദമാകയാൽ തമ്പുരാനുമടുത്തുണ്ടായിരിക്കും. ആകയാൽ ഈ വാഴക്കൂട്ടത്തിൽ മറഞ്ഞുനിന്നു ഇവരുടെ ഭാവം എന്താണെന്നു നോക്കുക.

(രണ്ടാളും അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നു.)

രാജാ—തോഴരേ, നോക്കുനോക്കു! (വിലാസസ്വച്ഛാൽ ഇത്യാദി ശ്ലോകം പിന്നെയും ചൊല്ലുന്നു.)

സുസം—(സന്തോഷത്തോടെ) തോഴി, നിനക്കു നല്ല കാലമായി. നിന്റെ പ്രിയതമൻ ഇതാ നിന്നെത്തന്നെ പുകഴ്ത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

സാഗ—(നാണത്തോടെ) സഖി, നേരമ്പോക്കിലുള്ള വാസനയാൽ നീ എന്നെ പറ്റിക്കയാണല്ലേ?

വിദൂ—(രാജാവിനെ ഇളക്കിക്കൊണ്ട്) തോഴരേ, എന്തു കൊണ്ടാണ് ഈ കന്യകയെ കരയുന്നമട്ടിൽ വരച്ചിരിക്കുന്നതെന്നല്ലേ ഞാൻ ചോദിച്ചതു്?

രാജാ—അതെല്ലാം ശാരികതന്നെ പറഞ്ഞുവല്ലോ.

സുസം—(ചിരിച്ചിട്ട്) അമ്പേ! ആ മേധാവിനി തന്റെ മേധയെ പ്രദർശിപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

വിദൂ—തോഴരെ, ഈ സുന്ദരി താങ്കൾക്കു നയനസാഫല്യം ഏകിയിരിക്കുമല്ലോ.

സാഗ— (നടുങ്ങിക്കൊണ്ട് ആത്മഗതം) എന്തായിരിക്കുമോ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മറുപടി? വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ ഇപ്പോൾ കാലെടുത്തുവെച്ചിരിക്കുന്നതു ജീവിതമരണങ്ങളുടെ നടുക്കാണു്.

രാജാ—വയസ്യ, നയനസാഫല്യത്തെപ്പററി എടുത്തുപറയണം എന്നുണ്ടോ? ഇതാ നോക്കു,

ക്ലേശത്തോടെന്റെ കണ്ണിന്നിവളുടെ തുട പി-
ന്നിട്ടിതാ തന്നിതംബോ-
ദ്ദേശത്തിൽ പെട്ടുഴന്നും, വലികളിലിടറി-
ത്താഴ്ന്നു മധ്യത്തിൽ നിന്നും,
ഏശീട്ടും ദാഹവാസ്സാൽ കുചഗിരിമുകളിൽ
പയ്യവെച്ചെന്നഹോന്നി-
ട്ടാശാപാശത്തൊടിപ്പോൾ ജലലവമിയലും
നേത്രമീക്ഷിപ്പൂ മേന്മേൽ! ൯

അത്രതന്നെയുമല്ല,

ഇവളുടെ മുഖമാമിപ്പുത്തനാം പൂർണ്ണചന്ദ്ര-
ന്നവികലഗുണമെല്ലാം ചേർത്തുമൂലം വിരിഞ്ചൻ
സ്വവസതിശതപത്രം ക്രുദ്ധവെഷ്ഷട്പദംപോ-
ലവിരതമതിനുള്ളിൽ പെട്ടു മാഴ്കീടുമല്ലോ! ൧൦

സുസം—തോഴി, നീ ഇതു കേട്ടുവല്ലോ.

സാഗ—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) ചിത്രമെഴുതുന്നതിൽ നിനക്കുള്ള സാമർത്ഥ്യത്തെയാണു പുകഴ്ത്തിയിരിക്കുന്നതു്. ആകയാൽ നീതന്നെയാണു് ഇതു കേൾക്കേണ്ടവളും.

വിദൂ—തോഴരേ, ഇപ്രകാരമുള്ളവൾ (പലകയിൽ ചൂണ്ടിക്കൊണ്ടു്) ഇത്തരത്തിലെങ്കിലും താങ്കളോടുകൂടി ചേരാമെന്നു മോഹിച്ചെഴുതിയ സ്വന്തരൂപത്തിൽ നോക്കുവാനും തോന്നാത്തവിധം താങ്കൾക്കെന്താണു തന്നിൽ ഇത്ര അനാസ്ഥ?

രാജാ—(ചിത്രം നോക്കീട്ടു്) വയസ്യ, ഈ പൂമേനിയാൾ എന്നെ ഇങ്ങിനെ മേനിപ്പെടുത്തിയെന്നതു സത്യമായിട്ടും

എനിക്കെന്നിൽതന്നെ ബഹുമാനം തോന്നിക്കുന്നുണ്ടു്. ഇതാ നോക്കു,

എഴുതമവെ മിഴിമഞ്ജു,നീരൊഴുക്കും
മുഴുമതിവക്ത്ര നനച്ചൊരെൻറ മെയ്യിൽ
കൊഴുകൊഴെയഴകാൎന്ന തൽക്കരത്തിൻ-
തഴുകലണഞ്ഞു വിയൎത്തപോലിരിപ്പൂ! ൧൧

സാഗ—(ആത്മഗതം) മനമേ, മോദിക്കു് മോദിക്കു്. ഇദ്ദേഹത്തിന്നു് എന്നിലുള്ള മോഹം നീ നിനച്ചിരുന്നതിലും അധികമായാണു് ഇരിക്കുന്നതു്.

സുസം—തോഴി, തമ്പുരാനുംകൂടി നിന്നെക്കൊണ്ടാടുകയാൽ നീ വലിയ നിലയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു.

വിദൂ—(ഒരു ഭാഗത്തേക്കു നോക്കീട്ടു്) തോഴരെ, കുളുൎത്ത താമരയിലകൊണ്ടും മൃണാളംകൊണ്ടും ചമച്ചിട്ടുള്ള ഈ മെത്ത ആ സുന്ദരിയുടെ മാരമാലിനെയാണു സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്.

രാജാ—വയസ്യ, ഭവാൻെറ നോട്ടം ലേശവും പിഴച്ചിട്ടില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ,

ഭാരിച്ചുള്ള കുചങ്ങളും ജഘനവും
ചേൎന്നിട്ടു ഞെരുററവും
പാരം വാടി, മെലിഞ്ഞ മദ്ധ്യമണയാ-
ബ്ഭാഗം വെറുംപെച്ചയായ്,
ഭാരം രണ്ടുമുഴററിടുന്ന കരമേ-
ററൊററം കുഴഞ്ഞുള്ളതായ്,
പോരും ബാലമൃണാളശയ്യയിതുതാൻ
തന്മാരമാലോതുവാൻ. ൧൨

എന്നുതന്നെയുമല്ല, ആ യുവതിയുടെ മാറിൽനിന്നു വീണു പോയ ഒരു താമരയിലയും ഇതാ ഈ മെത്തയിൽതന്നെ കിടക്കുന്നു. ആഹാ!

ശീതോപചാരവിധിയായണിമാറിലോമൽ-
ശാതോദരീമണി വഹിച്ചു മൃണാളിപത്രം
ചേതോഭവാഗ്നിയെ വിശോഷിതമണ്ഡലത്താ-
ലോതുന്നതില്ല കുചവാപ്പിനെയെന്നപോലെ!! ൧൬

വിദൂ—(നിലത്തുനിന്നു് എടുക്കുന്നതായി നടിച്ചു്) തോഴരേ, ഇതാ മറെറാന്നു—ശ്രീമതിയുടെ പീനസ്തനങ്ങളിൽ അണിഞ്ഞു വാടിവീണ ഒരു മൃണാളഹാരം.

രാജാ—(വാങ്ങി മാറിലണച്ചു്) അല്ലയോ ജഡശീല,

തിക്കിത്തിരക്കിയനിശം വളരുന്ന കൊങ്ക-
പ്പൊൽക്കുംഭയുഗ്മമിട വാഴ്ചതിനേകിടാഞ്ഞോ
ഇക്ലേശമിന്നു ബിസഹാര? കടക്കുമോ നിൻ-
ശുഷ്കിച്ചനൂലമതി?-ലെന്തിനി നിന്റെകാര്യം? ൧൭

സുസം—(ആത്മഗതം) അയ്യോ കഷ്ടം! കാമഭ്രാന്തു കൊണ്ടു തമ്പുരാൻ ഇതാ ഓരോന്നു പുലമ്പുവാനും തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഇനി അമാന്തിച്ചുകൂടാ. ആകട്ടെ; ഇങ്ങിനെ ചെയ്യാം. (പ്രകാശം) തോഴി, ആർക്കുവേണ്ടിയാണു നീ ഇവിടേക്കു പോന്നതു, അദ്ദേഹം ഇതാ നിന്റെ മുമ്പിൽ ഉണ്ടല്ലോ.

സാഗ—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) സുസംഗതേ, ആർക്കുവേണ്ടിയാണു ഞാൻ പോന്നിരിക്കുന്നതു്?

സുസം—(പുഞ്ചിരിയോടെ) തോഴി, നീ തെററിദ്ധരിക്കണ്ട. ഞാൻ പറഞ്ഞതു ചിത്രത്തിലെ ആളെക്കുറിച്ചാണു്. ഇതാ ചിത്രപ്പലക! അതെടുത്തുകൊള്ളു.

സാഗ—(ചൊടിച്ചുകൊണ്ടു്) സുസംഗതേ, നീ ഇങ്ങിനെ വളച്ചുനിട്ടിപ്പറഞ്ഞാൽ അതറിവാനുള്ള മിടുക്കു് എനിക്കില്ല. ആകയാൽ ഞാൻ പോകയാണു്.

സുസം—(ആത്മഗതം) ആകട്ടേ; ഇങ്ങിനെ ചെയ്യാം. (സാഗരികയുടെ കൈ പിടിച്ചു പ്രകാശം) ഇതു തിടുക്കമായോ നിനക്കു പോകുവാൻ? ഞാൻ പലകയെടുത്തു വരുന്നതുവരെ കുറച്ചുനേരവുംകൂടി താമസിക്കു്. (കദളീഗൃഹത്തിലേക്കു ചെല്ലുന്നു.)

വിദൂ—(സുസംഗതയെക്കണ്ടു പരിഭ്രമത്തോടെ) തോഴരേ, ചിത്രപ്പലക മറച്ചുവെക്കു. ദേവിയുടെ അകമ്പടിക്കാരിൽ പെട്ട സുസംഗത ഇതാ വരുന്നു.

(രാജാവു മുണ്ടിൻതലകൊണ്ടു പലക മറയ്ക്കുന്നു.)

സുസം—(അടുത്തു ചെന്നു്) തമ്പുരാൻ ജയിച്ചാലും.

രാജാ—സുസംഗതേ, ഞാൻ ഇവിടെയാണെന്നു നീ എങ്ങിനെ അറിഞ്ഞു?

സുസം—(പുഞ്ചിരിയോടെ) തിരുമേനി ഇങ്ങോട്ടു് എഴുന്നള്ളീട്ടുണ്ടു് എന്നുമാത്രമല്ല, ചിത്രപ്പലകയും അതിനെപ്പററിയുള്ള സകലവിവരങ്ങളുംകൂടി അടിയൻ അറിഞ്ഞതാണിരിക്കുന്നതു്. വിടകൊണ്ടു തമ്പുരാട്ടിയോടു് ഉണർത്തിക്കേണ്ടതേ ഇനി ബാക്കിയായുള്ളു. (പുറപ്പെടുന്നു.)

വിദൂ—(അപവാരണംചെയ്തു ഭയത്തോടെ) തോഴരേ, ഇതെല്ലാം വന്നുചേരാവുന്നതാണു്. ഈ അടിമപ്പെണ്ണത്തിന്റെ നാക്കിന്നു് ഒരടക്കവുമില്ല. ആകയാൽ ഇവളെ പാട്ടിലാക്കിയാലും.

രാജാ—(അപവാരണം ചെയ്തു്) കാൎയ്യമാണു ഭവാൻ പറഞ്ഞതു്. (സുസംഗതയുടെ കൈനില ശരിപ്പെടുത്തി തന്റെ കണ്ഠാഭരണം കൊടുത്തുകൊണ്ടു, പ്രകാശം) സുസംഗതേ, ഞാൻ ഇതു നേരമ്പോക്കായേ കരുതീട്ടുള്ളു. ഇതിന്നുവേണ്ടി നീ ദേവിയെ മുഷിപ്പിക്കണമെന്നുമില്ല.

സുസം—(തൊഴുതു പുഞ്ചിരിയോടെ) തമ്പുരാനേ, അടിയനെ ഇവിടുന്നു ശങ്കിക്കയേ വേണ്ട. ഇവിടത്തെ പ്രസാദത്തിന്നു പാത്രമാകയാലാണു് അടിയനും ഈ പൊടിക്കൈ പ്രയോഗിച്ചതു്. എന്തിനാണു പിന്നെ ഈ കണ്ഠാഭരണം? അടിയന്നു് ഇതിലുമധികമായ അനുഗ്രഹമാകുമല്ലോ ഇവിടുന്നു സാഗരികയെ സമാധാനിപ്പിച്ചാൽ. എന്തിന്നു് എന്നെയും നീ (പലകയിൽ ചൂണ്ടിക്കൊണ്ടു്) ഇതിൽ എഴുതി എന്നു ചോദിച്ചു പിണങ്ങീട്ടാണു് അവളിരിക്കുന്നതു്.

രാജാ—(ഹർഷത്തോടെ എഴുനേറ്റു്) എവിടെയാണു്? എവിടെയാണു സാഗരിക?

സുസം—ഇതിലേ എഴുന്നള്ളിയാലും.

വിദൂ—ഞാൻ ഈ ചിത്രപ്പലകയും എടുത്തുകൊള്ളാം. ഇതുകൊണ്ടു് ഇനിയും വല്ല ഉപയോഗവും ഉണ്ടായേക്കാം.

(എല്ലാവരും കദളീഗൃഹത്തിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങുന്നു.)

സുസം—ഇതാ സാഗരിക!

സാഗ—(രാജാവിനെക്കണ്ടു സംഭ്രമത്തോടും സാധ്വസത്തോടും കൂടി ആത്മഗതം) അയ്യോ കഷ്ടം! ഇദ്ദേഹത്തെക്കണ്ടിട്ടുണ്ടായ ഊരുസ്തംഭത്താൽ നിന്നിടത്തുനിന്നു് ഒരു അടിപോലും നീങ്ങുവാൻ കഴിയുന്നില്ലല്ലോ! ഞാൻ ഇപ്പോൾ എന്തു ചെയ്യേണ്ടു?

വിദൂ—(സാഗരികയെക്കണ്ടിട്ടു്) അഹോ ആശ്ചര്യം! മാനുഷികളിൽ ഇപ്രകാരമുള്ള രൂപഗുണവും കാണാവുന്നതാണല്ലോ. തോഴരേ, ഈ സുന്ദരിയെ സൃഷ്ടിച്ചപ്പോൾ ബ്രഹ്മാവിന്നുതന്നെ വിസ്മയമുളവായിരിക്കണം.

രാജാ—വയസ്യ, അതു ശരിയാണു്.

ത്രൈലോക്യത്തിന്നു ഭൂഷയായ വിധമി-
    ത്തന്വംഗിയെത്തീർത്തജൻ
തല്ലാവണ്യവിശേഷവിസ്മയവശാ-
    ലുള്ളോട്ടു തുള്ളീടവേ
നീലാബ്ജായതലോചനങ്ങളഖിലം
    തീരെത്തുറന്നും ശിര-
സ്സെല്ലാമാട്ടിയുമസ്സലെന്നു ബഹുധാ
    ശ്ലാഘിച്ചിരിക്കും ധ്രുവം. ൧൭

സാഗ—(നീരസത്തോടെ) സുസംഗതേ, ഇപ്രകാരമുള്ള ചിത്രപ്പലകയോ നീ കൊണ്ടുവന്നതു്? (പുറപ്പെടുന്നു.)

രാജാ—അയി! ഭവതി

മുഗ്ദ്ധമാം മിഴി കയർത്തയയ്ക്കിലും
സ്നിഗ്ദ്ധമാമതിനി രൂക്ഷമാകുമോ?
ക്രുദ്ധയായടികൾ വെക്ക, തെററിയാ-
ലിദ്ധമാമഴൽ നിതംബപീഡയാൽ. ൧൮

സുസം—തമ്പുരാനേ, ഇവൾ വലിയ കോപമുള്ള വളാണ്. ഇവളെ കൈപിടിച്ചു നിവൎത്തിപ്പിച്ചാലും.

രാജാ—അങ്ങിനെതന്നെ. (സാഗരികയുടെ കൈ പിടിച്ചു സ്പൎശസുഖം നടിക്കുന്നു.)

വിദൂ—തോഴരേ, ഈ ശ്രീമതി താങ്കൾക്കുകിട്ടിയ പുതിയൊരു ശ്രീദേവിതന്നെ.

രാജാ—അതു ശരിയാണ്.

പൂമാതുതാനിവ;-ളുമൎത്ത്യതരുപ്രവാള-
മാമൽക്കരാഞ്ചലമ്;-അന്യവിധത്തിലായാൽ
ആമോ വയസ്യ, മൃദുലാംഗുലികൾക്ക മേന്മേ-
ലീമട്ടു വേൎപ്പുമിഷമായമൃതം പൊഴിപ്പാൻ? ൧൮

സുസം—തോഴി, നിനക്കു ദാക്ഷിണ്യമേ ഇല്ല. തമ്പുരാൻ എഴുന്നെള്ളി കൈപിടിച്ചിട്ടും നിന്റെ കോപം ശമിക്കുന്നില്ലെന്നോ?

സാഗ—(പുരികം വളച്ചുകൊണ്ട്) സുസംഗതേ, ഇനിയും ഈ നേരമ്പോക്കുകൾ നിറുത്താറായില്ലേ?

രാജാ—അയി! സുഭ്രു, ഭവതി പ്രസാദിച്ചാലും. തന്റെ തോഴിയുടെനേരെ ഇങ്ങിനെ കയൎക്കരുത്.

വിദൂ—ഹാ! ഇതാ മററൊരു ദേവി—ശ്രീമതി വാസവദത്ത!

(രാജാവു പേടിച്ചു സാഗരികയുടെ കൈ വിടുന്നു.)

സാഗ—(പരുങ്ങിക്കൊണ്ട്) സുസംഗതേ, എന്താണിപ്പോൾ ഞാൻ ചെയ്യേണ്ടതു്?

സുസം—തോഴി, നമുക്ക് ഈ തമാലക്കൂട്ടത്തിൽക്കൂടി ഒളിച്ചോടിപ്പോകാം.

(രണ്ടാളും പോയി.)

രാജാ—(പുറവും നോക്കീട്ട്) വയസ്യ, എവിടെയാണു വാസവദത്താദേവി?

വിദൂ—തോഴരേ, ഒഴിയാക്കോപത്താൽ ഈ ശ്രീമതിയും മറെറാരു വാസവദത്താദേവിയായെന്നാണു ഞാൻ പറഞ്ഞതു്.

രാജാ—ഛി! എന്തു ഭോഷത്തമാണിതു്?

രാഗം വായ്ക്കും കാന്ത മാണിക്യമാലാ-
പ്രാഗത്ഭ്യത്തെപ്പൂണ്ടുകൊണ്ടങ്ങിതന്നയോ
യോഗംമൂലം വന്നു; കണ്ടാപ്പുണരപ്രാ-
ദ്യോഗത്തിൽത്താൻ താങ്കളിങ്ങേകി വിഘ്നം! ൧൮

(അനന്തരം വാസവദത്തയും കാഞ്ചനമാലയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, ആര്യപുത്രൻ തനതാക്കി വെച്ചിട്ടുള്ള നവമാലിക നില്ക്കുന്നിടത്തേക്ക് ഇനിയും എത്രദൂരമുണ്ടു്?

കാഞ്ച—അതു കദളീഗൃഹത്തിനപ്പുറത്തായി അതാ കാണമാറുണ്ടല്ലോ. ആകയാൽ തമ്പുരാട്ടി എഴുന്നള്ളിയാലും.

(രണ്ടാളും ചുററിനടക്കുന്നു.)

രാജാ—വയസ്യ, ഇപ്പോഴും എവിടെച്ചെന്നാലാണു് എന്റെ ഓമനയെ കാണ്മാൻ കഴിയുക?

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി, ആ കേഠംക്കുന്നതു തമ്പുരാന്റെ തിരുമൊഴിയാകയാൽ അവിടുന്നു തീൎച്ചയായും ഇവിടത്തെക്കാത്തുകൊണ്ടാവണം ഇരിക്കുന്നതു്. ആകയാലടുക്കലേക്കു് എഴുന്നള്ളിയാലും.

വാസ—(അടുത്തുചെന്നു്) ആൎയ്യപുത്രൻ ജയിച്ചാലും.

വിദൂ—(ആത്മഗതം) ചിത്രപ്പലക ദേവിയുടെ കണ്ണിൽ പെടരുതല്ലോ. ഇങ്ങിനെ ചെയ്യാം. (പലക കക്ഷത്തിൽ വെച്ചു് ഉത്തരീയംകൊണ്ടു മറയ്ക്കുന്നു.)

വാസ—ആൎയ്യപുത്ര, നവമാലിക പുഷ്പിച്ചിരിക്കുമല്ലോ.

രാജാ—(പുഞ്ചിരിയോടെ) ദേവി, ഞങ്ങഠംക്കിവിടെ മുമ്പിലെത്താൻ കഴിഞ്ഞുവെങ്കിലും ഭവതി വരുവാൻ വൈകിക്കയാൽ, ഞങ്ങഠം അതു ചെന്നു കാണുകയേ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഇനി ഒന്നിച്ചുതന്നെ പോയി നോക്കാമല്ലോ.

വാസ—(ഉറച്ചുനോക്കീട്ടു്) ആൎയ്യപുത്ര, നവമാലിക പുഷ്പിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു ഭവാന്റെ മുഖപ്രസാദംതന്നെ വിളിച്ചുപറയുന്നുണ്ടല്ലോ. ആകയാൽ ഞാൻ അവിടേക്കു വരുന്നില്ല. (ഇരിക്കുന്നു.)

(വാസവദത്തയെ നയിപ്പാനിച്ഛിച്ചു
കരച്ചുന്നു വലിച്ചുനോക്കീട്ടു രാജാവും
ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇരിക്കുന്നു.)

വിദൂ—തോഴരേ, ജയിച്ചതു നമ്മഠംതന്നെ (എന്നു പറഞ്ഞു കൈകൊട്ടി നൃത്തംചെയ്യവെ, പലക കക്ഷത്തിൽനിന്നു വീഴുകയാൽ, ഭയം നടിക്കുന്നു.)

(രാജാവു് അപവാരണംചെയ്തു വിദൂഷകനെ
വിരൽകൊണ്ടു ഭയപ്പെടുത്തുന്നു.)

വിദൂ—(അപവാരണംചെയ്തു്) തോഴരേ, എന്തിനാണു് ഈ കോപം? ഇവിടെച്ചെയ്യേണ്ടതെല്ലാം എനിക്കറിയാം.

കാഞ്ച—(പലകയെടുത്തു്) ഇതിൽ എന്താണെഴുതിയിരിക്കുന്നതെന്നു തമ്പുരാട്ടി തൃക്കൺപാർത്താലും.

വാസ—(നോക്കി അപവാരണംചെയ്തു്) കാഞ്ചനമാലേ, ഇതു് ആര്യപുത്രന്റെ രൂപമാണു്. ഇതു പിന്നെ സാഗരികയുടേതും! എന്തായിരിക്കാം ഇതിന്റെ സാരം?

കാഞ്ച—(അപവാരണംചെയ്തു്) തമ്പുരാട്ടി, ഇതു് എന്തായിരിക്കാമെന്നാണു് അടിയനും ശങ്കിക്കുന്നതു്.

വാസ—(കോപഹാസങ്ങളോടെ) ആര്യപുത്ര, എന്താണിതിൽ വരച്ചിരിക്കുന്നതു്?

രാജാ—(അപവാരണംചെയ്തു വല്ലായ്മയോടെ) വയസ്യ, എന്താണു ഞാൻ പറയേണ്ടതു്?

വിദൂ—ദേവി, ഏതൊരാൾക്കും സ്വന്തരൂപമെഴുതുവാൻ ഞെരുക്കമാണെന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടപ്പോൾ, ഈ കോമളകലയിൽ തനിക്കുള്ള മിടുക്കു കാട്ടാനാണു തോഴർ ഇങ്ങിനെ ചെയ്തതു്.

രാജാ—ദേവി, വസന്തകൻ പറഞ്ഞതു വാസ്തവമാണു്.

വാസ—(പലകയിൽ ചൂണ്ടിക്കൊണ്ടു്) ഇതാ ഒരുത്തിയെയും ഭവാന്റെ സമീപത്തായി വരച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഇതും ആര്യവസന്തകന്റെ വിജ്ഞാനം വിലസിയപ്പോൾ വിളഞ്ഞതായിരിക്കുമോ?

രാജാ—(വല്ലായ്മകലൎന്ന പുഞ്ചിരിയോടെ) ദേവി, മറ്റൊന്നും ശങ്കിക്കേണ്ട. ഇവളെയാകട്ടെ, ഉള്ളകൊണ്ടുന്നി വരച്ചുവെന്നല്ലാതെ ഞാൻ ഇതിനുമുമ്പു കണ്ടിട്ടേ ഇല്ല.

വിദൂ—ദേവി, ഞങ്ങൾ ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു സുന്ദരിയെ ഇതേവരെയും കണ്ടിട്ടില്ലെന്നു ഞാൻ പൂണുനൂൽപിടിച്ചു സത്യംചെയ്യുന്നു.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി, അങ്ങിനെയും വന്നേക്കാം. പുഴക്കളരിച്ചിട്ടും ചിലപ്പോൾ അക്ഷരവടിവുകൾ ഉളവാകാറുണ്ടല്ലോ.

വാസ—(അപവാരണംചെയ്തു) എടി പച്ചപ്പരമാൎത്ഥിനി, ഈ വിടോൻ വസന്തകനാണു്. നീയുണ്ടോ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വക്രോക്തിവൈഭവം അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു? (പ്രകാശം) ആൎയ്യപുത്ര, എനിക്കാണെങ്കിൽ ഈ ചിത്രപ്പലകയിൽ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കീട്ടു 'തലവേദന പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. ആകയാൽ ഞാൻ പോകയാണു്. (പുറപ്പെടുന്നു.)

രാജാ—(പുടവത്തലയ്ക്കു പിടിച്ചിട്ടു)

കാന്തേ! പോക്കുക കോപമെ,-ന്നുള്ളവായു്
കാണാതെ ചൊല്ലാവതോ?
വൻതെറ്റൊററ കണക്കിലാക,-മിനി ചെ-
യ്യില്ലേവമെന്നോതിയാൽ;
ചിന്തിക്കും കളവെന്നു നീ, പിഴയിവ-
ന്നില്ലെന്നുരച്ചീടിൽ; ഞാ-
നെന്താണൊന്നു പറഞ്ഞിടേണ്ടതധുനാ
നിന്നോടു മീനേക്ഷണേ!

എന്ന

വാസ—(താഴ്മയോടെ പുടവത്തല വലിച്ചുപിടിച്ചുകൊണ്ട്) ആൎയ്യപുത്ര, ഭവാൻ മറെറാന്നും ശങ്കിക്കേണ്ട. സത്യമായും എനിക്ക തലവേദനയുണ്ട്. (കാഞ്ചനമാലയോടുകൂടി പോയി.)

വിദൂ—തോഴരേ, നമുക്ക നല്ലകാലമായി. ദേവിയുടെ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്ന നാം തപ്പിപ്പിഴച്ചുവല്ലോ.

രാജാ—വയസ്യ, എന്തിന സന്തോഷിക്കുന്നു? പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ആഭിജാത്യംമൂലം ദേവി മറച്ചുവെച്ച കഴിയാക്കോപം താങ്കൾ കണ്ടില്ലെന്നേ ഉള്ളു.

പൊങ്ങീ ചില്ലി വളഞ്ഞുകൊണ്ടുടനെ,-യെ-
ന്നാലും മുഖം താഴ്ത്തിനാൾ;
തങ്ങീ ചുണ്ടിലനിഷ്ഠുരസ്മിതവു,-മെ-
ന്നാലും പഴിച്ചീല മാം;
വിങ്ങീ ബാഷ്പനിപീഡിതേക്ഷണ,-മതും
നന്നായ് തുറന്നീല താൻ;
തിങ്ങും കോപമൊളിച്ചു മാനിനി, ബലാൽ
കൈക്കൊണ്ടു മൎയ്യാദയെ ൨൦

ആകയാൽ നമുക്ക ദേവിയുടെ അടുക്കലേക്കതന്നെ ചെല്ലുക.

(രണ്ടാളും പോയി.)

കദളീഗൃഹം എന്ന രണ്ടാമങ്കം.

മൂന്നാമങ്കം

(അനന്തരം മദനിക പ്രവേശിക്കുന്നു.)

മദ—(ആകാശത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കീട്ടു്) കൌശാംബികെ, നീ തമ്പുരാന്റെ അടുത്തു കാഞ്ചനമാലയെ കണ്ടുവോ? (ചെവിയോർത്തു്) എന്തു്? "വളരെനേരമായി അവൾ വന്നുതിരിച്ചുപോയിട്ടു്" എന്നോ? ഇനി എവിടെ ചെന്നാലാണു് അവളെ കാണുക? (മുമ്പോട്ടു നോക്കിക്കൊണ്ടു്) ഓ! കാഞ്ചനമാലയാണല്ലോ ഈ വഴിക്കുതന്നെ വരുന്നതു്. അടുക്കലേക്കു ചെല്ലട്ടെ.

(അനന്തരം കാഞ്ചനമാല പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കാഞ്ച—മന്ത്രീന്ദ്രനായ വസന്തക, നന്നായി വളരെ നന്നായി! ഈ സന്ധിവിഗ്രഹവിഷയത്തിൽ അങ്ങുന്നു പ്രധാനമന്ത്രിയായ യൌഗന്ധരായണനെപ്പോലും താഴ്ത്തിവെച്ചാണല്ലോ പെരുമാറുന്നതു്.

മദ—(അടുത്തുചെന്നു മന്ദഹാസത്തോടെ) കാഞ്ചനമാലേ, വസന്തകനെ ഇത്ര പുകഴ്ത്തത്തക്കവണ്ണം അദ്ദേഹം എന്തുചെയ്തു?

കാഞ്ച—മദനികേ, നിനക്കെന്തുവേണം ഇതു ചോദിച്ചിട്ടു്? ഈ രഹസ്യം മറച്ചുവെക്കാനാണോ നീ ആളാകുന്നതു?

മദ—സത്യംചെയ്യാമല്ലോ; തമ്പുരാട്ടിയുടെ തൃക്കഴലാണെ ഞാൻ ഇതു മററാരേയും അറിയിക്കയില്ല.

കാഞ്ച—അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ പറയാം. ഞാൻ ഇന്ന കോവിലകത്തുനിന്ന തിരിച്ചുപോരുമ്പോറം ചിത്രശാലയുടെ നടയ്ക്കുവെച്ചു വസന്തകനും സുസംഗതയും കൂടി നടത്തിയ ഒരു ഗൂഢാലാപം മറഞ്ഞുനിന്ന കേട്ടു.

മദ—(കൌതുകത്തോടെ) കാഞ്ചനമാലേ, എന്താണ് അതു്?

കാഞ്ച—വസന്തകൻ പറഞ്ഞു—"സുസംഗതേ, തോഴരുടെ വല്ലായ്മക്ക സാഗരികാനുരാഗമല്ലാതെ മറെറാരു കാരണവുമില്ല. ആകയാൽ അദ്ദേഹത്തിന് അവളോടുകൂടിച്ചേരാൻ മാർഗ്ഗമേതാണെന്നേ ഇനി ആലോചിക്കേണ്ടതായുള്ളു" എന്ന്.

മദ—എന്തായിരുന്ന സുസംഗതയുടെ മറുവടി?

കാഞ്ച—അവറം പറഞ്ഞു—"ചിത്രപ്പലകയെക്കുറിച്ചുള്ള കഥയാൽ ശങ്കവളൎന്ന തമ്പുരാട്ടി മേലാൽ സാഗരികയെക്കാക്കേണ്ട ചുമതല എന്നിലാക്കിയപ്പോറം അവിടുത്തെ വസ്ത്രാഭരണങ്ങളെ സമ്മാനമായി എനിക്ക തരികയുണ്ടായി. അവയെക്കൊണ്ടുതന്നെ തമ്പുരാട്ടിയുടെ വേഷം കെട്ടിയ സാഗരികയോടുകൂടി കാഞ്ചനമാലയുടെ ഉടുപ്പണിഞ്ഞ ഞാൻ ഇന്ന സന്ധ്യക്കശേഷം ഇവിടെ വരാം. ഭവാനും ഇവിടെത്തന്നെ ഞങ്ങളെ കാത്തുകൊണ്ടിരുന്നാൽ തമ്പുരാന മുല്ലവള്ളിക്കുടിലിൽവെച്ചു് അവളോടുകൂടിച്ചേരാനും തരമാകും" ഇങ്ങിനെയാണ്.

മദ—സുസംഗതേ, മൂഢിയുവാനല്ലേ നീ അടിയാരിൽ കനിവേറിയ തമ്പുരാട്ടിയെ ഇങ്ങിനെ ചതിക്കുന്നതു്?

കാഞ്ച—നീ പിന്നെ എങ്ങോട്ടു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു?

മധു—ശീലാസ്ഥയിലിരിക്കുന്ന തമ്പുരാന്നു് ആശ്വാസമുണ്ടോ എന്നറിവാൻ പോയ നിന്നെക്കാണായ്കയാൽ മാഴ്കിക്കൊണ്ടാണു തമ്പുരാട്ടി എന്നെ കല്പിച്ചയച്ചതു്.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി ഇതെല്ലാം വിശ്വസിക്കത്തക്ക ഒരു പച്ചപ്പാവമായിത്തീൎന്നുവല്ലോ. തമ്പുരാനാകട്ടെ, ശീലാസ്ഥയെന്ന നാട്യത്തിൽ മാരമാൽ മറച്ചു് എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നതു് ആനക്കൊമ്പുകൊണ്ടു ചിത്രപ്പണിചെയ്തിട്ടുള്ള മട്ടുപ്പാവിലുമാണു്. ഏതായാലും ഇക്കഥ തമ്പുരാട്ടിയോടു ചെന്നുണൎത്തിക്കാം.

(രണ്ടാളും പോയി.)

പ്രവേശകം

(അനന്തരം ഇരുന്നുകൊണ്ടു രാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാജാ—(മാരമാൽ നടിച്ചുകൊണ്ടു നെടുവീൎപ്പിട്ടു്)

പൊട്ടൻതാനിവ;-നെന്റെ കൈയിലൊരുമ-
ട്ടന്നാൎത്താം ചന്ദന-
ക്കട്ടിച്ചാൎക്കളിരാണ്ട തൽക്കരമുര-
സ്സോടൊന്നണയ്ക്കായ്കയാൽ
ചുട്ടീടുന്ന സുമാസ്ത്രവഹ്നി മനമേ!
നിന്നെ;-പ്പൊറുത്തീടെടോ;
കിട്ടാനൊക്കുകയില്ല കാന്തയെ; വൃഥാ
മാഴ്കുന്നതെന്തിന്നു നീ?

അഹോ ആശ്ചൎയ്യം!

ഒരിടത്തരമാത്രയും നിലയ്ക്കാ
സ്ഥിരമായ് സ്ഥാനം;-മതെത്രയും സൂക്ഷ്മം!
സ്മരനെങ്ങിനെ പിന്നെ മന്മനസ്സു-
ഗ്ഗുരമഞ്ചാല്യമൊരേവിധം തകൎത്തു? ൰൨

അല്ലയോ സുമബാണ,

അറിക ഞാൻ മാരനല്ല;-വിരഹികളതിന്നോ
ലക്ഷ്യമായ് ലക്ഷമെന്ന-
ട്ടമ്പുകൾ ചീറ്റതോരും; സ്വചിതിതമിതുമി-
ന്നന്യഥാ കാണ്മു, നിന്നിൽ;
ചെമ്പൊൽത്താർക്കൂരമ്പാണം നിരവധി;തുണയ-
റവുള്ളോരിക്കാമിയിൽത്താ-
നമ്പമ്പാ! നീ പൊഴിപ്പൂ ഹൃദയമുടനട-
ച്ചീട്ട പഞ്ചതാപമേകാൻ. ൰൩

ഈ നിലയിലായിട്ടും എനിക്കെന്നെപ്പററിയല്ല, ഒഴിയാക്കോപം ഉള്ളിലൊതുക്കിവരുന്ന ദേവിയുടെ നോട്ടത്തിൽ പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സാഗരികയെക്കുറിച്ചാണു വലിയ ചിന്തയുള്ളതു്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ,

ഉള്ളിൻകള്ളി പുറത്തറിഞ്ഞതു നിന-
ച്ചേറ്റേറെ ശങ്കിക്കുമ-
പ്പുള്ളിപ്പേടമൃഗാക്ഷി വല്ലവരെയും
കണ്ടാൽ കുനിക്കും മുഖം;
കൊള്ളിച്ചോതുകയെന്നതസ്സഖി,-മിരുപേർ
മറ്റൊന്നു മന്ത്രിക്കിലും;
പൊള്ളിച്ചീടുമകം ത്രപാതുര, ഹസി-
ച്ചാലും വൃഥാ തോഴിമാർ! ൪

ആ ഓമനയുടെ വിവരം അറിയുവാൻ പോയ വസന്തകൻ തിരിച്ചുവരുന്നില്ലല്ലോ.

(അനന്തരം വിദൂഷകൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വിദൂ—(പരമാനന്ദത്തോടെ) ആഹാ! ഞാൻ ഈ പ്രിയവചനം ചെന്നറിയിക്കുമ്പോൾ തോഴനു കൌശാംബി ലഭിച്ചപ്പോഴത്തെക്കാൾ അധികമായ സന്തോഷമാണു് ഉണ്ടാവുക. (ചുറ്റിനടന്നു നോക്കീട്ടു്) അരേ! എന്റെവരവു കാത്തുകൊണ്ടായിരിക്കണം തോഴർ ഇങ്ങോട്ടുതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. അടുത്തു ചെല്ലട്ടെ (അങ്ങിനെ ചെയ്തു്) തോഴരേ, ഇഷ്ടസിദ്ധിക്കുള്ള വഴി വിചാരിച്ചതിലുമധികമായി തെളിഞ്ഞിരിക്കയാൽ താങ്കൾ ഭാഗ്യവാൻതന്നെ.

രാജാ—എന്റെ ഓമനയ്ക്കു കുശലമാണല്ലോ.

വിദൂ—വളരെത്താമസിയാതെ താങ്കൾക്കുതന്നെ ആ ശ്രീമതിയെക്കണ്ടു വിവരമറിയാം.

രാജാ—ഓമനയെ കാണ്മാനും കഴിയുമോ?

വിദൂ—(തള്ളിച്ചയോടെ) തോഴരേ, ബുദ്ധിയുടെ പ്രഭാവത്താൽ ബൃഹസ്പതിയെപ്പോലും പുല്ലാക്കിത്തള്ളീട്ടുള്ള ഞാൻ നമ്മസചിവനായിരിക്കെ എന്തുകൊണ്ടു കഴികയില്ല?

രാജാ—(ആദരവോടെ) എന്തുതന്നെയാണു് ഭവാനിന്നു ചെയ്യാൻ സാധിക്കാത്തതായുള്ളതു്? എങ്കിലും അതെങ്ങിനെയാണെന്നു കേൾപ്പാൻ എനിക്കിച്ഛയുണ്ടു്.

വിദൂ—(ചെവിയിൽ പറയുന്നതായി നടിച്ചു്) ഇങ്ങിനെ തന്നെ.

രാജാ—(പരമാനന്ദത്തോടെ) വയസ്യ, കൊള്ളാം കൊള്ളാം! ഇതാ ഭവാനു് ഒരു സമ്മാനം. (വള കയ്യിൽനിന്നൂരിയെടുത്തു കൊടുക്കുന്നു.)

വിദൂ—(വാങ്ങിയണിഞ്ഞു കൈ തിരിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു്) തോഴരേ, ഞാൻ പൊൻവളയിട്ട ഈ കൈ ബ്രാഹ്മണിക്കു ചെന്നു കാട്ടിക്കൊടുക്കട്ടെ.

*രാജാ—(മന്ദഹാസത്തോടെ) വയസ്യ, അതു പിന്നീടാവരുതേ? ഇപ്പോഴും പകലവസാനിക്കാറായോ എന്നു നോക്കുകയാണു വേണ്ടതു്.

വിദൂ—(നോക്കീട്ടു്) തോഴരേ, താങ്കൾ കാണുന്നില്ലയോ? രാഗനിമഗ്നനായ സൂര്യഭഗവാൻ സന്ധ്യാദേവിയുടെ കുറി അനുസരിച്ചിട്ടെന്നപോലെ അസ്തശിഖരത്തിലുള്ള വനത്തിലേക്കു് ഇതാ ചെല്ലുന്നു.

രാജാ—(നോക്കീട്ടു്) ഓ! പകൽ കഴിഞ്ഞമട്ടിലായി. ഇതാ

ഒററച്ചക്രമെഴുന്ന തേരിലുവക-
ന്നാരെല്ലാരു വാനത്രയും
ചുററീട്ടെത്തുകയില്ല വീണ്ടുമുദയാ-
ദ്രിക്കെന്നു ചിന്തിച്ചിനൻ
കററച്ചെങ്കതിരന്തിയിൽ കുറുകവെ-
സപണ്ണാരളിക് ചക്രമായ്
തെററന്നന്തികമാർന്നതസ്തഗിരിയിൽ
ചെന്നന്തി നോക്കുന്നുവോ? ൬.

എന്നുതന്നെയുമല്ല,

പോകുന്നു പത്മമിഴി! ഞാൻ; തുയിലാണു നിന്നെ
വൈകാതുണർത്തുവ;-നിതെൻ കുറി;-യെന്നിവണ്ണം
കൈകൊണ്ടമന്ദമിനനസ്തശിരസ്സുഴിഞ്ഞി-
ട്ടേകുന്നു സാന്ത്വനമിതാ നളിനിക്കിദാനീം. ൭.

ആകയാൽ മുല്ലവള്ളിക്കുടിലിൽ ചെന്നു പ്രേയസിയുടെ സങ്കേതകാലത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കാം. ഭവാനെഴുന്നേററാലും.

വിദൂ—കൊള്ളാം! അങ്ങിനെതന്നെ.

(രണ്ടാളും എഴുന്നേൽക്കുന്നു.)

വിദൂ—തോഴരെ, ചോരണിഞ്ഞ വരാഹമഹിഷ കുഞ്ജരങ്ങളുടെ നിറമാർന്ന ഈ ഇരുട്ട് ഇടവിട്ടുനില്ക്കുന്ന കാട്ടിൻനിരകളെ കൂട്ടിച്ചേർത്തു കിഴക്കെല്ലാം മറച്ചുകൊണ്ട് ഇതാ പരക്കുന്നു.

രാജാ—(ദൂരം നോക്കീട്ട്) വയസ്യ, അതുശരിയാണ്.

ശിവഗളനിറമാൎന്നോരന്ധകാരം കിഴക്കു
ജവമൊടിതരളിക്കും ശൈലവും കാട്ടു നാട്ടും
അവികലമിരുളിപ്പിള്ളുഗ്രമായ്ത്തീൎന്ന കണ്ണി-
ന്നവശത ദൃശമേകിക്കൊണ്ടു ജൃംഭിച്ചിടുന്നു! ൬

ആകയാൽ വന്നാലും. നമുക്കു താഴത്തേക്കിറങ്ങുക.

(രണ്ടാളും മാളികയിൽനിന്ന് ഇറങ്ങുന്നതായി നടിക്കുന്നു.)

രാജാ—(പുറം നോക്കീട്ട്)

തഴയ്ക്കുമന്ധതാനവശാൽ കലങ്ങീ-
ട്ടുഴന്നു വാഴുന്ന മതിക്കുതുല്യം,
മുഴക്കവെക്കൂരിരു,-ളെന്മിഴിക്കും
കുഴപ്പമായ് സൽപ്പഥമിങ്ങു കാണ്മാൻ. വൃ

വിദൂ—സദ്വൃത്തനായ ബ്രാഹ്മണനായതുകൊണ്ട് എനിക്കു സൽപ്പഥമറിയാം. ആകയാൽ താങ്കൾ വന്നാലും.

രാജാ—ഭാഗ്യത്താൽ മനോഭവൻതന്നെ വഴി കാട്ടിത്തരുന്നുണ്ടല്ലോ.

(രണ്ടാളും ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

വിദൂ—തോഴരേ, വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇടതൂൎമ്മയാൽ ഈ പൂങ്കാവിലെ ഇരുട്ടിനു കട്ടിത്തം കൂടിയിരിക്കുന്നു. ആകയാൽ വഴി അറിയുവാനും ഞെരുക്കമായി.

രാജാ—ഇവിടം നമുക്കു നല്ല പരിചയമുള്ളതാണല്ലോ. (മണത്തുകൊണ്ട്)

ഈ നില്ക്കുന്നവ ചെമ്പകങ്ങ;-ളിവയോ
നൽസിന്ദുവാരങ്ങളാം;
നൂനം കേസരപംക്തിയാണിതു,-മിതാ
ണപ്പാടലക്കൂട്ടവും;
സൂനാമോദമണച്ചുതാതുമരളി-
ട്ടന്നുണ്ടു മാൎഗ്ഗം തിരി,-
ച്ചൂനംവിട്ട മഹാതമസ്സതു മറ-
ച്ചില്ലാത്ത മട്ടാക്കിലും. ൩൦

വിദൂ—തോഴരേ, മുറവുമുള്ള പിക്കകളെ പൂരണത്താൽ വാസനയുള്ളതാക്കി വണ്ടിനെയെ വരുത്തി മദിപ്പിക്കുന്നതും, മിനുസമേറിയ മണിത്തറയാൽ സഞ്ചാര സുഖമുള്ളവാക്കുന്നതുമായ ഈ മുല്ലവള്ളിക്കുടിലാണു് ഇതു്. താങ്കൾ ഇവിടെത്തന്നെ ഇരുന്നാലും. ഞാൻ ചെന്നു ദേവിയുടെ ഉടുപ്പണിഞ്ഞ സാഗരികയെ വേഗത്തിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാം.

രാജാ—എന്നാൽ ഒട്ടും വൈകിക്കേണ്ട.

വിദൂ—തോഴരേ, പരിഭ്രമിക്കരുതു്. ഞാൻ ഇതാ തിരിച്ചെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. (പോയി.)

രാജാ—ഞാനും ഈ മരതകമണിത്തറയിൽ ഇരുന്നു പ്രേയസിയുടെ സങ്കേതകാലത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കട്ടെ. (ഇരുന്നു്) അഹോ! സപത്നീസമാഗമത്തെ നിസ്സാരമാക്കിച്ചുകൊണ്ടു നവാനുരാഗിണിയിൽ കാമികൾക്കുള്ളവാകുന്ന രതിയുടെ ആസ്വാദ്യത അത്യാശ്ചര്യംതന്നെ!

സങ്കേതത്തിലണഞ്ഞ കാമിനി, പരൻ
കണ്ടെത്തുമെ,-ന്നേററവും
ശങ്കിച്ചിഷ്ടമൊട്ടുള്ളിളക്കമെതുമ-
ക്കണ്ണിങ്ങയയ്ക്കും ദ്രുതം;
കൊങ്കക്കുന്നമണച്ചിടാ പുണരുകിൽ;
സംശ്ലിഷ്ടയായെങ്കിലാ-
തങ്കത്തോടു ഗമിക്കുവാനുഴറു;-മെ-
ന്നാലും മയക്കുന്നു മാം! ൧൦

എന്തുകൊണ്ടായിരിക്കാം വസന്തകൻ വരുവാൻ വൈകിക്കുന്നതു്? ഈ കഥ ദേവി അറിഞ്ഞിരിക്കുമോ?

(അനന്തരം വാസവദത്തയും കാഞ്ചനമാലയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, എന്റെ വേഷത്തിൽ സാഗരിക ആര്യപുത്രനെ അഭിസരിക്കുമെന്നതു് ഉള്ളതു തന്നെയോ?

കാഞ്ച—അല്ലാതിരുന്നാൽ അടിയൻ തമ്പുരാട്ടിയോടു് അങ്ങിനെ ഉണർത്തിക്കുമായിരുന്നുവോ? അല്ലെങ്കിൽ ചിത്രശാലയുടെ നടയ്ക്കൽ കാക്കുന്ന വസന്തകൻതന്നെ തിരുമനസ്സിലേക്കു വേണ്ടതെളിവുകൾ തരുമല്ലോ.

(രണ്ടാളും പുറത്തിറങ്ങുന്നു.)

വാസ—എന്നാൽ അവിടേക്കുതന്നെ ചെല്ലുക.

(അനന്തരം മൂടുപടമിട്ടു, തിരശ്ശീല തള്ളിനീക്കിക്കൊണ്ടു വിദൂഷകൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വിദൂ—(ചെവിയോൎത്തു്) ചിത്രശാലയുടെ നടയ്ക്കുനിന്നു കാൽപ്പെരുമാറ്റം കേൾക്കയാൽ സാഗരിക എത്തിയിരിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി, ഇതാണു് ആ ചിത്രശാല. നാം എത്തിയവിവരം അടിയൻ ഒരടയാളത്താൽ വസന്തകനെ അറിയിക്കട്ടെ. (വിരലുകൾകൊണ്ടു ഞൊടിക്കുന്നു.)

വിദൂ—(മന്ദഹാസത്തോടെ) സുസംഗതേ, ഭവതി കാഞ്ചനമാലയുടെ വേഷംധരിച്ചിട്ടുള്ളതു് മനോഹരമായി. എവിടെയാണു പിന്നെ സാഗരിക?

കാഞ്ച—(വിരൽകൊണ്ടു ചൂണ്ടീട്ടു്) ഇതാ എത്തീട്ടുണ്ടല്ലോ.

വിദൂ—(നോക്കി വിസ്മയത്തോടെ) ഇതു തന്വംഗി തീൎച്ചയായും വാസവദത്താദേവിയാണു്.

വാസ—(പരിഭ്രമത്തോടെ ആത്മഗതം) ഇതു ദുഷ്ടൻ എന്നെ അറിഞ്ഞിരിക്കുമോ?

വിദൂ— (വിരലുകൾകൊണ്ടു ഞൊടിച്ചിട്ടു്) സാഗരികേ, ഭവതി ഇതിലേ വന്നാലും.

(വാസവദത്ത ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കാഞ്ചനമാലയെ നോക്കുന്നു.)

കാഞ്ച—(അപവാരണംചെയ്തു വിരൽകൊണ്ടു വിദൂഷകനെ ഭയപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു്) പാഴ്ബ്രാഹ്മണ, ഇതു അപരാധം ഓൎമ്മയിലിരിക്കട്ടെ.

വിദൂ—സാഗരികേ, വേഗമാവട്ടെ. മൃഗാങ്കഭഗവാൻ ഇതാ ഉദിക്കുന്നു.

(എല്ലാവരും ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

രാജാ—അയ്യോ! പ്രിയാസംഗമകാലം സമീപിക്കുംതോറും എനിക്കെന്തുകൊണ്ടാണു സന്താപവും വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്? അല്ലെങ്കിൽ,

തരുണിയൊടൊരുമിപ്പാൻ നേരമിങ്ങിങ്ങടുക്കെ
സ്മരകൃതപരിതാപം വാച്ചുവാച്ചു ഭവിക്കും;
കരിമുകിലതിവൃഷ്ടിക്കാഞ്ഞിയോങ്ങീട്ടു വാനിൽ
പെരുകവെയിലുവാംചൂടേറിയേറീട്ടിരിക്കും. ൧൧

വിദൂ—(ചെവിയോളം) സാഗരികേ, ഭവതിയെത്തന്നെ നിനച്ചുൽക്കണ്ഠിതനായിട്ടാണു തോഴർ ഓരോന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. അതുകൊണ്ടു ഭവതി എത്തിയ വിവരം ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അറിയിക്കാം. (പെട്ടെന്നടുത്തുചെന്നു്) തോഴരേ, ഇതാ സാഗരിക.

രാജാ—(പെട്ടെന്നെഴുന്നേറ്റു്) വയസ്യ, പറയൂ പറയൂ! എവിടെയാണു് എവിടെയാണു്?

വിദൂ—ഇതാ നില്ക്കുന്നു.

രാജാ—(അടുത്തുചെന്നു്) ആരോമലായ സാഗരികേ,

സോമൻ പൂമുഖ,-മുല്പലായതദളം
മൈക്കണ്ണു, പത്മം കരം,
ശ്രീമത്താകിയ രംഭ നൽത്തുട, ബിസം
സൽബാഹുവെന്നീവിധം
ആമോദത്തെ വളർത്തിടുന്ന നിഖിലാം-
ഗത്തോടുകൂടി ദ്രുതം
കാമാതങ്കമകറ്റുവാനിവനെ നി-
ശ്ശങ്കം പുണർന്നീടു നീ. ൧൨

വാസ—(അപവാരണംചെയ്തു വെറുപ്പോടെ) കാഞ്ചനമാലേ, ഇത്രയുംവെളിപ്പെടുത്തിയ ആര്യപുത്രന് ഇനിയും മയററിക്കൊണ്ടു് അടുത്തുവരാൻ നാണമുണ്ടാകയില്ല. ഇതാണു വലിയ ആശ്ചര്യം.

കാഞ്ച—(അപവാരണംചെയ്തു്) ശരിയാണതു്. വീണ്ടുവിചാരമില്ലാത്തവർക്കു് എന്തും ചെയ്യാമല്ലോ.

വിദൂ—സാഗരികേ, തേൻമൊഴി തൂകിയാലും. കോപിഷ്ഠയായ ദേവി മുള്ളുവാക്കുകൊണ്ടു മുറിപ്പെടുത്തിയ സുഹൃത്തിൻചെവിക്കു ഭവതിയുടെ മധുരാലാപം ഒരമൃതധാരയായി തീരട്ടെ.

വാസ—(അപവാരണംചെയ്തു കോപത്തോടെ) കാഞ്ചനമാലേ, ഞാൻ പറയുന്നതു മുള്ളുവാക്കാണത്രേ. ഈ വസന്തകൻ അരുളുന്നതോ ചക്കരവാക്കും!

വിദൂ—തോഴരേ, മൃഗാങ്കഭഗവാൻ കുപിതയായ കാമിനിയുടെ കപോലത്തിന്റെ കാന്തിയാർന്നു കിഴക്കെല്ലാം വിളക്കിക്കൊണ്ടു് ഇതാ ഉദിക്കുന്നു.

രാജാ—(ഉൽക്കണ്ഠയോടെ) ഓമനേ, കണ്ടാലും കണ്ടാലും!

നിജശോഭ വെന്ന ഭവദീയമാം മുഖം
ദ്വിജരാജനദ്രിഗതനത്ര കാൺകയാൽ
വിജയാർത്ഥിയായ് പുനരുദയത്തിടുന്നുവോ
സജവം കരങ്ങളുടരോറ്റുകൊണ്ടുതാൻ? എന്തു

എന്നാൽ ഈ യത്നംകൊണ്ടു താൻ ജഡനാണെന്നേ ഈ ശീതകിരണൻ വെളിപ്പെടുത്തുന്നതുമുള്ളൂ. എന്തു കൊണ്ടെന്നാൽ,

അല്ലിത്താരൊളിയാകെയിന്നു കവര-
ന്നില്ലേ, മിഴിക്കേകിട-
ന്നില്ലേ മോദ,- മൂളിക്കിലാഭൃഥിയതല്ല-
ന്നില്ലേ തുധഷാകന്ദടൻ
ചൊല്ലാനീടിന നിന്മുഖാബ്ജ?-നിതര-
ത്തിങ്കൾക്ക ഒരുള്ളതിനാ?-
ണില്ലേ, നൽസുധയെന്നതെങ്കി,-ലതുമു-
ണ്ടോമൽത്തളിർച്ചുണ്ടിലും! ൧൭

വാസ—(മൂടുപടംനീക്കീട്ടു കോപത്തോടെ) ആര്യപുത്ര, സത്യമായിട്ടും ഞാൻ സാഗരികതന്നെ. അവളെ നിനച്ചുനിനച്ചു ഭ്രാന്തനായിത്തീൎന്ന ഭവാന്നു കാണുന്നതെല്ലാം അവളായല്ലേ തോന്നു?

രാജാ—(അപവാരണംചെയ്തു പരുങ്ങലോടെ) വാസവദത്താദേവിയാണല്ലോ വന്നിരിക്കുന്നതു്! വയസ്യ, എന്താണിതു്?

വിദൂ—(അപവാരണംചെയ്തു്) നമുക്കു തെക്കോട്ടു പുറപ്പെടാറായി എന്നതുതന്നെ.

രാജാ—(കൂപ്പുകൈയോടെ) പ്രിയേ വാസവദത്തേ, പ്രസാദിച്ചാലും പ്രസാദിച്ചാലും!

വാസ—(രാജാവിൻെറ നേക്ക കൈകൾനീട്ടി കണ്ണുനീരടക്കിക്കൊണ്ടു്) ആൎയ്യപുത്ര, ഇങ്ങിനെ പറയേണ്ട. മേലിൽ ഭവാൻ ഇപ്രകാരം വിളിക്കേണ്ടതു് മറെറാരുത്തിയെയാണു്.

വിദൂ—ദേവി, ഭവതി മഹാനുഭാവയാണു്. ഞാൻ ചെയ്ത കുററത്തിനു് ഇത്തവണ മാപ്പുതന്നാലും.

വാസ—ആൎയ്യപുത്ര, ഭവാൻെറ സങ്കേതത്തിനു വിഘ്നംവരുത്തുകയാൽ ഞാനാണു് അപരാധിനി.

രാജാ—തെറെറല്ലാം ഇങ്ങിനെ തെളിഞ്ഞിരിക്കെ ഞാൻ എന്താണു ഭവതിയോടു പറയേണ്ടതു്? എങ്കിലും നിൎല്ലജ്ജനായി ഇങ്ങിനെ അറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നു,

കഴലിണയിലണിഞ്ഞ ലാക്ഷനീരാ-
ലെഴുമൊരു ചോപ്പു ശിരസ്സുകൊണ്ടു മയ്ക്കാം;
മുഴുമതിമുഖി! കോപരാഗവേഗം
നിഴലകലിക്കുക നിൻപ്രസാദമോൎത്താൽ. ൧൪

(പാദങ്ങളിൽവീഴുന്നു.)

വാസ—ആൎയ്യപുത്ര, എഴുനേല്ക്കു എഴുനേല്ക്കു. ഭവാൻെറ ഉള്ളറിഞ്ഞിട്ടും വെറുതെ കോപിക്കുന്ന എനിക്കല്ലേ നാണമില്ലെന്നാവുക? അതുകയാൽ അലട്ടൊഴിഞ്ഞു വാണാലും. ഞാൻ പോകയാണു്. (പുറപ്പെടുന്നു.)

കാഞ്ചു—തമ്പുരാട്ടി, ഇവിടുന്നു തെളിഞ്ഞരുളിയാലും. തൃക്കഴലിൽ വീണ തമ്പുരാനെ കൂട്ടാക്കാതെ എഴുന്നള്ളിയാൽ പിന്നീടു ദുഃഖിക്കേണ്ടിവരും.

വാസ—പോടി! നിനക്കെന്തറിയാം? പ്രസാദത്തിനല്ലൊരു കാലം!

കാഞ്ച—ഇവിടുത്തെ കല്പനപോലെ.

(രണ്ടാളും പോയി.)

രാജാ—ദേവി, പ്രസാദിച്ചാലും പ്രസാദിച്ചാലും!

വിദൂ—തോഴരേ, എഴുന്നേല്ക്കൂ എഴുന്നേല്ക്കൂ. ദേവി പോയിക്കഴിഞ്ഞു. ഇനി എന്തിനു കാട്ടിൽക്കിടന്നു കൂട്ടിനു വിളിക്കുന്നു?

രാജാ—(മുഖമുയർത്തിനോക്കീട്ട്) ഹാ! പ്രസാദിക്കാതെയോ ദേവി പോയതു്?

വിദൂ—പ്രസാദിച്ചില്ലെന്നോ! എന്നാലെങ്ങിനെയാണു നാം മെയ്യിൽ പരിക്കേല്ക്കാതെ തപ്പിപ്പിഴച്ചതു്?

രാജാ—കഥയില്ലാതെ എന്നെപ്പരിഹസിപ്പാനോ പിന്നെയും പുറപ്പെടുന്നതു്? ഭവാൻെറ നോട്ടക്കുറവിനാൽ എന്തെല്ലാം കുഴപ്പമാണുണ്ടാകുന്നതു്? നോക്കു,

പ്രേമത്താലിരുവർക്കുമേകവിധമാ-
  യന്യോന്യമന്നാനു നി-
സ്സീമാമോദമുദിച്ചുയർന്നു മറ-
  ന്നിബ്ഭോഷനൊന്നാമതായ്
മാമൂലിന്നിടിവേകിയെന്നു പൊറു-
  ത്തീടാതെ മദ്ദേവിയാം
പൂമെയ്യിന്നു വെടിഞ്ഞിടും പ്രണയസ-
  ഭവത്തിൽ ഫലം സഹ്യമോ?

ഹന്ത

വിദൂ—തോഴരെ, ദേവി എന്തുചെയ്യുമെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. സാഗരികക്കാണെങ്കിൽ കഷ്ടപ്പാടുകൊണ്ടു ജീവിതം ഭാരമായേതീരുകയുമുള്ളു.

രാജാ—വയസ്യ, അതു അങ്ങിനെതന്നെ

(അനന്തരം വാസവദത്തയുടെ ഉടുപ്പണിഞ്ഞു സാഗരിക പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സാഗ—നാലുകെട്ടിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടതു ദേവിയുടെ ഉടുപ്പണിഞ്ഞിട്ടാകയാൽ ഭാഗ്യംമൂലം ആൎക്കും എന്നെക്കണ്ടറിവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എങ്കിലും ഇനിയെന്താണു ഞാൻ ചെയ്യേണ്ടതു്? (കണ്ണുനീരൊഴുക്കിക്കൊണ്ടു് ചിന്തിക്കുന്നു.)

വിദൂ—അജ്ഞനെപ്പോലെ താങ്കൾ എന്തിനു പരുങ്ങുന്നു? ഇതിനു വല്ലൊരു മറുകൈയും ആലോചിക്കു.

രാജാ—ഇക്കാൎയ്യത്തിൽ ദേവിയെ പ്രസാദിപ്പിക്കയെന്നല്ലാതെ മറെറാരു മാൎഗ്ഗവും കാണ്മാനില്ല.

സാഗ—(ശോകത്തോടെ) തന്നെത്താൻ കെട്ടിത്തൂങ്ങി മരിക്കയാണു് ഇനി നല്ലതു്. രഹസ്യമറിഞ്ഞു സുസംഗതയെവിലക്കിയ ദേവിയുടെ പിടിയിൽനിന്നൊഴിയുവാൻ മറെറാരു വഴിയുമില്ല. ആകയാൽ ഈ അശോകച്ചുവട്ടിൽ ചെന്നു് ഇഷ്ടം നിറവേററട്ടെ. (പുറത്തിനടക്കുന്നു.)

രാജാ—വയസ്യ, എഴുന്നേല്ക്കു. നമുക്കു ദേവിയുടെ സമീപത്തേക്കുതന്നെ ചെല്ലുക.

വിദൂ—(ചെവിയോൎത്തു്) നില്ക്കു; കാൽപ്പെരുമാററമാണു് ആരോ കേൾക്കുന്നതു്. ദേവി പശ്ചാത്താപത്താൽ തിരിച്ചുവരികയായിരിക്കാം.

രാജാ—വയസ്യ, ദേവി മഹാനുഭാവയാകയാൽ അങ്ങിനെ സംഭവിച്ചേക്കാം. വേഗത്തിൽ സൂക്ഷ്മം അറിയൂ.

വിദൂ—ഓ അങ്ങിനെതന്നെ. (ചുററിനടക്കുന്നു.)

സാഗ—ഇതാ അശോകവൃക്ഷം. ഈ മുല്ലവള്ളി പാശമാക്കാം. (അങ്ങിനെചെയ്തു്) അയ്യോ! എന്റെ പിതാവേ, അയ്യോ! എന്റെ മാതാവേ, അശരണയായ ഞാൻ ഇതാ ഉയിർവെടിയുന്നു. (പാശം കഴുത്തിൽപിണയ്ക്കുന്നു.)

വിദൂ—(നോക്കിക്കൊണ്ടു്) ഈ സ്ത്രീ ആരായിരിക്കാം? (വീണ്ടും സൂക്ഷിച്ചുനോക്കീട്ടു്) എന്തു്! വാസവദത്താദേവി ആത്മഹത്യയ്ക്കു് ഒരുങ്ങുകയോ! (പരിഭ്രമത്തോടെ ഉച്ചത്തിൽ) തോഴരേ, രക്ഷിച്ചാലും രക്ഷിച്ചാലും! വാസവദത്താദേവി ഇതാ തൂങ്ങിമരിക്കുന്നു.

രാജാ—(സംഭ്രമത്തോടെ അടുത്തുചെന്നു കഴുത്തിൽനിന്നു പാശമകററിക്കൊണ്ടു്) അയി! സാഹസികേ, എന്തിനാണു് ഈ അകൃത്യം ചെയ്യുന്നതു്?

പ്രാണങ്ങളെൻകണ്ഠമണഞ്ഞു, പാശം
പ്രാണപ്രിയേ! ഗ്രീവയിൽ നീ പിണയ്ക്കൂ;
ഏണാക്ഷി! വഞ്ചിക്കുക ദാസനാമെൻ-
ത്രാണത്തിനായെങ്കിലുമിക്കടുപ്പം. ൧൯

സാഗ—(രാജാവിനെക്കണ്ടു സന്തോഷത്തോടെ ആത്മഗതം) തമ്പുരാനോ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നതു്! ഇദ്ദേഹത്തെ കാണുകയാൽ ഇനി കൃതാർത്ഥതയോടെ ജീവിതം വെടിയാമല്ലോ. (പ്രകാശം) തമ്പുരാനേ, പരാധീനയായ അടിയനു് ഈ തരം വഴുതിപ്പോയാൽ പിന്നെ

മരിപ്പാനും കഴിവില്ലാതാകാം. (പാശം പിന്നെയും കഴുത്തിൽ ചേൎക്കുന്നു.)

രാജാ—നോക്കീട്ട് ആരോമലായ സാഗരികയോ! (പാശമകററിക്കൊണ്ട്)

അരുതരു;—തതിമാത്രം സാഹസം ചെയ്യുവാനായ്
കരുതരുതയി! വേഗം വള്ളി വിട്ടെൻകഴുത്തിൽ,
ത്വരയൊടു പിരിയും മജ്ജീവിതത്തെത്തടുപ്പാ,-
നൊരുകുറി ഭുജപാശം ചേൎക്ക നീ ജീവിതേശേ! ൧൮

(കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു സ്പൎശസുഖം നടിച്ചുകൊണ്ട്) ആഹാ! വയസ്യ, അനഭ്രയായ സൌഭാഗ്യസുവൃഷ്ടി !!

വിദൂ—ശരിയാണു; ദേവി അകാലവാതാവലിയായി വന്നു തട്ടിനീക്കാതിരുന്നാൽ !

(അനന്തരം വാസവദത്തയും കാഞ്ചനമാലയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, അപ്രകാരം പാദങ്ങളിൽ വീണ ആൎയ്യപുത്രനെ ധിക്കരിച്ചുപോന്നതു കുറെക്കടപ്പമായി. ആകയാൽ അങ്ങോട്ടുതന്നെ ചെന്നു സമാധാനിപ്പിക്കാം.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടിക്കല്ലാതെ മററാൎക്കാണിങ്ങിനെ തോന്നുക? തമ്പുരാന് അനേകം കുററമുണ്ടെന്നിരിക്കട്ടെ. എന്നാൽ തമ്പുരാട്ടിക്കെങ്കിലും അതുകൂടാതെ കഴിക്കാമല്ലോ. ആകയാൽ ഇവിടുന്ന് എഴുന്നള്ളിയാലും.

(രണ്ടാളും ചുററിനടക്കുന്നു.)

രാജാ—ഓമനേ, ഇനിയും എന്തിനാണു ഭവതി എന്റെ മോഹം സാധിപ്പിക്കാൻ വൈകിക്കുന്നതു്?

കാഞ്ച—(ചെവിയോൎത്തു്)തമ്പുരാട്ടി, ആ കേൾക്കുന്നതു തമ്പുരാന്റെ തിരുമൊഴിയാണു്. അവിടുന്നു തിരുമന

സ്സിലെ പ്രസാരിപ്പിക്കാൻ എഴുന്നള്ളുകയാണെന്നു തോന്നുന്നു.

വാസ—(സന്തോഷത്തോടെ)എന്നാൽഞാൻപിന്നാലെ മറഞ്ഞുമെന്നു് ആര്യപുത്രന്റെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിക്കട്ടെ.

വിദൂ—സാഗരികേ, തോഴരോടു മറുവടി പറയുന്നതിൽ ഭവതിക്കെന്തിനാണു് ഈ സങ്കോചം?

വാസ.—(കേട്ടു വ്യസനത്തോടെ) കാഞ്ചനമാലേ, സാഗരികയും ഇവിടെത്തന്നെ ഉണ്ടല്ലോ. ഇനി ഇവരുടെ സമ്മാലാപമെല്ലാം കേട്ടതിനുശേഷം മതി അടുത്തുചെല്ലാൻ.

(രണ്ടാളും ചെവിയോർത്തു നിൽക്കുന്നു.)

സാഗ—തമ്പുരാനേ, ഇവിടുന്നു് എന്തിനാണു് ഇങ്ങിനെ ദാക്ഷിണ്യം നടിച്ചുകൊണ്ടു പ്രാണേശ്വരിയായ തമ്പുരാട്ടിയുടെ നേരെ അപരാധിയായി തീരുന്നതു്?

രാജാ—അയി! കളഭാഷിണി, ഭവതി പറഞ്ഞതു ശരിയല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ,

വീർപ്പാൽ കൊങ്കവിറയ്ക്കേ, ഞാൻ ചകിതനായ്
കമ്പിച്ചിടും; മിണ്ടിടാ-
പ്പോപ്പിൽ, തേന്മൊഴിയോതിടും; ഭ്രുകുടിയാൽ
തഞ്ചിക്കിലോ, കമ്പിടും;
ഏറ്റ്പ്പാടിത്തരമാഭിജാത്യമുറപോൽ
ദേവീപദോപാസയിൽ
കൈപ്പറവുന്നു; കളങ്കമററ രതിയോ
പ്രേമാസ്പദേ! നിന്നിലും!!
ഗ്രന്ഥ

വാസ—(കോപത്തോടെ അടുത്തുചെന്നു്) ആൎയ്യപുത്ര! വേണ്ടതുതന്നെ ഇതു്.

രാജാ—(വാസവദത്തയെക്കണ്ടു് ആത്മഗതം) സത്യമായും ഇതു സുഖക്കേടിനു കാരണമായിക്കലാശിക്കുമല്ലോ. ഇനി എന്താണു ഞാൻ ചെയ്യേണ്ടതു്? (പ്രകാശം) ദേവി, എന്നെ എന്തിനു വെറുതെ പഴിക്കുന്നു? വേഷച്ചേൎച്ചയാൽ ഇവളെ ഭവതിയാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ചാണു ഞങ്ങൾ ഇവിടേക്കു പോന്നതു്. എന്നാലും ഞാൻ ക്ഷമായാചനവും ചെയ്തുകൊള്ളുന്നു. (പാദങ്ങളിൽ വീഴുന്നു.)

വാസ—(കോപത്തോടെ) ആൎയ്യപുത്ര, എഴുന്നേല്ക്കു എഴുന്നേല്ക്കു. ഇനിയുമെന്തിനാണു് ആഭിജാത്യമുറപോൽ എന്നെ സേവിച്ചു കഴിയുന്നതു്?

രാജാ—(എഴുന്നേറ്റു് ആത്മഗതം) ഇതും ദേവി കേട്ടിരിക്കുന്നുവോ? എന്നാൽ ദേവിയെ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ ഇനി യാതൊരു വഴിയുമില്ല. (അധോമുഖനായി നില്ക്കുന്നു.)

വിദൂ—ഉടുപ്പൊന്നുപോലിരിക്കയാൽ ഭവതി കോപം മൂലം മരിക്കയാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ചു ഞാനാണു തോഴരെ ഇങ്ങോട്ടു കൊണ്ടുപോന്നതു്. ഈ ലതാപാശവും ഭവതിക്കുതന്നെ കാണാവുന്നതാണല്ലോ. (പാശം എടുത്തു കാട്ടുന്നു.)

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, ഈ കള്ളപ്പുള്ളിയെ ഈ വള്ളികൊണ്ടുതന്നെ കെട്ടിക്കൊണ്ടുവാ. (ചൂണ്ടിപ്പിടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്) വകതിരിവില്ലാത്ത ഈ ഞെളിച്ചിപ്പെണ്ണിനേയും മുമ്പോട്ടു തള്ളിനടത്തു്.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടിയുടെ കല്പനപോലെ. (വള്ളി കൊണ്ടു വിദൂഷകനെ കെട്ടുന്നു.)

വിദൂ—രക്ഷിക്കണേ രക്ഷിക്കണേ!

കാഞ്ച—പാഴ്ബ്രാഹ്മണ, അങ്ങുന്നു ചെയ്ത ദുർന്നയത്തിന്റെ ഫലം അനുഭവിക്കു. സാഗരികേ നീയും മുമ്പിട്ടുതന്നെ നടക്കു്.

സാഗ—(ആത്മഗതം) അയ്യോ കഷ്ടം! പുണ്യം ചെയ്യാത്തവളാകയാൽ ഇഷ്ടപ്രകാരം മരിപ്പാനും കഴിവില്ലാതായല്ലോ. എന്തുവേണം ഇനി മററുള്ളതെല്ലാം ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടു്?

വിദൂ—(രാജാവിനെ നോക്കി വിഷാദത്തോടെ) തോഴരേ, ദേവിയുടെ ബന്ധനത്തിൽ പെട്ടു നിസ്സഹായനായി കുഴങ്ങുന്ന ഈ നിരപരാധിയെ താങ്കൾ മറക്കരുതേ!

(വാസവദത്ത സാഗരികയേയും വസന്തകനേയും കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടു കാഞ്ചനമാലയോടുകൂടി പോയി.)

രാജാ—(വിഷാദത്തോടെ) കഷ്ടം! അയ്യോ കഷ്ടം!

തീരാക്കോപമുദിച്ചു പുഞ്ചിരി തുലോം
മാഞ്ഞുള്ള ദാരാസ്യമോ,
പാരം തർജ്ജിതയായ സാഗരികയിൽ
ചേർന്നോരു വല്ലായ്മയോ,
സ്വൈരം ദാസി തളച്ചുകററിയ സഖാ-
വേയോ വ്യഥാക്രാന്തനാ-
യോരെണ്ണൂ? നൊടിനേരമെങ്കിലുമിനി-
പ്പോക്കാനുമാളല്ല ഞാൻ! ൨൦

ആകയാൽ ഇനി ഇവിടെക്കിടന്നുതാമസിച്ചിട്ടു യാതൊരു ഫലവുമില്ല. അകത്തു ചെന്നു ദേവിയെത്തന്നെ സമാധാനിപ്പിക്കാം. (പോയി.)

സമാപ്തം എന്ന മൂന്നാമങ്കം

നാലാമങ്കം

(അനന്തരം രത്നമാലയെടുത്തു സുസംഗത പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സുസം—അയ്യോ! എൻെറ ഉററ ചങ്ങാതിയായ സാഗരികേ, നാണത്തിൻ വിളനിലമേ, കാണികളുടെ മിഴി കുളിർപ്പിക്കും പൂവെണ്ണിലാവേ, ഇപ്പോൾ എവിടെ വന്നാലാണു നിന്നെക്കാണുക? (കരഞ്ഞു, മേല്പോട്ടുനോക്കി നെടുവീർപ്പിട്ട്) അല്ലയോ ദൈവമേ, അങ്ങന്ന് അവളെ അതിസുന്ദരിയാക്കി സൃഷ്ടിച്ചതു മറെറാരു മട്ടിലാക്കി ഇങ്ങിനെ തള്ളിവിടാനായിരിക്കുമോ? വല്ല ബ്രാഹ്മണന്നും കൊടുപ്പാനായി അവൾ ഈ രത്നമാലയും എൻെറ കൈയിൽ തന്നിട്ടുണ്ട്. ഒരു ബ്രാഹ്മണനെയും കണ്ടു കിട്ടുന്നുമില്ല. (ചുററിനടന്നു നോക്കീട്ട്) ഓ! ആര്യവസന്തകനാണല്ലോ ഈ വരുന്നതു്. ഇനി ഇതു് ഇദ്ദേഹത്തിന്നു തന്നെ കൊടുക്കാം. (ചുററി നടക്കുന്നു.)

(അനന്തരം പ്രസന്നമുഖനായി വിദൂഷകൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വിദൂ—കൊള്ളാം! ഇന്നു തോഴർ വാസവദത്താദേവിയെ പ്രസാദിപ്പിക്കയാൽ ആ ശ്രീമതി എന്നെ തടവിൽനിന്നു വിടുവിച്ചു സ്വഹസ്തംകൊണ്ടുതന്നെ മോദകമേകി ഭക്ഷിപ്പിച്ചു. അവിടുന്നു രണ്ടുപട്ടും ഒരു ജോടു കടുക്കനും എനിക്കു തരികയുംചെയ്തു. ഇനി തോഴരെ ചെന്നു കാണാം. (ചുററിനടക്കുന്നു.)

സുസം—(കരഞ്ഞുകൊണ്ടടുത്തുചെന്ന്) ആൎയ്യവസന്തക, നില്ക്കൂ നില്ക്കൂ.

വിദൂ—സുസംഗതയോ! ഭവതി എന്തിനാണു കരയുന്നതു്? സാഗരികയ്ക്കു് ആപത്തൊന്നും പററീട്ടില്ലല്ലോ.

സുസം—ആൎയ്യ, അക്കാൎയ്യംതന്നെയാണു ഞാനും പറയുവാൻ ഭാവിക്കുന്നതു്. തമ്പുരാട്ടി ആ പാവത്തെ ഉജ്ജയിനിയിലേക്കു് അയക്കയാണെന്നു മുൻകൂട്ടിപ്പറഞ്ഞു പരത്തീട്ടു് അൎദ്ധരാത്രിയാകാറായപ്പോൾ എവിടേക്കോ മാററിയിരിക്കുന്നു.

വിദൂ—(ഉള്ളിൽതട്ടിയ വേദനയോടെ) അമ്പ! ദേവി ചെയ്തതു വളരെ കഷ്ടമായി.

സുസം—ജീവിതത്തിൽ ആശയററ അവൾ "ആൎയ്യവസന്തകനു കൊടുത്താലും" എന്നു പറഞ്ഞു് ഈ രത്നമാലയും തന്നയച്ചിട്ടുണ്ടു്. ആകയാൽ ആൎയ്യൻ ഇതു കൈക്കൊണ്ടാലും.

വിദൂ—(കണ്ണുനീരോടെ) സുസംഗതേ, കാൎയ്യങ്ങളെല്ലാം ഇങ്ങിനെ കുഴപ്പത്തിലായിരിക്കെ ഇതു വാങ്ങുവാൻ എനിക്കു നന്നെ മടിയുണ്ടു്. (കരയുന്നു.)

(സുസംഗത കരഞ്ഞുകൊണ്ടു രത്നമാല വിദൂഷകന്റെ അടുക്കലേക്കു കൊണ്ടുചെല്ലുന്നു.)

വിദൂ—(വാങ്ങി, നോക്കീട്ടു്) എവിടെനിന്നാണു സാഗരികയ്ക്കു വിലപിടിച്ച ഈ പണ്ടം കിട്ടിയതു്?

സ്വസം — ആൎയ്യ, ഇതറിവാനുള്ള കൌതുകത്താൽ ഞാനും അവളോടു ചോദിക്കയുണ്ടായി.

വിദൂ — എന്തായിരുന്നു മറുവടി?

സ്വസം — അവൾ അപ്പോൾ ചുട്ടുനെടുവീൎപ്പോടെ "ആ കഥ പറഞ്ഞിട്ടെന്തുവേണം" എന്നു ചോദിച്ചു കരയുവാനാണു തുടങ്ങിയതു്.

വിദൂ — ആ സ്ത്രീമതി എല്ലാംകൊണ്ടും മഹാകുലീനയാണെന്നു് ഈ വിശിഷ്ടാലങ്കാരംതന്നെ വിളിച്ചു പറയുന്നുണ്ടു്.

സ്വസം — ആൎയ്യ, തമ്പുരാൻ തമ്പുരാട്ടിയുടെ കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നു തിരിച്ചു സ്ഫടികമണ്ഡപത്തിലേക്കു് എഴുന്നള്ളീട്ടുണ്ടു്. ആൎയ്യൻ അവിടേക്കു ചെന്നാലും. തമ്പുരാട്ടിയുടെ അടുക്കലേക്കു ഞാനും തിരിക്കട്ടെ.

(രണ്ടാളും പോയി.)

പ്രവേശകം

(അനന്തരം ഇരുന്നുകൊണ്ടു രാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാജാ — (നെടുവീൎപ്പിട്ടു്)

തട്ടിപ്പോടാണയിട്ടും, പ്രിയവചനമുര-
ച്ചും, ഹിതംനോക്കിനിന്നും,
ചേട്ടത്തം സമ്മതിച്ചും, ചലവൃത സഖിയെ-
ക്കൊണ്ടു ചൊല്ലിച്ചുമേവം
ചിട്ടെന്ന്യേക്കാല്ക്കൽവീണും പണികളിവനഹോ!
ചെയ്തുവയ്ക്കുക കാന്താ-
അട്ടാററാൻ കഴിയായെങ്കിലുമതു മിഴിനീ-
രേററലിഞ്ഞാററു താനേ!! ൧

(ഉൽക്കണ്ഠിതനായി നെടുവീർപ്പിട്ടു്) ദേവി പ്രസാദിച്ചിരിക്കയാൽ സാഗരികയെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരംതന്നെയാണു് ഇപ്പോൾ എന്നെ അലട്ടുന്നതു്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ,

പുത്തൻപ്രേമരസത്തിനാലമിതമാം
മുത്തോടു പുല്കുമ്പോഴെൻ-
ഏതിൽ കാമശരംകടന്നപഴുതിൽ-
ക്കൂടിതപിച്ചുന്നഹോ!
പൊൽത്താരിന്റെ മൃദുത്വമെന്നൊടു പിണ-
ങ്ങിക്കൊണ്ടു പോരാടിടും
നൽത്തന്വംഗമലിഞ്ഞുപുക്കു നിവസി-
ച്ചീടുന്ന മൽക്കാന്തയാൾ. ൨

എനിക്കു വിശ്വാസഭാജനമായുള്ള വസന്തകനേയും ദേവി തടവിലിട്ടിരിക്കുന്നു. ആരോടാണു് ഇനി ഞാൻ സങ്കടം പറയേണ്ടതു്?

(അനന്തരം വിദൂഷകൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വിദൂ—(രാജാവിനെക്കണ്ടു്) തോഴർ ഇതാ നിർഭരമായ ഉൽക്കണ്ഠയാൽ നന്നെച്ചടച്ചു ലാവണ്യമേറിയ മെയ്യോടെ, ഉദിതനായ ദ്വിതീയാചന്ദ്രനെന്നപോലെ, അധികമായി വിളങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അടുത്തുചെല്ലട്ടെ. (അങ്ങിനെചെയ്തു്) തോഴരേ, താങ്കൾക്കു മേന്മപുലരട്ടെ. ദേവി എന്നെ തടവിലാക്കിയാലും, ഭാഗ്യത്താൽ എനിക്കു താങ്കളെ വീണ്ടും കാണ്മാൻ കഴിഞ്ഞു.

രാജാ—(സന്തോഷത്തോടെ ആലിംഗനംചെയ്തിട്ടു) വയസ്യ, ഭവാന്റെ വേഷംതന്നെ ദേവീപ്രസാദത്തെ വെളിപ്പെടുത്തി. ഇനി സാഗരികയെക്കുറിച്ചുള്ള വൎത്തമാനം പറഞ്ഞാലും.

(വിദൂഷകൻ തലതാഴ്ത്തിനില്ക്കുന്നു.)

രാജാ—എന്താണു ഭവാൻ മിണ്ടാതിരിക്കുന്നതു്?

വിദൂ—അപ്രിയമറിയിപ്പാൻ മടിച്ചിട്ടു്.

രാജാ—(ശങ്കയോടെ) അപ്രിയമോ അറിയിപ്പാൻ ഉള്ളതു്? അയ്യോ! എന്റെ കാമന ഊഴിവെടിഞ്ഞിരിക്കുമെന്നതു തെളിവായല്ലോ. (മൂൎച്ഛിക്കുന്നു.)

വിദൂ—(സംഭ്രമത്തോടെ) തോഴരെ, ആശ്വസിച്ചാലും ആശ്വസിച്ചാലും.

രാജാ—(ആശ്വസിച്ചു കണ്ണുനീരോടെ)

പുല്ലായ്ത്തള്ളുക ദക്ഷിണനതാമകലി-
ച്ചോരെന്നെ ദൂരത്തു; ഞാൻ
ചൊല്ലുംമട്ടിലുദാരതാവശ്യതയോടെൻ-
പ്രാണങ്ങളേ! വാഴ്ക;
കില്ലി,-ല്ലാശു ഗമിച്ചിടായ്കിൽ, തൃഷിത-
ന്മാരായിട്ടും നിങ്ങ;-ളൊ-
ട്ടല്ലല്ലോ വഴി ദന്തിഗാമിനി ബലാൽ
പിന്നിട്ടിരിക്കുന്നതും! ൩

വിദൂ—തോഴരേ, മറെറാന്നും ശങ്കിക്കേണ്ട. ദേവി ആ തപസ്വിനിയെ ഉജ്ജയിനിയിലേക്ക് അയച്ചിട്ടുണ്ടത്രേ. അതുകൊണ്ടാണു ഞാൻ അപ്രിയമെന്നു പറഞ്ഞതും.

രാജാ—കഷ്ടം! ദേവിക്ക് എന്നിൽ കൂറില്ലാതായല്ലോ.

വിദൂ—എന്നുതന്നെയല്ല, സാഗരിക എനിക്കു തരുവാനായി ഈ രത്നമാലയും സുസംഗതയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തയച്ചിരുന്നു.

രാജാ—എന്നെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ മറെറന്താണുള്ളതു്? (രത്നമാലവാങ്ങി മാറിലണച്ച്) ആഹാ!

പ്രിയാംഗശ്ലേഷമഹോത്സവത്തിനാ-
ലുയർന്ന രത്നാവലി ഭാഗ്യമററിതാ
വിയോഗമാർന്നെൻതനുവിന്നണഞ്ഞു ത-
ദ്വയസ്യയെന്നോണമതീവ സാന്ത്വനം! ൪

വയസ്യ, ഇതു ഭദ്രമായി വെച്ചു വേണ്ടപ്പോഴും അണിഞ്ഞുകൊള്ളൂ.

വിദൂ—അങ്ങിനെതന്നെ. (വാങ്ങിമറച്ചുവെക്കുന്നു.)

രാജാ—(കണ്ണുനീരോടെ) വയസ്യ, ഇനി സാഗരികയെ കാണ്മാനും ഞെരുക്കമാകുമല്ലോ.

വിദൂ—തോഴരേ, ഇങ്ങിനെ പറയരുതു്. ദേവിയുടെ അകമ്പടിക്കാരിൽ ആരെങ്കിലും അടുത്തെങ്ങാനും ഉണ്ടായേക്കാം.

(അനന്തരം വാളെടുത്തുകൊണ്ടു വസുന്ധര പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വസു—തമ്പുരാൻ ജയിച്ചാലും. രുമണ്വാനാൽ അയക്കപ്പെട്ട വിജയവർമ്മാവ് എന്തോ ഒരു സന്തോഷ വർത്തമാനം ഉണർത്തിപ്പാൻ ആഗ്രഹിച്ചു പള്ളി വാതിൽക്കൽ കാത്തുനില്ക്കുന്നു.

രാജാ—വസുന്ധരേ, എന്നാൽ വേഗം കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവാ.

വസുന്ധര ഇവിടത്തെ കല്പനപോലെ. (പോയി വിജയവർമ്മാവിനോടുകൂടി തിരിച്ചുവന്നു്) വിജയവർമ്മാവേ, ഇതാ തമ്പുരാൻ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നു. തിരുമുമ്പിലേക്ക് ചെന്നാലും.

വിജ-(അടുത്തുചെന്നു) തിരുമേനി ജയിച്ചാലും. രുമണ്വാന്റെ വിജയത്താൽ ഇവിടേക്കു മേന്മ പുലരട്ടെ.

രാജാ— (സന്തോഷത്തോടെ) കോസലത്തെ ജയിച്ചുവോ?

വിജ—ഉവ്വ്; ഇവിടത്തെ പ്രസാദത്താൽ.

രാജാ—രുമണ്വാൻ, വളരെ നന്നായി! കുറച്ചിടകൊണ്ടു സാധിച്ച കാര്യം വലിയതുതന്നെ. വിജയവർമ്മൻ, ആ വർത്തമാനം വിവരിച്ചുതന്നെ പറയു.

വിജ—തിരുമേനി കേട്ടരുളിയാലും. അടിയങ്ങൾ ഇവിടത്തെ വരുതിപ്രകാരം എണ്ണമററ കരിതുരഗപത്തികളെക്കൊണ്ടു് ആക്രമിച്ചുകൂടാത്ത പെരുമ്പടയുമായി

വിടകൊണ്ടു്, ഏതാനും നാളുകൾക്കുള്ളിൽ വിന്ധ്യനിൽ കോസലേശനുള്ള കോട്ടയുടെ ദ്വാരത്തിലെത്തി, ആ വഴി മുടക്കിക്കൊണ്ടു പാളയമടിച്ചു പാർത്തു.

രാജാ—ശരി! പിന്നീട്?

വിജ—അപ്പോൾ കോസലേശനും ആ പരിഭവം പൊറുക്കാനാളാകാതെ അവിടത്തെ ആനപ്പടയെ ഒരുക്കി നിരത്തി.

വിദൂ—വിജയവർമ്മൻ, എന്റെ ഉള്ളു പതറുന്നു. വേഗമാവട്ടെ.

രാജാ—പിന്നീടുണ്ടായതും കേൾക്കട്ടെ.

വിജ—തിരുമേനി,

പോരാട്ടത്തിനുറച്ചു ശത്രു തരസാ
വിന്ധ്യാദ്രി വിട്ടായതിൻ-
നേരൊത്തുള്ള ഗജേന്ദ്രമേഘഘടയാൽ
ദിക്കും മറച്ചെത്തിനാൻ.
സ്വൈരം തൽക്കരിപംക്തി പത്തിയെ വിമ-
ർദ്ദിക്കെ;-ശ്ശരൗഘം ചൊരി-
ഞ്ഞാരാൽ ചെന്നു വിലക്കി മാററലരെയും
വേഗം തുരത്താൻ മുദാ. ൯

അത്രതന്നെയുമല്ല,

ഘോരാസ്ത്രാന്യോന്യഘട്ടോത്ഥിതകടുരണിതം,
വർമ്മവാന്തസ്ഫുലിംഗം,
നാരാചോൽക്കാകൃത്തശീർഷം, ക്ഷരദസൃഗപഗാ-
വ്യൂഢ,-മെന്നിത്തരത്തിൽ
പോരാട്ടമ്പോൾ സപത്നപ്പട പിഴുതവനാം
കോസലേശന്റെ കണ്ഠം
ക്രൂരഖഡ്ഗസ്സുവൃത്താനതിചതുരതയോ-
ടേകനായ് ത്താൻ രുമണ്വാൻ. ൯

വിദൂ—തോഴരേ, താങ്കൾക്കു ശ്രേയസ്സു വളരട്ടെ. ജയിച്ചതു നമ്മൾതന്നെ.

രാജാ—കോസലേശ, ഭവാൻ കേമൻതന്നെ. മാററലരെക്കൊണ്ടും ഇങ്ങിനെ പുകഴ്ത്തിക്കുമാറു പോരിൽ പൌരുഷം കാട്ടുകയാൽ, ഭവാനു നേരിട്ട മരണവും കൊണ്ടാടത്തക്കതായി. വിജയവർമ്മൻ, പിന്നീട്?

വിജ—രുമണ്വാൻ പിന്നീടു തന്റെ അനുജനായ ജയവർമ്മാവിനെ കോസലത്തിൽ ആക്കീട്ടു പോരിൽ പരിക്കേററ പടയുമായി പതുക്കെപ്പതുക്കെ വന്നു് ഇതാ എത്താറായി.

രാജാ—വസുന്ധരേ, നമ്മുടെ പ്രസാദത്തിന്റെ ഫലമായി ഇദ്ദേഹത്തെ സമ്മാനിപ്പാൻ യൌഗന്ധരായണനെ അറിയിക്കു്.

വസു—ഇവിടുത്തെ കല്പനപോലെ. (വിജയവർമ്മാവിനോടുകൂടി പോയി.)

(അനന്തരം കാഞ്ചനമാല പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു—"കാഞ്ചനമാലേ, നീ ചെന്ന് ഈ ഐന്ദ്രജാലികനെ ആര്യപുത്രനു പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുക്ക" എന്ന്. തമ്പുരാൻ ഇതാ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നു. തിരുമുമ്പിലേക്കു ചെല്ലട്ടെ. (അങ്ങിനെ ചെയ്തു്) തിരുമേനി ജയിച്ചാലും. തമ്പുരാട്ടി തിരുമനസ്സറിയിക്കുന്നു—"ശംബരസിദ്ധി എന്നു പേരായ ഒരു ഐന്ദ്രജാലികൻ ഉജ്ജയിനിയിൽനിന്നു വന്നിട്ടുണ്ട്. ആര്യപുത്രൻ അദ്ദേഹത്തെ കാണേണ്ടതാണ്" എന്ന്.

രാജാ—ഐന്ദ്രജാലികനിൽ എനിക്കും വലിയ താൽപര്യമാണുള്ളതു്. ആകയാൽ അദ്ദേഹത്തെ വേഗം കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവാ.

കാഞ്ച—ഇവിടുത്തെ കല്പനപോലെ. (പോയി പീലിക്കെട്ടേന്തിയ ഐന്ദ്രജാലികനോടുകൂടി വീണ്ടും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഐന്ദ്ര—

നമിപ്പിനിന്ദ്രജാലത്താൽ ഭ്രമിപ്പിക്കുന്നൊരിന്ദ്രനെ
സീമാതീതയശസ്സുറ്റും കേമൻ ശംബരനേയുമേ ൬

കാഞ്ച—(അടുത്തുചെന്ന്) തമ്പുരാനേ, ഐന്ദ്രജാലികൻ ഇതാ എത്തിയിരിക്കുന്നു.

ഐന്ദ്ര—തിരുമേനി ജയിച്ചാലും.

മന്നിലമ്പിളി, വിയത്തിലദ്രി, നീ-
രിന്നകത്തനല,-നന്തിയുച്ചയിൽ
ഇന്നതാണിവയിൽ ദർശനീയമെ-
ന്നോന്നരയ്ക്കിലതു കാട്ടിടാമുടൻ. വൃ

അല്ലെങ്കിൽ ചുരുക്കി ഉണർത്തിച്ചേക്കാം.

ശപഥവുമഥമിന്നു ചെയ്തിടുന്നേൻ
നൃപ! തവ ദർശനവാഞ്ഛയുള്ളതേതും
വിപുലതരപടുതയോടു കാട്ടാം
സപദിയിവൻ ഗുരുമന്ത്രവൈഭവത്താൽ. നം

വിദൂ—തോഴരേ, എന്തൊരു ഗർവ്വമാണിതു്! ഇദ്ദേഹത്തിന്നു ചെയ്വാൻ കഴിയാത്തതായി ഒന്നുമില്ലത്രെ.

രാജാ—കാഞ്ചനമാലേ, ചെന്നു ദേവിയെ അറിയിക്കു്—"ദേവിയുടെ നാട്ടുകാരനാണല്ലോ ഈ ഐന്ദ്രജാലികൻ. മററാരും ഇല്ലാത്തതാണു് ഈ സ്ഥലവും. അതുകൊണ്ടു ദേവി ഇവിടേക്കു വരുന്നതായാൽ ഒരുമിച്ചു തന്നെ ജാലവിദ്യ കാണാം" എന്നു്.

കാഞ്ച—ഇവിടുത്തെ കല്പനപോലെ. (പോയി വാസവദത്തയോടുകൂടി വീണ്ടും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, ഉജ്ജയിനിയിൽനിന്നു വന്ന ആളാകയാൽ ഈ ഐന്ദ്രജാലികനിൽ എന്തെന്നില്ലാത്ത താൽപര്യമാണു് എനിക്കുളവാകുന്നതു്.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടിക്കു കലാഭിമാനം ഉള്ളതുകൊണ്ടാണു തിരുവുള്ളത്തിൽ ഇങ്ങനെ തോന്നുന്നതു്. ഇവിടുന്നു് എഴുന്നള്ളിയാലും.

വാസ—(അടുത്തുചെന്നു്) ആര്യപുത്രൻ ജയിച്ചാലും.

രാജാ—ദേവി, ഇദ്ദേഹം വലിയ വമ്പെല്ലാം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ആകയാൽ ജാലവിദ്യ കാണണം. ദേവിയും അടുത്തുതന്നെ ഇരിക്ക.

(വാസവദത്ത ഇരിക്കുന്നു.)

രാജാ—ഇനി ആരംഭിക്കാം.

ഐന്ദ്ര—ഇവിടത്തെ കല്പനപോലെ. (പീലിക്കെട്ടു് ഇളക്കിക്കൊണ്ടു്)

ഹരിഹരവിധിമുഖ്യരായി മേവും
സുരരെയുമിന്ദ്രനെയും വിയത്തിലിപ്പോൾ
നരവര! സുരസിദ്ധചാരണസ്ത്രീ-
നിര നൃത്തിചെയ്യുമതും കാട്ടിടാം ഞാൻ. ൧൦

(എല്ലാവരും മേല്പോട്ടുനോക്കി അത്ഭുതം നടിക്കുന്നു.)

രാജാ—(പരിഭ്രമിച്ചെഴുന്നേറ്റു്) ആശ്ചര്യമാശ്ചര്യം! ദേവി, വാനിലേക്കു നോക്കു!

അല്ലിത്താരിനകത്തിതാ വിധി, വിധു-
ക്കീറൊന്നണിഞ്ഞീശനും,
വില്ലബ്ജംഗദചക്രമെന്നിവ ധരി-
ച്ചീടും ചതുർബ്ബാഹുവും,
സ്വർല്ലോകേശനുമുണ്ടിതാ നിജഗജ-
ത്തിന്മേൽ, സുരന്മാരിതാ-
ചൊല്ലേറും സുരനാരിമാരുമഴകോ-
ടാടിക്കളിപ്പുണ്ടിതാ! ൧൧

വിദൂ—(അപവാരണംചെയ്തു്) ഹേ! കൊള്ളരുതാത്ത ഐന്ദ്രജാലിക, ദേവന്മാരേയും അപ്സരസ്സുകളേയും മററും കാണിച്ചിട്ടു് എന്തുവേണം? തോഴരുടെ പ്രസാദം വേണമെങ്കിൽ സാഗരികയെത്തന്നെ കാട്ടിക്കൊടുത്താലും.

(അനന്തരം വസുന്ധര പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വസു—തമ്പുരാൻ ജയിച്ചാലും. അമാത്യനായ യൌഗന്ധരായണൻ തിരുമനസ്സറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നു—"വിക്രമബാഹുവിന്റെ മന്ത്രിയായ വസുഭൂതിയെ കഞ്ചുകിയായ ബാഭ്രവ്യനോടുകൂടി ഇതാ അയച്ചുകൊള്ളുന്നു. ഈ ശുഭമുഹൂൎത്തത്തിൽതന്നെ ദേവൻ അവരെ കാണേണ്ടതാണു്. കാൎയ്യശേഷവും നിവൎത്തിച്ചു് ഇവനും എത്തിക്കൊള്ളാം" എന്നു്.

വാസ—ആൎയ്യപുത്ര, എന്നാൽ ഈ ജാലവിദ്യ കാണൽ നിറുത്തിവെക്കാം. മാതുലന്റെ കോവിലകത്തുനിന്നു പ്രധാനമന്ത്രിയായ വസുഭൂതി വന്നിട്ടുണ്ടല്ലോ. അദ്ദേഹത്തെ കാണുകയാണു് ആൎയ്യപുത്രൻ ഇപ്പോൾ ചെയ്യേണ്ടതു്.

രാജാ—ഭവതി പറയുംപോലെ. (ഐന്ദ്രജാലികനോടു്) ഭദ്ര, ഇനി കുറച്ചുനേരം വിശ്രമിക്ക.

ഐന്ദ്രജാലികൻ—ഇവിടുന്നു കല്പിക്കുംപോലെ. എന്നാൽ ഒരു വിദ്യയുംകൂടി കാട്ടാനുള്ളതു് ഇവിടുന്നു തൃക്കൺപാൎത്തേ കഴിയൂ.

രാജാ—ഓ കണ്ടുകൊള്ളാം.

വാസ—കാഞ്ചനമാലേ, നീ ചെന്നു് ഇദ്ദേഹത്തിന്നു സമ്മാനം കൊടുപ്പിക്കു്.

കാഞ്ച—തമ്പുരാട്ടി കല്പിക്കുംപോലെ. (ബാഭ്രവ്യനോടുകൂടി പോയി.)

രാജാ—വയസ്യ, ഇവൻ ചൊന്ന വസുഭൂതിയെ എതിരേററു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരു.

വിദൂ—താങ്കൾ അരുളുംപോലെ. (വസുന്ധരയോടുകൂടി പോയി.)

(അനന്തരം വസന്തകനോടുകൂടി വസുഭൂതിയും ബാഭ്രവ്യനും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

വസു—(പുറം നോക്കി വിസ്മയത്തോടെ) അഹോ! ഈ രാജധാനിയിലെ ഒരു സമ്പത്തു്!!

കല്യാണശേഷക്ഷണകൌതുകത്തിനിടിവേ-
കന്നു കരിപ്രൌഢി; നി-
സ്തുല്യാമോദമിയററീടുന്നു നൃപസം-
സൽഗീതിമാധുര്യവും;
വൈദഗ്ദ്ധ്യം സിംഹളഭൂപസദ്വിഭവ-
ത്തിന്നും ചമയ്ക്കുന്നുവോ
കല്യാണാസ്പദകക്ഷ്യയും? കുതുകിയായു്
ദ്വാരത്തിലും നില്പു ഞാൻ! ൧൨

കഞ്ചു—ഇന്നു സ്വാമിയെക്കാണ്മാൻ ഭാവിക്കുന്നതു പലനാളും കഴിഞ്ഞതിന്നു ശേഷമാകയാൽ സന്തോഷാധിക്യംമൂലം ഞാൻ ഏതോ ഒരവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു.

വിറയ്ക്കുന്നു ഗാത്രം പരിഭ്രാന്തിയാലും;
കറയ്ക്കുന്നു കണ്ണീരുമെൻകാഴ്ച; വാക്കോ
പുറത്തേക്കുഴാ ഗൽഗദത്താലു;-മേവം
നിറഞ്ഞതാമേ മോദം ജരയ്ക്കുകൾ ചെയ്പ്പൂ! ഹന്ത

വിദൂ—അമാത്യൻ ഇതിലേ വന്നാലും.

വസു—(വിദൂഷകന്റെ കഴുത്തിലുള്ള രത്നമാലകണ്ട് അപവാരണംചെയ്ത്) ബാഭ്രവ്യ, ദേവൻ രാജപുത്രിക്ക പ്രസ്ഥാനകാലത്തേകിയ ആ രത്നമാലതന്നെയാണല്ലൊ ഇത്.

കഞ്ചു—(സൂക്ഷിച്ചു നോക്കീട്ട് അപവാരണം ചെയ്ത്) അമാത്യ, എല്ലാംകൊണ്ടും ഇതും അതുപോലെതന്നെ ഇരിക്കുന്നു. ആകയാൽ ഇതെങ്ങിനെകിട്ടിയെന്നു ഞാൻ വസന്തകനോടു ചോദിക്കട്ടെയോ?

വസു—(അപവാരണംചെയ്ത്) എയ്! വേണ്ട; അനേകം രത്നങ്ങളുള്ള ഈ കോവിലകത്ത് നിന്നു മറ്റൊന്നിന്റെ ഛായയുണ്ടായി എന്നു വരാം.

വിദൂ—അമാത്യ, ഇതാ വത്സരാജൻ. അടുത്തു ചെന്നാലും.

വസു—(അടുത്തുചെന്ന്) ദേവൻ വിജയിയായി ഭവിച്ചാലും.

രാജാ—വസുഭൂതേ, ഭവാന്നു സ്വാഗതം. ഇതാ പീഠം. ഇവിടെ ഇരിക്കാം.

(വസുഭൂതി ഇരിക്കുന്നു.)

കഞ്ചു—ദേവ, ബാഭ്രവ്യൻ ഇതാ വന്ദിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

രാജാ—ബാഭ്രവ്യ, വരൂ ഇവിടെ ഇരിക്ക.

(കഞ്ചുകി ഇരിക്കുന്നു.)

വാസ—അമാത്യ, വാസവദത്ത ഇതാ ഭവാനെ വണങ്ങുന്നു.

വസു—ആയുഷ്മതി, ഭവതിക്ക വത്സരാജസദൃശനായ ഒരു പുത്രൻ ഉണ്ടാവട്ടെ.

രാജാ—അമാത്യവസുഭൂതേ, ശ്രീമാനായ സിംഹളേശനു കുശലമാണല്ലോ.

വസു—(മേല്പോട്ടുനോക്കി നെടുവീർപ്പിട്ടു്) ദേവ, ഇവൻ എന്താണു ഭവാനോടു പറയേണ്ടതു് എന്നറിയുന്നില്ല.

വാസ—(വിഷാദത്തോടെ ആത്മഗതം) അയ്യോ കഷ്ടം! എന്റെ ഉള്ളു പിടയുന്നു. എന്താണാവോ വസുഭൂതി വെളിപ്പെടുത്താൻ ഭാവിക്കുന്നതു്?

രാജാ—വസുഭൂതേ, എന്താണെന്നു പറയൂ. സംഭ്രാന്തനെന്നപോലെ ഇരിക്കുന്നുവല്ലോ ഭവാൻ!

കഞ്ചു—അമാത്യ, പിന്നീടായാലും ഇതു് ഉണർത്തിച്ചു കഴിയും. അങ്ങിനെയിരിക്കെ അതു് ഇപ്പോഴാക്കുന്നതെ?

വസു—(കണ്ണീരോടെ) ദേവ, മന്ദഭാഗ്യനായ ഇവൻ ഇതാ അറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നു. വാസവദത്താദേവി തീപ്പെട്ടു എന്നറിഞ്ഞതിനുശേഷം ഇവിടുന്നു മുമ്പുതന്നെ പ്രാർത്ഥിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നതനുസരിച്ചു സിംഹളേശ്വരൻ സ്വപുത്രിയായ രത്നാവലിയെ ഇവിടേക്കുതന്നെ നൽകുവാനുറച്ചു.

രാജാ—(അപവാരണംചെയ്തു്) ദേവി, എന്താണിതു്? ഭവതിയുടെ മാതുലന്റെ മന്ത്രി ശുദ്ധമേ നുണ പറയുന്നുവല്ലോ.

വാസ— (അപവാരണംചെയ്തു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) ആര്യപുത്ര, ആരായിരിക്കാം അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.

വിദൂ—അമാത്യ, ആ രാജകുമാരിക്കു പിന്നെ എന്തു സംഭവിച്ചു?

വസു—ആയുഷ്മാന്റെ അടുക്കലേക്കു സരത്നമാലയായി ഞങ്ങളോടൊന്നിച്ചു് അയക്കപ്പെട്ട ആ കന്യക വഴിക്കു കപ്പലുടയുകയാൽ സമുദ്രത്തിൽ ആണ്ടുപോയി. (കീഴ്പോട്ടുനോക്കി കരയുന്നു.)

വാസ—(കണ്ണുനീരോടെ) അയ്യോ! അനുജത്തി, നീ ഇപ്പോൾ എവിടെയായിരിക്കും? എന്താണു മറുവടി പറയാത്തതു്?

രാജാ—ദേവി, സമാശ്വസിക്കു സമാശ്വസിക്കു. വിധിയുടെ വിളയാട്ടം ഇന്നിന്നമട്ടിലാണെന്നു് ആർക്കറിയാം? കപ്പലുടയുകയാൽ സമുദ്രത്തിൽ ആണ്ടിട്ടും രക്ഷപ്പെട്ടുപോന്ന വസുഭൂതിബാഭ്രവ്യന്മാർതന്നെ ഇതിനു് ഒരു ദൃഷ്ടാന്തമാണല്ലോ.

വാസ—ആര്യപുത്ര, അതു വാസ്തവംതന്നെ. എന്നാൽ എനിക്കു് അത്രയ്ക്കുള്ളൊരു ഭാഗ്യം വേണ്ടേ?

രാജാ—ബാഭ്രവ്യ, ഇതെന്തെല്ലാമാണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.

കഞ്ചു—ദേവൻ കേട്ടരുളിയാലും.

(അണിയറയിൽ)

കോട്ടംവിട്ടുള്ള നാളച്ചുരുളുകൾ വിതറി-
സ്വർണ്ണശൃംഗാള സൌധ-
ക്കൂട്ടത്തിന്നേകി, ലീലാഗിരി നിജവപുകയാൽ
കാറണിത്തൊണ്ടാക്കി,
തോട്ടം ചുട്ടൊട്ടുപൊട്ടി,-ച്ചുണ്ടലികളെ വിറ-
പ്പിച്ചുകൊണ്ടഗ്നിദേവൻ
പൊട്ടുന്നന്തഃപുരത്തിൽ പടുതയൊടു പട-
ർന്നുല്ലസിക്കുന്നു മേന്മേൽ ൧൪

രാജാ—അയ്യോ കഷ്ടം! വാസവദത്താദേവി തീയിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കുമല്ലോ.

ലാവാണകത്തിലൊരുകാലമുദിച്ചുയർന്ന
ദേവീപ്രദാഹകഥ വാസ്തവമാകുവാനോ
ഈ വഹ്നിദേവനിഹ വാസവദത്തയിൽത്താൻ
കൈവെച്ചിടേണ്ടതിനൊരുങ്ങി വളർന്നിടുന്നു? ൧൫

ഹാ! പ്രിയേ വാസവദത്തേ!

വാസ—ആര്യപുത്രൻ രക്ഷിച്ചാലും രക്ഷിച്ചാലും.

രാജാ— അടുത്തിരുന്നിട്ടും സംഭ്രമാധിക്യംമൂലം എനിക്കു ദേവിയെക്കാണ്മാൻ കഴിയാതായല്ലോ. (കൈക്കു പിടിച്ചു) ദേവി, സമാശ്വസിക്കു സമാശ്വസിക്കു.

വാസ—ആൎയ്യപുത്ര, എന്നെപ്പററിയല്ല ഞാൻ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞതു്. കഠിനയായ ഞാൻ വിലങ്ങിച്ചിട്ടിരിക്കുന്ന സാഗരികയ്ക്കാണു് ആപത്തു്. ആൎയ്യപുത്രൻ ഇപ്പോൾ അവളെയാണു രക്ഷിക്കേണ്ടതു്.

രാജാ—ദേവി, ഞാൻ ഇതാ ചെന്നേക്കാം.

വസ—ദേവ, എന്തിനു വെറുതെ ശലഭവൃത്തി കൈയേല്ക്കുന്നു?

കഞ്ചു—ദേവ, വസുഭൂതി ചോദിച്ചതു ന്യായമാണല്ലോ.

വിദൂ—(ഉത്തരീയത്തിൽ പിടികൂടി രാജാവിനെ തടഞ്ഞുകൊണ്ടു്) വീണ്ടുവിചാരം കൂടാതെ ഇങ്ങിനെ ചെയ്യരുതു്.

രാജാ—(ഉത്തരീയം ഉപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു്) സാഗരികയാണു തീയിലകപ്പെട്ടതു്. ഇനിയും എന്തിനു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു? (ധൂമബാധ നടിച്ചുകൊണ്ടു്)

അണഞ്ഞുകൊൾക വീതിഹോത്ര! ധൂമജാലമെന്തിനി-
ങ്ങണയ്പു? കീലചക്രവും വളൎത്തിടുന്നു നീ വൃഥാ!
ഗണിക്കുമോ, പ്രിയാവിയോഗഘോരകല്പവഹ്നിയും
തൃണീകരിച്ചിരിക്കുമെൻശരീരമിന്നിതൊക്കയും? ൧൬

വാസ—ഈ ദുഃഖകാരിണിയുടെ വാക്കനുസരിച്ചു തീയിൽ ചാടാനാണല്ലോ ആൎയ്യപുത്രൻ ഉറച്ചതു്. ആകട്ടെ; ഞാനും പിന്തുടൎന്നേക്കാം.

വിദൂ—(മുമ്പിലേക്ക ചെന്നിട്ട്) ദേവി, ഭവതിക്ക വഴി കാട്ടിക്കൊണ്ട ഞാനും ഇതാ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

(എല്ലാവരും ചുററിനടക്കുന്നു.)

വാസ—അയ്യോ! വത്സരാജൻ തീയിൽ ചാടിയല്ലോ. രാജപുത്രിയുടെ ദുർമ്മരണം കണ്ടിട്ടുള്ള എനിക്കും ഇവിടെവെച്ചുതന്നെ ദേഹം ദഹിപ്പിക്കയാണു നല്ലതു്.

കഞ്ചു—ദേവ, നിസ്സാരസംഗതിക്കായി ഭവാൻ ഭരതകുലം അറുതിപ്പെടുത്തുന്നുവല്ലോ. അല്ലെങ്കിൽ മുറവിളിക്കുള്ള കാലമല്ല ഇതു്. ഭക്തിക്കൊത്ത കൃത്യം ഞാനും ചെയ്യുന്നുണ്ട്.

രാജാ—(നോക്കീട്ട്) സാഗരികയുടെ സമീപത്താണല്ലോ തീകത്തുന്നതു്. ഈ സാധുവിനെ ഇതിൽനിന്നു വേഗം രക്ഷിക്കട്ടെ.

(അനന്തരം സാഗരിക പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സാഗ—നാലുപുറത്തുനിന്നും കത്തിയടുക്കുന്ന ഈ അഗ്നിഭഗവാൻ എന്റെ സന്താപമെല്ലാം ഇപ്പോൾ തീർക്കും.

രാജാ—(പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടുചെന്നു്) സാഗരികേ, എന്താണിപ്പോഴും സ്വസ്ഥയെന്നപോലെ പെരുമാറുന്നതു്?

സാഗ—(രാജാവിനെക്കണ്ടു് ആത്മഗതം) എന്റെ പ്രാണനാഥനാണല്ലോ എത്തിയിരിക്കുന്നതു്. ഇദ്ദേഹത്തെ കാണുകയാൽ എനിക്ക ജീവിച്ചിരിപ്പാനുള്ള മോഹം

വീണ്ടും ഉദിച്ചിരിക്കുന്നു. (പ്രകാശം) തമ്പുരാനേ അടിയനെ രക്ഷിച്ചാലും രക്ഷിച്ചാലും!

രാജാ—ഉർവശിയേ, പേടിക്കേണ്ട പേടിക്കേണ്ട.

തിക്കിത്തള്ളി വരുന്ന ധൂമമിനിയും
സ്വല്പം സഹിച്ചാലു;-മി-
ത്തക്കൊക്കപ്പടമൂന്നുവീണിതുമിതാ
കത്തുന്നു, കഷ്ടം! പ്രിയേ!
നീക്കം കാൽച്ചുവടെന്തയേ! വഴുതുവാൻ? (നോക്കീട്ട്)
നീ ശൃംഖലാബദ്ധയോ?
വെക്കം നിന്നെ നയിച്ചിടാമകലെ ഞാൻ;
താങ്ങായ്പിടിച്ചീട്ടുമാം. ൧൨

(കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു മിഴികളടച്ചു സ്പർശസുഖം നടിച്ചുകൊണ്ടു്) അഹോ! എനിക്കുണ്ടായിരുന്ന സന്താപമെല്ലാം കാണി നേരംകൊണ്ടു് അകന്നുവല്ലോ. അയി! സമാശ്വസിക്ക സമാശ്വസിക്ക!

പാവകസംഗത്താലും
ഭവതീയവപുല്ലതയ്ക്കു ചൂടേല്ക്കാ;
ഇവനിന്നിതു തൊട്ടല്ലോ
ഭവമെൻസന്താപമാകെയകലിച്ചു!! ൧൩

(കണ്ണുമിഴിച്ചു ചുറ്റുംനോക്കി സഹേതികയെ വിട്ടു്) അഹോ ആശ്ചര്യം!

*ചെന്തീയെങ്ങു ഗമിച്ചു സമ്പ്രതി? മഹി-
ച്ചിട്ടില്ല ശ്രമശാന്തു;-മെൻ-
കാന്താപാംഗിയവന്തിള്ളപദഹിതാ-
വുണ്ടത്രെ ചാരത്തുതാൻ;

വാസ— (രാജാവിന്റെ മെയ് തടവിക്കൊണ്ടു) ഭാഗ്യം മൂലം ആര്യപുത്രനു പരിക്കൊന്നും പററിയില്ല.

രാജാ—

ചിന്താഹീനമിരിപ്പു കഞ്ചുകി,

കഞ്ചുകി—ദേവ, ഞാൻ പ്രത്യുജ്ജീവിതനായി. (കാൽക്കൽ വീഴുന്നു.)

രാജാ—

മഹാമാത്യൻ,

വസുഭൂതി—മഹാരാജൻ വിജയിയായി ഭവിച്ചാലും.

രാജാ—

സഖാവാം ദ്വിജൻ;

വിദൂ—താങ്കൾ ജയിച്ചാലും.

രാജാ—(ആലോചിച്ചു ശങ്കയോടെ)

സ്വാന്തം ബുദ്ധിവിപത്തിയെത്തി,-ലഥവാ
ജാലത്തിലാഴുന്നുവോ?

ഹന്ത

* ചെന്തീയെങ്ങു ഗമിച്ചു സമ്പ്രതി? മഹി-
ച്ചിട്ടില്ല ശ്രമശാന്തു;-മെൻ-
കാന്താപാംഗിയവന്തിള്ളപദഹിതാ-
വുണ്ടത്രെ ചാരത്തുതാൻ;
ചിന്താഹീനമിരിപ്പു കഞ്ചുകി, മഹാ-
മാത്യൻ, സഖാവാം ദ്വിജൻ;
സ്വാന്തം ബുദ്ധിവിപത്തിയെത്തി,-ലഥവാ
ജാലത്തിലാഴുന്നുവോ?

വിദൂ—തോഴരേ, ശങ്കിക്കേണ്ട ഇതെല്ലാം ഇന്ദ്രജാലമാണു്.

രാജാ—എങ്ങിനെ നിശ്ചയിച്ചു?

വിദൂ—ധൂർത്തനായ ആ ഐന്ദ്രജാലികൻ ഉണർത്തിച്ചുവല്ലോ—"ഒരു വിദ്യയുംകൂടി കാട്ടുന്നതുള്ളതു തൃക്കൺപാർത്ത കഴിയൂ" എന്നു്. അതുതന്നെ ഇതു്.

രാജാ—(വല്ലായ്മയോടെ) ദേവി, ഭവതി ആവശ്യപ്പെടുകയാലാണു ഞാൻ സാഗരികയെ ഇവിടേക്കു കൊണ്ടുപോന്നതു്.

വാസ—(പുഞ്ചിരിയിട്ടു്) ആര്യപുത്ര, അതു ഞാൻ മറന്നിട്ടില്ല.

വസു—(സാഗരികയെക്കണ്ടു അപവാരണം ചെയ്തു്) ബാഭ്രവ്യ, ഇതു കന്യക ആ രാജപുത്രിയെപ്പോലെ ഇരിക്കുന്നുവല്ലോ.

കഞ്ചു—(സാഗരികയെ നോക്കി, അപവാരണം ചെയ്തു്) എനിക്കും അങ്ങിനെതന്നെയാണു തോന്നുന്നതു്.

വസു—(പ്രകാശം) മഹാരാജ, ഇതു കന്യകയെ എവിടെനിന്നു കിട്ടി?

രാജാ—അതു ദേവിക്കേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ.

വാസ—ആര്യപുത്ര, ഇവളെ സമുദ്രത്തിൽനിന്നു കിട്ടിയെന്നുപറഞ്ഞു് ആര്യയൌഗന്ധരായണനാണു് ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നാക്കിയതു്. സാഗരത്തിൽനിന്നു കിട്ടുകയാലാണു് ഇവളെ സാഗരികയെന്നു വിളിക്കുന്നതും.

രാജാ—(ആത്മഗതം) യൗഗന്ധരായണനോ കൊണ്ടുവന്നാക്കിയതു്? അദ്ദേഹം എങ്ങിനെയാണു് എന്നെ അറിയിക്കാതെ ഇതു ചെയ്തതു്?

വസു—(ആത്മഗതം) വസന്തകന്റെ കഴുത്തിലുള്ളതു് ആ രത്നമാലയോടൊത്ത ഒന്നാണു്. ഈ കുമാരിയെ ലഭിച്ചതു സമുദ്രത്തിൽനിന്നും! ആകയാൽ ഈ ശ്രീമതി സിംഹളേശപുത്രിതന്നെ. (കണ്ണീരോടെ പ്രകാശം) ആയുഷ്മതിയായ രത്നാവലി, ഭവതി എങ്ങിനെയാണു് ഈ നിലയിലായതു്?

സാഗ—(ദയനീയമാകുമാറു വസുഭൂതിയെ നോക്കീട്ടു്) ഹാ! അമാത്യനായ വസുഭൂതിയോ!!

വസു—അയ്യയ്യോ! മന്ദഭാഗ്യൻതന്നെ ഞാൻ! (കരഞ്ഞുകൊണ്ടു വീഴുന്നു.)

രത്നാ—അയ്യോ! എന്റെ പിതാവേ, അയ്യോ! എന്റെ മാതാവേ, നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ എവിടെയാണു്? നിങ്ങൾക്കു് ഒരു മറുവടിയും പറയുവാനില്ലെന്നോ? (ബോധംകെട്ടു വീഴുന്നു.)

വാസ—(ഉഴറിക്കൊണ്ടു്) ആര്യ്യബാഭ്രവ്യ, എന്റെ അനുജത്തിയായ ആ രത്നാവലിയോ ഇവൾ?

കഞ്ചു—അതേ, ആ രത്നാവലിതന്നെ ഈ കുമാരി.

വാസ—(സന്തോഷത്തോടെ രത്നാവലിയെ തഴുകിക്കൊണ്ടു്) അനുജത്തി, ആശ്വസിക്ക ആശ്വസിക്ക.

രാജാ—ഉന്നതകുലത്തിൽപിറന്ന സിംഹളേശനായ വിക്രമബാഹുവിന്റെ മകളാണല്ലോ ഈ തന്വംഗി!

വിദൂ—(രത്നമാല തടവിക്കൊണ്ട്) ഇപ്രകാരമുള്ള ദിവ്യരത്നം പൊതുജനത്തിനു കിട്ടാവുന്നതല്ലെന്നു ഞാൻ മുമ്പുതന്നെ ഓൎക്കുകയുണ്ടായി.

വസു—(എഴുന്നേറ്റ്) രാജപുത്രി, സമാശ്വസിക്കു സമാശ്വസിക്കു. ഭവതിയുടെ ജ്യേഷ്ഠത്തിയല്ലേ അടുത്തിരുന്നുകൊണ്ടു വിഷാദിക്കുന്നതു്? അവരെ ആശ്ലേഷിക്കു.

രത്നാ—(ഉച്ഛ്വസിച്ചു, രാജാവിനെ വിലങ്ങനെ നോക്കീട്ട്) (ആത്മഗതം) അപരാധിനിയാകയാൽ എനിക്കു ദേവിയുടെ മുമ്പിൽ മുഖമുയൎത്താൻ കഴിയുന്നില്ലല്ലോ.

വാസ—(കണ്ണുനീരോടെ കൈകൾ നീട്ടിക്കൊണ്ട്) അലിവില്ലാത്തവളേ, ഇനിയെങ്കിലും അടുത്തുവന്നു സോദരീഭാവത്തിൽ പെരുമാറുക. (രത്നാവലിയെ ആശ്ലേഷിക്കുന്നു.)

(രത്നാവലി കാലിടറുന്നതായി നടിക്കുന്നു.)

വാസ—(അപവാരണംചെയ്തു്) ആൎയ്യപുത്ര, ഞാൻ ചെയ്തുപോയ കടുപ്പമോൎത്തു എനിക്കു നാണമാകുന്നു. ആകയാൽ അവളുടെ വിലങ്ങ് അഴിച്ചുകളഞ്ഞാലും.

രാജാ—(സന്തോഷത്തോടെ) ദേവി പറയുംപോലെ. (അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നു.)

വാസ—ആൎയ്യവസുഭൂതേ, അമാത്യയൌഗന്ധരായണനാണ് എന്നെക്കൊണ്ട് ഇത്രനാളും ഈ അനുചിതകൃത്യം ചെയ്യിച്ചിരുന്നതു്. എല്ലാം അറിഞ്ഞിരുന്നിട്ടും അദ്ദേഹം വല്ലതും എന്നോടു പറഞ്ഞുവോ?

(അനന്തരം യൌഗന്ധരായണൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

യൌഗ—

ഭൂപാലോന്നതിയോൎത്തു മൎത്ത്യവിരഹ-
ക്ലേശം വരുത്തീടുമ-
സ്സാപത്ന്യത്തെയുമേല്ക്കുവാനനുവദി-
പ്പിച്ചോരു ഞാൻ ദേവിയിൽ
താപം ചേൎത്തു ചക്രവൎത്തിമയിതാ-
സ്ഥാനാപ്തിയാൽ സാമ്പ്രതം
വേർപെട്ടീടു;-മെനിക്കു ലജ്ജ,-യിനിയും
ചെന്നങ്ങു കണ്ടീടുവാൻ! ൨൦

(ആലോചിച്ച്) അല്ലെങ്കിൽ രാജഭക്തന്മാൎക്ക് ഇപ്രകാരമുള്ള മാന്യജനത്തെപ്പോലും അനാദരിക്കേണ്ടിവരുമല്ലോ. (നോക്കീട്ട്) ഇതാ ദേവൻ. അടുത്തുചെല്ലട്ടെ. (അഞ്ജലിചെയ്തു) ദേവൻ ജയിച്ചാലും. തിരുമനസ്സറിയിക്കാതെ ഇവൻ ചെയ്തതെല്ലാം ക്ഷമിച്ചരുളണേ. ഇവിടുന്നു സിംഹാസനത്തിൽ ഇരുന്നതിനുശേഷം ഇവൻ എല്ലാം ബോധിപ്പിച്ചുകൊള്ളാം.

(എല്ലാവരും ഇരിക്കുന്നു.)

യൌഗ—ദേവൻ കേട്ടരുളിയാലും. ഈ കുമാരിയെ വേൾക്കുന്നമന്നവൻ ഉടനെ ചക്രവൎത്തിയായിത്തീരുമെന്ന് ഈ സിംഹളേശപുത്രിയെപ്പററി ഒരു സിദ്ധാദേശം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അതനുസരിച്ചു ഞങ്ങൾ ഇവിടെക്കുവേണ്ടി സിംഹളേശനെക്കണ്ടു വിവാഹാലോചനയും നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ വാസവദത്താദേവിയെ ഖേദിപ്പിക്കരുതെന്നുറച്ചു അവിടുന്ന് ഇതിലേക്കു

വഴിപ്പെടാതായപ്പോൾ, ലാവാണകത്തിലെ അഗ്നിബാധയാൽ ദേവി തീപ്പെട്ടുവെന്നു കിംവദന്തിയുണ്ടാക്കി ഇവൻ ബാഭ്രവ്യനെ സിംഹളത്തിലേക്കയച്ചു. പിന്നീടുണ്ടായതെല്ലാം ഇവിടുന്നു കേട്ടിരിക്കുന്നു.

രാജാ—ആകട്ടെ; എന്തുദ്ദേശിച്ചാണു ഭവാൻ ഈ കന്യകയെ ദേവിയുടെ കൈയിൽ അർപ്പിച്ചതു്?

വിദൂ—ഇനി അതും പറഞ്ഞേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ എന്നാണോ? അന്തഃപുരത്തിൽവെച്ചല്ലേ ഈ കുമാരിക്കു താങ്കളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെടുവാനധികം എളുപ്പമുള്ളതു്?

രാജാ—(മന്ദഹാസത്തോടെ) യൌഗന്ധരായണ, വസന്തകൻ പറഞ്ഞതു കുറിക്കുതന്നെ കൊണ്ടുവോ?

യൌഗ—ഉവ്വു്, തീർച്ചയായും!

രാജാ—ഐന്ദ്രജാലികനെ ഏർപ്പെടുത്തിയതും മററാരുമല്ലെന്നല്ലേ വിചാരിക്കേണ്ടതു്?

യൌഗ—അതേ, അല്ലാതിരുന്നാൽ അന്തഃപുരത്തിൽ ബദ്ധയായികിടന്നിരുന്ന കുമാരിയെ കാണ്മാൻ കഴിയുമായിരുന്നുവോ? കാണാതിരുന്നാൽ വസുഭൂതിക്കു് ആളെ തിരിച്ചറിവാനും സാധിക്കുമായിരുന്നുവോ? (മന്ദഹാസത്തോടെ) സോദരിയാണെന്നു് അറിയുകയാൽ ഈ കുമാരിയെ ഇനി ഏതുനിലയ്ക്കു് ഇരുത്തണമെന്നു ദേവിയാണു തീർച്ചയാക്കേണ്ടതു്.

വാസ—(പുഞ്ചിരിതൂകിക്കൊണ്ടു്) ആര്യ്യ, ആര്യ്യപുത്രനു രത്നാവലിയെ കൊടുക്കണം എന്നുതന്നെ പറയാമായിരുന്നുവല്ലോ.

വിദൂ—ദേവി, ഇവിടുന്നു യൌഗന്ധരായണന്റെ അഭിപ്രായം നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.

വാസ—രത്നാവലി, വരൂ. ജ്യേഷ്ഠത്തിക്കനുരൂപമായി ഞാൻ ഇത്രെങ്കിലും ചെയ്യട്ടെ. (തന്റെ ആഭരണമെടുത്തു രത്നാവലിയെ അണിയിച്ച് അവളുടെ കൈ പിടിച്ചു രാജാവിന്റെ അടുത്തു ചെന്നു്) ആര്യപുത്ര, ഇവളെ സ്വീകരിച്ചാലും.

രാജാ—(കൈകൾ നീട്ടിക്കൊണ്ടു്) ദേവിയുടെ ഏതനുഗ്രഹമാണു ഞാൻ വിലമതിക്കാതിരുന്നിട്ടുള്ളതു്?

വാസ—ആര്യപുത്ര, ഇവളുടെ അച്ഛനമ്മമാർ ദൂരത്താണിരിക്കുന്നതു്. അവരെ ചിന്തിപ്പാൻ ഇടയാകാത്ത മട്ടിൽ ഭവാൻ ഇവളുമായി പെരുമാറിയാലും. (കൊടുക്കുന്നു.)

(രാജാവു രത്നാവലിയെ സ്വീകരിക്കുന്നു.)

വിദൂ—(സന്തോഷത്തോടെ) ആഹാ! ലക്ഷ്മീസദൃശയായ ഈ ദേവി സാർവ്വഭൌമത്വമേകിക്കൊണ്ടാണു തോഴരെ പ്രാപിച്ചതു്!!

വസു—(സന്തോഷത്തോടെ) ആയുഷ്മതിയായ രത്നാവലി, ഭവതി ദേവീസ്ഥാനത്തിനു സർവ്വഥാ അർഹയാണു്.

യൌഗ—ആരംഭിച്ച കാര്യം നിശ്ശേഷം നിറവേറി. ദേവ, ഇവൻ ഇനിയും എന്തിഷ്ടമാണു് ഇവിടേക്കു ചെയ്തുതരേണ്ടതു്?

രാജാ—എന്തിഷ്ടമാണു് ഇതിലുമധികമായി എനിക്കു സാധിപ്പാനുള്ളതു്? അല്ലയോ മന്ത്രിപുംഗവ,

പാരാവാരപരീതഭൂമി വിരവിൽ
കൈവന്നിടാൻ ഹേതുവായ്
പാരിൻസാരവുമായ സാഗരികയെ
കിട്ടീ; സഖിസ്വപ്രാപ്തിയാൽ
പാരം ദേവി തെളിഞ്ഞു; സിംഹളപനോ
മിത്രം; ജിതം കോസലം;
ഭാരോദ്വാഹി ഭവാൻ ഗുണജ്ഞ്യയിവനി-
ന്നോതിഷ്ടമൊക്കാതെയാം? ൨൧

എങ്കിലും ഇതുംകൂടി ഭവിക്കട്ടെ;

(ഭരതവാക്യം)

മന്നിൽ സസ്യസമൃദ്ധി വേണ്ട മഴയാൽ
ചേർത്തീടണം ഗോത്രഭി;-
ത്തന്നീർന്നന്തണരിഷ്ടിയാലുമുളവാ-
ക്കേണം സുരപ്രീതിയും;
എന്നും സജ്ജനഗോഷ്ഠി സൌഖ്യമെവനും
നല്കീടണം നീങ്ങണം
കന്നന്മാരുടെ വഞ്ചലിപ്തമകലാ-
ദുർവ്വാക്കമറ്റൊറവുതാൻ. ൨൨

(എല്ലാവരും പോയി.)

ഐന്ദ്രജാലികം എന്ന നാലാമങ്കം

വിദ്യാസാഗരഗ്രന്ഥാവലിയിലെ
രണ്ടാംപുസ്തകമായ
രത്നാവലി ഭാഷാനാടിക

തിരൂർ, മലയാളി അച്ചുക്കൂടത്തിൽ അച്ചടിക്കപ്പെട്ടത്.

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി